GABRIELIS NAUDAEI

BIBLIOGRAPHIA POLITICA,

&

CASPARIS SCIOPPII

PÆDIA POLITICES,

ut &

EJUSDEM ARGUMENTI ALIA,

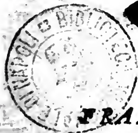
NOVA EDITIO,

Reliqvis omnibus emendatior:

Curâ

HERMANNI CONRINGII.

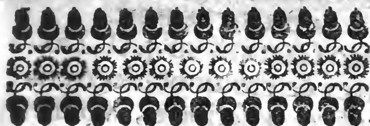

FRANCOFURTI,

ANNO M. DC. LXXIII.

LECTORI BENEVOLO SALUTEM!

TRadimus Tibi, Lector Benevole, rariores aliqvot Virorum doctorum numero septem Tractatus & Epistolas, tali se ordine inseqvente; Primi Tractatûs Autor est GABRIEL NAUDAEUS, Parisiensis, qvem titulo Bibliographiæ Politicæ inscribere & Eruditissimo Viro Dno. JA-

COBO GAFFARELIO J. U. Do-ctori & Protonotario Apo-stolico adſcribere, voluit, qvoniam inuſitatam ibidem politicorum qvâ utilium, qvâ inutilium Voluminum copiam ſolertiſſimè exhi-buit, ſive ut ipſe titulum fe-cit, plerosqve omnes ad Ci-vilem prudentiam Scripto-res & recenſuit, & dijudica-vit. Et qvamvis nonnulli eum videntur carpere eo, qvod humani aliqvid inter-dum paſſus eſt, non tn. tàm grandè erit, propter qvod toto Scripto planè caren-dum fuiſſet; qvinimò ipſi

nun-

nunqvàm in mentem venit, tam ſpecioſo, qvi omnibus placeat, incedere velle habitu, ſed ingenuè inſuper in qvâdam ad Magnum HERMANNUM CONRINGIUM data Epiſtola, ſuam hoc in libello non ſatis exactam ἀκρίβειαν ex abundanti faſſus eſt. Improbus verò ille erit, qvi ſat formoſum aliqvod ob nævos exiguos criminadum dixerit. Seqvitur Epiſtola HUGONIS GROTII, Viri ſuo nomine non noſtris elogiis deſcribi ac commendari aptisſimi, qvam ad illuſtrem Dn. Ben-

jam. Auberium Maurerium, Regis Galliæ Legatum scripsit, Lectu dignissimam. Ostendit namqve in eâ, qvomodo Legatus studiorum suorum rationem dirigere debeat, uti scilicet potiùs qvàm frui Literis, hoc totam pertractare Philosophiã tàm speculativam, qvám Practicam illam modicè hanc exactiùs. Hanc Ignatii Hanniellis JCti, Amplissimo ac Præstantissimo Viro, Dn. JOHANNI WITTEN, Consiliario Megapolitano missa, excipit. Post hanc D. JOH. HEINRICI ALSTEDII ad Nobilissimum

ac

ac Clarissimum Dn. JOSUAM von der Tann/ locata est, in qvâ studiosus & peregrinans & peregrinationum libros perlegens, sibi scitu maximè necessaria inveniet. Huic ÆGIDII à LANCKEN ad Virum Præstantissimū Dn. JOHANNEM CHRISTENIUM, JCtum, de Educatione Nobilium, & postmodùm CHRISTOPHORI COLERI ad STANISLAUM ZELENIUM VITELLIUM de ZELANKA, de Studio Politico ordinando, data annectitur. Ultimi Tractatûs Autor est CASPAR SCIOPPIUS, qvem hôc locô posui-

fuimus, non qvòd cæteris ſit inferior, ſed ut clauſulam bonam faciat, vocavit illum PAEDIAN POLITICES. Múlta qvidem hîc profari noluimus, cur hunc Tractatum Autor in lucem publicam emiſerit; hanc tamen, ut paucis dicamus, cauſam fuiſſe ſuſpicantur alii, ut ceu aliis, ita qvoqve hoc libello Jeſuitis Scioppius ægrè faceret. Hic Liber hunc habet uſum egregium, qvod ſingulas Reſpublicas à politicâ doctrina abeſſe non oportere doceat. Et eſt inſuper Liber rarus, ac paucorum

rum teritur manibus, cùm in Germaniâ paucis hactenus visus fuerit, ac Romæ & Mediolani semel editus. Atqve hi erant septem Virorum celebrium Tractatus, hæ Epistolæ, qvibus Tibi, Lector Benevole, obviam ire voluimus. Plura qvidem ejusmodi rara scripta politica adjunxissemus, sed cum varios talibus in rebus laborâsse novimus, cum Scioppio claudere maluimus. Ejusmodi enim argumenti ferè sunt Antonii Qværengi Patavini qvinqve Libri, à Leone etiam Allatio in Api-

bus

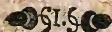
bus Urbanis laudati. Qvorum I. inſcribitur: De unica totius Politicæ methodo, & Averrois vera ſententia in explicatione ſubjectæ materiæ Librorum ad Nicomachum. II. De Platonis, Ariſtotelis & Polybii politicis in rebus Diſſenſione. III. Qvarum artium Univerſalis Politicæ præſertim ſit architectonica. IV. De Hiſtoriæ Pragmaticæ Polybianæ triplici fine: unde Scriptoris officia vel negligenter vel pravè à Luciano tradita eliciuntur. V. Veterum Hiſtorici, qvâ in re diffe-

differant à Pragmaticis: Pædeutici etiam sunt JOHANNIS CASELII Propoliticus, & qvi Πολιτευσόμενος vocatur: vel ideò majoris æstimandi, qvod primi in Germaniâ vindicaverint hanc Philosophiam à Romani Juris perita, qvæ in nomen illud apud nos passim improbo ausu involaverat. Hujus loci qvoqve sunt & Johannis ab Asselen VIR POLITICUS, & Johannis Bornitii DE PRUDENTIA POLITICA comparanda POLITICUS DISCURSUS. Non alio pertinet & Danielis Heinsii ORA-

RATIO de CIVILI PRUDENTIA. Hi & plures aliis Autores sunt, qvi ejusdem ar-argumenti scripta emiserunt, ac ptopterea ab opellæ hujus prolongatione nos avocant. Vale interim, Lector Benevole, & hôc Libellô in maximum studiorum tuorum emolumentum freqventer utere.

GABRIELIS NAUDÆI
PARISIENSIS.

BIBLIOGRAPHIA POLITICA.

IN QVA PLERIQVE OMNES AD CIVILEM PRUDENTIAM SCRIPTORES QVA RECENSENTUR; QVA DIIUDICANTUR.

AUCTORI

JOAN. ARGOLUS

ANDR. FIL.

SI, NAUDÆE, iterum Jovis rediret
Proles, prodigium stuporq; Pellæ,
Qui perjuria Persici furoris
Armis frangeret, & potitus aula
Capti scrinia solveret tyranni;
Ille Mæonii libros Poetæ
Huc non poneret, Ilion perustum,
Nec tardum dubiis viis Vlyssem:
Istos sed celebres tuos libellos
Servandos nitida locaret arca.
Et si forte iterum rediret ætas
Tarqvini, & vetulæ manus Sibyllæ;
Hos ferret pretio libros Superbo
Vendendos, Licet antè Rex avarus
Ingens perdere noluisset aurum.
Pro tantis, puto, prodigus papyris
Thesauros minuens, vel obseratam
Laxaret Capitolii crumenam,

Tristes

Tristes nec sineret vorare flammas
Servandi imperii eruditiones.
Non est fulgor enim micantis auri;
Non gemmæ & lapidis nitor, marisq́,
Non est purpurei sub amne concha,
Non Hermus, Tagus, Indus, am Iberus,
Qui vel lineolam tui libelli
Naudae, aut emere, aut valere possit.

GABRIELIS NAUDÆI
PARISINI
BIBLIOGRAPHIA POLITICA
Ad
Eruditissimum Virum
JACOBUM GAFFARELIUM,
Priorem D. Ægidii, in S. T. & Jure Canonico Doctorem & Prothonotarium Apostolicum.

Væris à me, mi Gaffarelle Eruditissime, atqve etiam freqventibus litteris vehementius urges, ut pro ea, qvam in me non semel deprehendisti diversorum librorum ac Scriptorum cognitione, eorum nomenclaturam aut potius œconomiam ad te transmittam, qvos instituendis tractandisqve cum recta ratione & methodo Politicæ studiis, non inutiles fo-

re censeo. Qvandoqvidem ipsi tibi inpræsentiarum maximopere esse necessaria vel te ipso tacente cæteri omnes facilè intelligunt; qvos minimè fugit te unum præ multis, non ut liberalibus modo disciplinis excultum, imputumqve sanctioris lingvæ facultate præclarissima, sed tanqvam ad reliqvas omnes disciplinas factum à naturâ & diligenti arte expolitum, ab Illustrissimo, Sapientissimoqve viro Domino THUILLERIO, Christianissimi Nostri Regis ad Serenissimam Rempublicam Venetam Oratore Excellentissimo, selectum fuisse, qvo cum de rebus gravissimis communicare, & subcisivis horis sermones literarios miscere posset. Ego verò qvi me talem non agnosco, qvalem me nuper esse voluisti, desiderione dicam istius, qvod impense postulas, conseqvendi; an mutua, qvæ semper inter nos extitit, conjunctione ductus, pendeo animi, qvo me vertam dubius, re ipsa tenuis ac pauper, sed promptus obseqvio. Etenim ut verum

rum esset, qvod ex flagrantissimo librorum amore, qvi me vel à teneris annis exercitum detinuit eorumqve investigationi valde propensum; atqve etiam ex Bibliothecarii munere, qvod mihi qvidem olim ab æqvissimo doctissimoqꝫ Præside HENRICO MEMMIO, ac postea demum ab Eminentissimo Cardinale eodemqve Mæcenate meo munificentissimo JOANNE FRANCISCO ex Comitibus Guidiis à Balneo delatum fuit: levem qvandam variorum Auctorum cognitionem contraxerim; qvi fieri tamen potest, ut biennium jam à Muséo meo Parisiensi, & instructissimis Clarissimorum Putæanorum, Moræi, Cordæi aliorumqve amicorum meorum bibliothecis sejunctus; & ab illis etiam separatus qvæ Romæ freqventes visuntur & copiosæ; tot discrepantium nominum & titulorum recordari possem, qvibus memoria complectendis, etiamsi qvotidiè manibus tractarentur, vix qvispiam posset, qvantum libet artificialis subsidio mu-

nitus,

nitus æqvalis inveniri. Maximè cum in hac civitate Cerviæ (qvæ & Cerevia & Phycocle antiqvitus dicta est) atqve istic locorum vivamus, ubi magna est non modo librorum & hominum eruditorum, qvibus aliqva saltem ex parte sublevari possim in hoc meo conatu, sed rerum omnium præterqvam salis inopia. Qvod ex aqva per certos canales ex vicino mari in qvadratos alveolos ingeniosè deducta; & in ipsis per intensissimos Solis fervores stagnante, accedente postea modico flatu, uberrima qvantitate efficitur, illicitqve sua per Statum Ecclesiasticum distractione incolas, ut huic uni tantum opificio se dedant, posthabita cæterarum artium & disciplinarum reliqvis vitæ usibus summopere conducentium cultura. Verum enim verò licet angustiis interclusus, non possum tamen, qvoties mihi jucundissimæ tuæ consuetudinis in mentem venit, non me ipsis exoluere: ne te, cui omnia mea libenter conferrem, vanis promissis lactasse

 vide-

videar,aut expectatione votorum diutius maceraſſe. Qvare veteres Romanos imitatus, qvi urbem ſuam latericiam ædificarunt cum lapideam non poſſent, & paſtores illos qvi Mercurium ex marmore luco conſecrantes, tabellam juxta cum hac epigraphe ſuſpenderunt:

Si fœtura gregem ſuppleverit aureus eſto:

eligam citius videri parum gnarus apud alios, qvam apud te parum gratus; exhauriamqve thaeſauros divæ Mnemosynes. Non eqvidem, qvo te vel agris vel poſitis in fœnore nummis ditiorem efficiam, ſed optimis Politicorum ſcriptorum codicibus; qvi tibi, qvam voveo, conſultiſſimi ſapientiſſimiqve hominis famam aſſerere poſſint, & honores unà, qviqvi ipſam ſolent comitari.

QVANDOQVIDEM igitur præcepta civilis vitæ, qvam Politicam Græci vocant, eas Philoſophiæ Moralis partes ex rectâ ſcientiarum diviſione ſubſeqvun-

seqvuntur, qvæ passim in scholis & libris Philosophorum, vulgatis Ethicæ & Oeconomicæ nominibus edoceri solent; nec ullum unqvam felicibus auspiciis ad publicas res gubernandas accessisse, historiarum monumentis proditum sit, qvi suas antea qvidem apud se & familiam suam non benè compositas exploratasqve habuerit; inde est profectò qvod, ne cruda adhuc studia in Principum aulas propellantur, & Politica disciplina, qvâ nihil sublimius est aut magis difficile, hominibus sui impotentibus ac ignaris induatur, rationi valdè consentaneum esse existimem, Politicas institutiones exordiri ab illa prima Philosophiæ Moralis parte, qvæ velut unica vitæ hominum rectrix ac magistra, singulos sui muneris ac officii admonet, voluntatem iracundiæ fluctibus agitatam, voluptatum blanditiis irretitam, fluctuantemqve passionum motibus confirmat; qvid inter Patrem & Liberos, qvid inter virum & uxorem, qvid inter

fratres, cognatos, amicos, cives, ac inter omnes homines observari par sit, explicat; Fortitudinis deniqve, Temperantiæ, Liberalitatis, Justitiæ, cæterarumqve virtutum naturam disputationibus suis patefacit, & illustrat; ut accedente demum plenissima rerum, qvæ ad Politicam pectant instructione, nihil ampli⁹ humanæ perfectioni desit, voluntate sic ad boni vel mali dignotionem talibus præceptis confirmata, & intellectu (qvod hîc nobis omnino præsupponendum fuit) ad veri vel falsi disqvisitionem, per Dialectices præcepta, plene ac sufficienter informato.

Hac verò MORUM regula, & præstantioris animæ medicina, licet multi ex antiqvioribus Philosophis æternum inclaruerint: ut *Socrates* ille, qvi se primus felicissimo conatu ex naturæ obscuritate ad morum contemplationem transtulit: & qvi ex ejus Schola prodiere *Xenophon* & *Plato*, non magis eloqventiæ laude, qvàm pari morum gravitate commendati; *Xenocrates*

crates etiam, de cujus continentia dixit Phryne, de frugalitate & contemptione pecuniæ Alexander, de fide & justitia universus populus Atheniensis; *Callisthenes* deniqve, *Epictetus*, *Musonius*, *Plutarchus* & alii. Nescio tamen qvo casu factum dixerim, ut ipsorum de hac re præceptiones nobis injuria temporum fermè omnes ereptæ fuerint. Ita, ut si unum Aristotelem excipias, nullus antiqvorum supersit, à qvo vel ipsius disciplinæ systema repetere, vel aliqvid ordine atqve methodo conscriptum accipere possimus. Neqve enim eorum opinioni assentior, qvi *Platonem* decem illis libris, qvos Aristoteles Theophrastus Cicero Macrobius & cæteri Politicos vocant, non de Republica sed de Justitia disputasse contendunt; atq; in ipsis qvæ vis ejus qvæqve natura sit, & qvomodo ex ejus cultu omnia bona & privatim & publicè ad homines perveniant, utqve mala omnia ab injustitiæ fonte defluant, ostendisse. Sed quidqvid ille, qvod ad mores privatos pertineret

tineret nobis reliqvit, id totũ complectuntur Memmon, Eutyphro, Philebus & Crito; reliqvi siqvidem ad Politicos referuntur, qvales sunt dialogi de Legibus & de Republica. *Aristoteles* verò illud omne, qvod ad istius doctrinæ perfectionem spectabat, variis operibus complexus est. E qvibus ad nos tantum pervenere decem libri Ethicorum ad Nicomachum, septem ad Eudemum & duo, qvi communiter dicuntur ἠθικὰ μεγάλα, hoc est, Moralia Magna. Qvibus summa qvorundam hominum ætatis præteritæ in perqvirendis antiqvorum operibus diligentia, librum de Virtutibus succenturiavit; Græcè qvidem primò editum, & Latinè etiam postea, sed illustratum commentariis Justi Velsii hominis eruditissimi. Omnes verò illi haud pœnitenda accessione cumulari possunt eorum, qvæ habent *Theophrastus*, vitiorum pictor simul ac censor egregius: *Seneca*, in omnibus libris commotior: *Plutarchus* in opusculis sedatior & magis

compositus: *Alexander Aphrodisæus* in Qvæstionibus suis, ut Aristotelis interpretem decuit, singula majori cum subtilitate & argutiâ examinans; ac demum *Epictetus* in Enchiridio, & Auctores illi, qvi sub *Compendio vitæ & mortis*, non ita mihi allubescente, simul editi sunt, Græco partim, partim etiam Latino contextu. Præter qvos non mediocri etiam adjumento esse possunt qvatuor libri, sola præceptorum, qvæ complectuntur, ad mores pertinentium excellentiâ inter sacros codices jure merito relati; *Proverbia* scilicet *Salomonis, Ecclesiastes, Sapientia & Ecclesiasticus*. Qvorum sic est universalis doctrina, sic apta & castigata methodus ut qvemadmodum etiam de Oratione Dominica dicitur, omnium hominum generi utiles esse possint, Christianis, Ethnicis, Philosophis, Religiosis, Piis, Impiis; ac propterea sine flagitio in hoc censu librorum prætermitti non debent. Præcipue cum magnam vim sententiarum suggerant, qvorum usu tempe-

tempestivo, viri gravissimi plurimum sibi dum dicendo cum scribendo auctoritatis conciliare solent.

Ex recentioribus autem licet infiniti ferme de Morali doctrinâ scripserint, paucos nihilominus hîc esse laudandos existimo: Satis mihi siqvidem esse duco Hodii alicujus vel Hegemonii instar, digitum ad principales vias intendere. Idqve etiam tanto confidentius facio, qvod qvicumqve erit Antiqvorum Auctorum doctrina plene informatus, aliis omnibus, aut carere facili negotio poterit, aut saltem vel absqve delectu illo, qvi in reliqva studiorum ratione diligenter solet adhiberi. Optimum tamen erit melioribus se qvam primum addicere: ut *Adovardo, Gualando, & Francisco* atqve *Alexandro Piccolomineis*: qvi artem integram nobiliori qvadam methodo, & majori vi ac copia spirituum tradidere; duo primi Latinè qvidem, & minus ut mihi videtur elato dicendi genere: posterior verò vernacula lingva eleganter

ganter suo more, & cum majestate ac imperio. Cui propterea duos nostrates lubens compono Illustrissimos Antistites, *Vairium* & *Coeffetaum*, *Michael de Montaignes*, ut magis abundat copia sententiarum in suis Testamentis, & ad modum Senecæ crebrius percutit, sic minus ordine & nitore prævalet. *Petrus Charondas* vel hoc ipso Socrate sapientior æstimandus venit, qvod sapientiæ ipsius præcepta primus, qvod sciam, admirabili prorsus methodo doctrina judicio in artem reduxerit. Sane ejus liber & Aristotelem nobis exhibet & Senecam & Plutarchum, ac divinius etiam aliqvid præ se fert, qvam antiqvioribus cunctis & recentioribus fuerit concessum. Laudem pariter aliqvam meruerunt *Pitardus*, & *Marandæus*: qvi non secus ac præcedentes lingvæ nostræ divitias ad Moralis disciplinæ tractationem attulere. Qvid autem reliqvæ nationes idiomate suo præstiterint, longior essem, si vellem referre. Illud tantum moneo

Sebasti-

Sebastianum Foxium Marzilium, *Ludovicum Vivem*, *Erasmum Roterodamum*, & *Jovianum Pontanum*, sedatæ ac compositæ mentis homines, multa & præclara de hac facultate dixisse, hominumqve generi summopere conducentia. Amicus etiam noster *Thomas Campanella* juxta doctrinam suarum Primalitatum Ethicam novam composuit, qvæ sub Epilogismi nomine cum Philosophia sua Naturali & Politica typis commissa fuit à Tobia Adamo;stylo qvidem non ita compto delineata, ut Ciceronianis arridere possit, sed ea nobilitate cogitationum, rationumqve subtilitate, ut omnibus sapientiæ mystis non possit esse non summopere gratissima. *Pathologiam* præterea *animi passionum* Germanus aliqvis non ita pridem edidit; cujus nomen cum suo libro Parisiis discedens reliqvi. Sed eandem materiam prius absolverat *Altisius Lusinus* elegantissimo opusculo de compescendis animi perturbationibus;& *Justus Lipsius*

sius libello de Constantia, in qvo tanqvam in Darii scrinio res ipsas qvas habebat pretiosissimas, elegantiam videlicet & omnes ingenii sui ac judicii gemmas, artificiosè conclusit. Ante hos omnes, anno videlicet millesimo ducentesimo qvinqvagesimo qvinto, *Vincentius Bellovacensis* Speculum Morale ediderat, pari eqvidem verborum copia, sed longè graviori ac solidiori eruditione qvàm prius fecisset Doctrinale, Historiale, ac Naturale. Unde accedente ea difficultate, & qvasi indissolubili nodo, qvod omnia in tali Speculo contenta iisdem ferè verbis in Prima Secundæ, & Secunda Secundæ divi Thomæ inveniantur; minimè verò consentaneum sit arbitrari, doctorem Angelicum Summæ suæ partem secundam eamqꝫ nobilissimam ex alio Auctore deprompsisse: Bellarminus huc se tandem convertit, ut existimet Speculum illud morale non esse Vincentii Bellovacensis, sed alterius junioris auctoris, qvi fortassis etiam Vincentius dice-

diceretur, qviqve Secundam hanc partem Divi Thomæ nescio qva de causa immutare, ac è fundo ejus proprio abactam in proprium transferre voluerit.

Atq; hi sunt Auctores, qvos nunc memini, suis inventis ac Marte proprio, partem illam Philosophiæ quæ de moribus est non absqve genio & industria excoluisse. Supersunt alii, qvi videlicet propriis viribus diffidentes, aut alia ratione permoti, non aliqvid ex se proferre ausi sunt, sed qvæ ab antiqvis Scriptoribus prolata fuerant excolere duntaxat atqve intellectu faciliora reddere. Qvales fuere, qvantum ad præsens attinet institutum, *Simplicius* & *Arianus*, qvi in Epicteti Enchiridion; & *Justus Velsius*, nec non *Augustinus Mascardus*, qui in Tabulam Cebetis, hic nuperrime & lingua sua Italica, ille verò Latina doctissime simul ac eloquentissime commentarios ediderunt. Verùm in ejuscemodi hominum censu illi præcipuè considerandi veniunt, qvi

qui decem libros Ethicorum Aristotelis suis lucubrationibus illustrandos suscepere: quos inter primus occurrit *Eustrathius*, Græcè quidem cum Aspasio, & nonnullis aliis editus, ac Latinè postea à Bervardo Feliciano diligenter expressus. Cui se Danielis Heinsii summi procul dubio viri diligentiâ, socium non ita pridem adjunxit *Andronicus Rhodius*, aut potius Olympiodorus; talem enim appellationem in posteriori editione consultò sortitus est, cum in priori ab eodem Heinsio facta Lugduni Batavorum, sub Anonymi nomine latens, nulla pastoritia fistula nullaque adversa acclamatione exceptus fuisset; imò verò avidè à cunctis receptus & prolatus. Ab istis duobus Græcis ad Arabes deveniendum est, & consulendus *Aben Rois*. Ille siquidem præter commentarios in Aristotelem, libellum etiam de Animæ beatitudine conscripsit, qui ab Augustino Nipho, Philosopho Italorum omnium longè celeberrimo, haud pæniten-

nitendis quæstionibus illustratus, etiamnum hodie præ curiosorum manibus habetur. Eodem verò propemodum tempore, cum exorta fuisset Scholastica docendi methodus, multi etiam hoc scribendi genere eosdem Ethicorum libros explicarunt, aut potius inquinarunt; ut libenter dicerem, si tres mihi ex ipsorum numero excipere liceat, omni laude ac commendatione majores; nempe *Albertum Magnum*, Divum *Thomam*, & *Ægidium Romanũ*, qui minus paulo quam cæteri inquinatè loquuti sunt, judicio verò, doctrina, subtilitate, adeò supra morem & fatum sui seculi excelluerunt, ut si pauca demas ex Alberti libro de Historia animalium, nihil unquam eos inepte, nihil non doctè ac sapienter protulisse, unicuique in eorum lectione versato manifestum esse possit. Et licet quidam postea, ut *Burleus, Gerhardus Odonius, Buridanus, Javellus*, & alii eorum vestigia sequi voluerint; istud nihilominus tam in æquali conatu, adeoque infe-

infelici ſucceſſu præſtitere, ut longè à tergo remanſerint in barbariei luto & fœtore una cum libris adNicomachum eo uſque ſepulti, donec renaſcentibus tandem melioribus literis, & ab expugnatione Conſtantinopolitana velut alteram vitam vivere incipientibus, multi etiam floruerunt, qui hanc reliquarum ſcientiarum felicitatem ad diſciplinam morum transtulêre; partim librorum Ariſtotelis nova interpretatione; ut *Vatablus*, *Lambinus*, *Perionius*: partim etiam commentatione; ut *Faber Stapulenſis* rudior adhuc & nondũ plenè maturus, & *Argyropylus* Byzantinus, cujus prælectiones Florentiæ habitas non abſqve manifeſto plagii crimine ſibi poſtea vendicavit *Donatus Acciajolus*. Seqvuti ſunt ipſos *Ioachimus Camerarius*, & *Zvvingerus*: à quorum lectione nemo unquam niſi doctior receſſit. *Simon Simonius* Lucenſis benè & eruditè, ſed in primum tantummodo librum laboravit. Ac *Petrus* demum *Victorius*, & *Obertus Giphanius*: qui

qui relinquorum instar jure haberi possent, sed tamen non absque eruditis Scholiis disertissimi Oratoris *Marci Antonii Mureti*.

Qveis omnibus cum nullos meliores aut potiores subnectere possim, reliqvum est, ut ad alios qvi de OECONOMIA scripserunt levi passu me convertam. Totum verò istud negotium longè paucioribus, qvàm qvod de Moribus institutum est, mihi absolvendum esse censeo; cum qvia facillimum est ipsi, qvi se ad Moralis disciplinæ præscripta composuerit, familiæ suæ modum ac regulam ponere; tum etiam, qvia res ipsa minus arte valet vigetq; qvàm experientia & usu, ac hominum legibus moribus & institutis, circumstantiisqve rerum temporum & actionum particularibus; qvas in artem vel methodum vix possibile sit reducere. Maximè, cum viri docti & librorum scriptioni incumbentes, earum fermè omnium ignari deprehendantur; illi verò qvi freqventi exercitatione secre-

ta Oeconomica penitiſſimè callent,ut ſunt plerumqve Patresfamilias, Mercatores, Inſtitores, Avari, Senes, ac uno verbo homines lucro potius qvàm ſtudiis dediti, minimè omnium apti ſint qvicqvam de illis ſcripto committere. Ut proinde mirum non ſit, qvod præter Oeconomicum *Xenophontis*,& duos *Ariſtotelis* libros de domeſticâ doctrinâ qvibus fimbrias qvasdam attexuit Leonardus Aretinus, vix alius ex antiqvis qvidqvam memoria dignum literis conſignarit. Niſi forſan ad *Geoponicos* Auctores provocare velimus, *Catonem, Varronem, Palladium, Columellam Conſtantinum*, & alios. Sed ipſi partem tantùm attigere, non totum; nec ipſam qvidem adhuc integrè aut abſolutè. Nam licet Cato, verbi gratia, præceperit optimum Patremfamilias vendacem eſſe debere, haud emacem; non tamen admonuit, qvid & qvantum ac qvo tempore vendere oporteat, qvod erat tamen maximopere ſcitu neceſſarium. Unus autem noſtro tempore *Ludovi-*

dovicus Septalius Medicus Mediolanensis gloriam omnem retulit, qvæ ex ejusmodi tractatione sperari poterat edito pereleganti libro de Re familiari. In qvo ita minute ac diligenter cuncta proseqvitur, ut telum ferme semper ad intima penetret. Qvemadmodum etiam fecisse videmus *Hyeronymum Cardanum* Medicum item ac Patricium Mediolanensem, in suo Proxeneta, & Libris de Utilitate capienda ex adversis. In qvibus non modo occultas artes palam insinuat, qvæ hominibus congerendæ pecuniæ studiosis familiares esse solent, sed multa insuper flagitia detegit ac docet, propter qvæ satius illi fuisset, huic se Horatii præcepto obseqventem præbuisse;

——— *Non tamen intus*
Digna geri, promes in scenam; multaq; tolles
Ex oculis.

POSTQVAM IGITUR AUTORUM EJUSMODI freqventi lectione meditationeqve continua, imbutus

utus plenè fuerit atqve informatus a-
imus Moralium & Oeconmicarum
irtutum documentis, gradum sibi tu-
ò viamqve aperire poterit auspicatissi-
nam, ad Politicas dissertationes eorun-
lem, qvos jam supra laudavi, Platonis
& Aristotelis. Cum nullos habeamus
etustiores, excepto Legislatore San-
ctissimo *Mose*, aut qvi copiosius & ma-
jori arte ac doctrina gubernandæ ad-
ministrandæqve reipublicæ formam
nobis reliqverit, librorum monumen-
tis consignatam.

Qvare ab uno *Platone* statim in-
cipiendum est, qvi Dialogis suis de Le-
gibus & de Republica præclarè omni-
nò Regnum & Rempublicam instituit;
adeoqve moribus & institutis Christia-
næ fidei convenienter, ut Divus Tho-
mas in Opusculo de Regimine Princi-
pum, Platonismum in republica desi-
deret. Ab illo verò licet omnia fer-
mè mutuatus fuerit *Aristoteles*; nescio
tamen qvomodo sic ista sibi propria fe-
cit, magistri sui rationes præcipuas

aut clarius ac facilius proponendo, aut ſubtiliter & acutè refellendo, ut nó minus in iſtis quàm in cæteris operib9 ſuis manifeſtum feciſſe cenſeatur, quantus ipſe Philoſophus fuerit, quàm elegans ſcriptor, quàm acutus, quàm aptus ad docendum, quàm copioſus, quàm rerum omnium cognitione refertus. Et verò licet communi graviſſimorum virorum ſententia, multa ſcripſiſſe dicatur, partim difficilia atq; obſcura, partim etiam à noſtris temporibus & moribus aliena; nulla tamen mihi videtur eſſe in eo difficultas aut obſcuritas, qvæ non improbo labore & acri ſtudio ac crebra lectione pervincatur. Si qva autem à noſtra conſvetudine in his libris videntur abhorrere, pauca certè ea ſunt, & qvæ ingenioſus & prudens Lector ad hæc tempora atq; ad uſum noſtræ reipublicæ facili negotio accommodare poſſit. Modò tamen apud ſe reputet, non hunc ſolis modò prudentibus, qvemadmodum Platonem, ſed catis etiam atqve aſtutis viris qvales eſſe debent qvi rerum guberna-

bernaculis admoventur, Politicam suam scripsisse. Ipsius igitur octo libri sedulò evolvendi sunt, cum duobus *Cyriaci Strozzæ*; qvibus nobilis ille Florentinus idem in Politicis Aristotelis conatus est, qvod Leonardus Aretinus in Oeconomicis ejusdem, ac Maphæus Vegius in Virgilio, & Sulpitius Verulanus in Lucano. Sed qvemadmodum nullus pictorum ea felicitate potuit Veneris effigiem absolvere, qvæ ab ipso Apelle incœpta primum fuerat atq; delineata: ita profectò immane qvantum ipsi ab istis auctoribus distant, qvos sibi ad imitandum proposuêre. Legendi tamen sunt atq; etiam laudandi: qvia qantum in ipsis situm fuit, rerum pretiosissimarũ jacturam sarcire conati sunt & desideriis nostris cumulum imponere.

Jam verò primipilos, & capitales viros plurimi certè ex Antiqvis seqvuti sunt, sed omnes fermè invidiosa vetustate, & Barbarorum insidiis, illacrymabiles urgentur ignotiq;, excepto uno *Cicerone*. Cujus librorum sex de

Republica, qvos se in secundo de Divinatione composuisse fatetur, jactura æternum nobis lugenda est; utpotè cum extincta simul fuerint tot oracula, qvæ ab homine eloqventissimo & sapientissimo, qvi tam diu reipublicæ Romanæ clavum gubernaverat, non nisi verissima certissimaqve poterant expectari. Unde si Aristoteles ipsemet in libris de Cœlo ad Hipparchum & Eudoxum astronomos libenter provocat; si Divus Augustinus Orosium laudat in Paganorum historiis; si Origenes ad Huilium Hebræum recurrit in loci cujusdam Isaiæ explicatione; & summus Pontifex Hilarius contentionem de tempore Paschatis celebrandi, uni Victorio Britannico terminandam proponit, ea scilicet lege, qvod optimo cuiqve & in arte sua versatissimo credendum est; unusqvisqve jam per se satis existimare possit, qvantum ab omnibus uni Tullio concedendum fuisset, Politicas leges & axiomata dictanti. Cum non eqvidem, ut Aristoteles & Plato ac Cæteri qvi de Republica dixerunt,

xerunt, id tantum qvod probabilius esse videtur, & rationi magis consentaneum, seqvutus fuerit, sed experientia ipsa edoctus, nobis eleganter præceperit, qvid ex doctrina vel usu foret in publica rerum administratione. Minus certè habet ipse *Plutarchus*, qvod de temporis edacitate conqveratur; cum ejus Præcepta Politica ex illo tam insigni bonorum auctorum naufragio enatarint, valdè qvidem illa sedatæ ac compositæ doctrinæ, at genium auctoris gravissimo judicio ac moderatione temperatum præ se ferant. Supersunt qvoq; *Heraclidis* fragmenta de Politiis, & aliorum opuscula qvædam; sed vix tanti ea sunt, ut magna ipsorum lectione utilitas sperari debeat.

Qvare si ordinem temporis seqvamur, unus se postea offert *Averroës*: cujus liber de Republica editus est una cum *Robortelli* disceptatione, & *Francisci Philelphi* de eadem re libris: qvi priscæ gravitatis imaginem redolent, nitore styli & argumentorum

præstantia. Qvod idem judicium ferendum est de Republica elegantissimi juxta Oratoris ac Poëtæ *Hieronymi Vidæ*; nisi qvod tanta rerum copia ac varietate non luxuriat, diffusus in qværendo, vitâne publicâ privatâ sit præstantior; in cæteris siccior ac jejunus. Eodem fermè tempore *Franciscus Patricius Senensis*, farraginem qvandam exemplorum sub Reipublicæ titulo, puerorum credo usui ac chriarum in scholis compositioni evulgavit; tantum dissimilis alteri *Francisco Patricio Romano*, qvi nonnihil pariter de hac re inter opuscula juvenilia protulit, qvantum noctua aqvilæ, aut anser dispar est olori. *Fritsius & Simanca* administrationis Christianæ potius qvam Civilis formam nobis proposuerunt. Primus qvidem sermone castigato, decenti ordine, nec infimo spiritu. Qvorum omnium, ac judicii præterea, alter fuit pauperrimus. Neqve aliter profectò censendum est de duobus aliis, qvi hoc ipsum munus explicandæ Politicæ Christia-

nae

næ, vulgari Gallorum lingva ſuſcepere. *Molinerius* ſiqvidem bresbyter Tholoſas, lectorem ſuum catenulis eloqventiæ, vel nolentem etiam, qvocunq; vult trahit, ac mulcedine qvadam vehementer reficit atq; recreat. *Joannes* verò Frater *Lavallenſis*, licet mole voluminis grandior, ſenſus tamen integritate ac verborum ornatu deſtituitur:

Nec eſt in tanto corpore mica ſalis.

Memini etiam me aliàs librum qvendam evolviſſe, Pariſiis ni fallor editum in chartæ forma expanſa & majori, in qvo vernacula item lingvâ *Politica Moſis* explicabatur, tanta profectò exactiſſimi judicii copia ac ſententiarum luce, ut qvilibet emunctæ naris Politicus nunquam melius temporis rationem, qvàm in ipſius diligenti lectione collocare poſſit. Qvo fit, ut ſilentio lubens prætermittam librum ſub eodem fermè titulo à *Caſtalione* editum: qvoniam ipſe inter auctores refertur

damnatæ lectionis, & hoc opus Græco ac Latino sermone in puerorũ tantummodò gratiam se composuisse, primo statim in limine testatur. Ab istis autem omnibus Syndromis, qvasi lampadem per manus cum accepisset *Nicolaus Biesius*, Medicus Lovaniensis, studium etiam istud decurrere tentavit: sed non eodem prorsus fato cursum suum absolvit, qvo Antilochus apud Homerum ὅς τῦς νέυς ποσὶ πάντας ἐνίκα; meliusqve sibi consuluisse videri posset, si qvemadmodum fecit alter Medicus Tholosas Augerius Ferrerius, sola librorum de Republica promissione, non autem editione, Politici famam sibi qvæsivisset. Morosus siqvidem est in hoc non minus certè, qvàm in operibus Medicis; nec præter tædium qvidqvam in legentis animo relinqvit. Copiosior extitit *Gregorius Tholosanus*, ac magis ex arte scribens, qvia Jurisperitus. Desiderantur tamen in eo modus, qvem sibi præscribere non potuit eruditione vulgari luxurians; & majestas, cui non magis indulsit qvàm judicio,
dum

dum omnia ingerit, & pauca digerit. Cæterum valde utilis eſt, & diverſa in ſe continet, propter qvæ theſauri inſtar haberi poſſit, ubi meliorum auctorum gemmas ac precioſam variæ doctrinæ ſuppellectilem poſſis invenire. Verum enim verò licet hi omnes ſuperius enumerati multa conati ſint; ac *Paulus* etiam *Paruta*, flos Venetæ nobilitatis, & ſubactæ decus eruditionis, præclarum lingva ſua patria librum ediderit de Vita Politica, qvem in noſtratem translatum habemus; nullus tamen jaculum extra metam expedivit excepto *Joanne Bodino*, cui uni tantum cæteri concedunt, qvicunqve unqvam de Republica libros edidere,

Qvantum lenta ſalix pallenti cedit oliva.

Nec immeritò ſanè; cum animum inqvietum ac vaſtiſſimum qvem acceperat à natura, tam pertinaci ſtudio, tam inexhauſta doctrina, tam admirabili judicio excultum, ad rerum omnium comprehenſionem attulerit, ut ſu-

ut superatis lingvarum penè omnium ac scientiarum difficultatibus, non modo Naturæ theatrum novis rationibus exstruxerit, sed regnorum, qvotqvot in mundo constituta fuere, species, leges, instituta, arcana deniqve & virtutes ac vitia, in ordinem sapientissimè reduxerit, ac velut Phœnix unius sui seculi, se ipsum tandem consumserit in contemplatione altioris illius sapientiæ, cujus secreta revereri potius ac admirari debuisset, qvam ipsa in medium & examen, velut reliqva omnia vocare. Sane qvantum ad ejus Rempublicam spectat, fatendum est, opus esse elaboratum ingenio, expolitum industria, perfectum judicio, & ita numeris omnibus absolutum, ut qvi ab ipso discesserit, haud dissimilis videri possit nautis illis antiqvioribus, qvi neglecta vel ignorata cynosuræ præstantia, navigationis suæ cursum ad avicularũ qvarundam placitum dirigebant, sæpiusq; per cautes & saxa præcipetes ferabantur. Scio eqvidē *Fabium Albergatum* hominem Italum, & *Serrinum* ac *Augerium Ferrerium* Gallos,

Gallos, magnis conatibus & libris ad id consequendum editis, periculum illi ac ruinam intentasse: sed eventus docuit eundem fuisse istius pugnæ eventum, qvem Pygmæorum cum Hercule. Ut non jam ad miniatas alicujus Attici aut Hyperattici ceras trepidare debeat, sed ad Ecclesiæ solius judicium. Cujus censuris qvoniam vehementius urgetur, qvàm inimicorum argumentis, hinc est, qvod ipsius libri evolvi minimè debeant, nisi obtentâ prius & hunc & qvoslibet auctores Politicos legendi facultate.

Atqve hi sunt fermè omnes, qvantum memoria recordari possum, ex qvorum libris cuncta peti debent, qvæ magis præcisè ad Rempublicam spectare videntur. Qvicqvid enim postea vel à *Justo Lipsio*, vel à *Timplero*, aut *Keckermanno* superadditū est, styli poti', aut facilioris methodi occasione, qvam rerum novitate commendatur.

Qvamvis hoc unum prætermittere non debeam, εὐφαντασιώτυς videlicet qvosdam extitisse, qvi veræ alicu-

alicujus ac perfectissimæ reipublicæ formam aut potius ideam nobis exprimere voluerunt: ut saltem exemplar alis qvod reperiretur ejus, qvod in hoc genere optimum est, & ad qvod, si res omnes ex æqvo & bono procederent, convenientissimum esset publicas regnorum administrationes inter homines componi. Eodem sanè voto, qvo Galenus sanitatem omnibus numeris absolutam depinxit; Fernelius corporis temperiem æqvis ex utraq; parte contrariorum perfectissimè libratam ponderibus: Xenophon Principem: Cicero Oratorem: & Divus Paulus Episcopum. Nimirum ut ipsa verissima & primigenia recti specie ob oculos continuò posita existente, qvicqvid in ectypo vitiosum esset, facilius dignosceretur emendareturve. Primus verò qvi talis imaginariæ Reipublicæ formam scriptis consignarit, fuit doctissimus ille ac omnium calculis sapientissimus habitus *Thomas Morus*, Præfectus sacris scriniis, seu Princeps scribarum in Anglia. Cujus Utopia tamdiu vivet & ha-

habebitur in pretio per manus homi-num, qvamdiu justitia ipsa ac modestia & pietas non omninò in ipsorum animis & affectibus exulabunt. Secundus ab ipso fuit *Thomas Campanella*, ardentis penitus & portentosi vir ingenii. Qvi dum in tenebris & pædore carceris vitam traduceret, Civitatem Solis delineavit; ea cogitationum novitate & sublimitate sensuum, ut præter Philosophicas speculationes, multa etiam contineat, qveis respublicæ tutius administrari possent, & homines ipsi meliores evadere. Ultimum verò *Angli* nescio cujus Mundus Alter & Idem, non ita dudum prodiit; aut verius Satyra adversus depravatos præsentis seculi mores; in qvo dum singulas stationes singulis vitiis assignat, gentesqve illas incolentes ac loca ipsa contorticulatis ingeniosè fictisqve ex cujusq; rei natura vocibus appellat, non ineptè meo judicio Poneropolim instituit, qvæ ad hilaritatem non minus homines excitare, qvàm ad virtutem inflammare possit.

Licet autem de *Commentatoribus Politicorum Aristotelis & Platonis* nondum quidquam dixerimus, ipsi tamen in eorundem librorum lectione diligenter evolvendi sunt, ut salebræ, si quæ in illis reperiantur, festinantibus minus officiant, omniaqve facilius & clarius perspiciantur, obscuritatis depulsa caligine. Ex antiquis tamen neminem laudare possum, qui hoc munere defunctus sit; cum præterquam unius *Divi Thomæ*, nullius unquam vetustioris libros præ manibus habuerim. Ipse verò ut in cæteris operibus Aristotelis sic præsertim in istis more suo fecit; & ex interpretatione neque vera, bonam tamen & veram sententiam elicuit. Successit illi in eodem opere expoliendo *Nicolaus Oresmius* Archiepiscopus Bajocensis: qui illud una cum libris Ethicorum, discipuli sui Caroli Qvinti, cognomine Sapientis, votis obtemperans, in Gallicum sermonem eodem modò transtulit: quæ multa nihilominus continent & reconditæ & liberioris doctrinæ. Ambo tamen ipsius

libri

libri difficillimi sunt inventu, ac propterea curiosis plurimi nunc æstimantur: quia ante centum & viginti annos Parisiis editi fuerunt, charactere Longobardico, & rudi prorsus atque incondito sermone. Paulò post etiam Johannes quidam *Buridanus* celeberrimi nominis Sophista, suas in libros Politicorum quæstiones evulgavit, sed nugaces ac ineptas, ut sunt ejusmodi Scholasticorum fermè omnia. Vulgavit & *Faber Stapulensis* Commentarium similem omninò huic alteri, quem ipsum in Libros Ethicorum composuisse suprà diximus. Sed vix ac ne vix quidem ipsorum conatibus quidquam promovebatur, nisi suppetias Aristoteli venissent celeberrimi interpretes suprà jam assignati, & *Genesius Sepulveda* Hispanus. Cujus versionem atque Notas, ut quisque erit ingeniosior; ita pluris semper æstimabit. Nec non etiam, commentatores præcipui, *Camerarius & Giphanius*: qui nihil unquam ineptè moliti sunt: à quib' parùm discedũt *Antonius Scainus* Salodiensis, & *Tarquinius Gallutius*

So-

Societatis Jesu Presbyter eloqventissimus. Qvi tamen eruditè priores qvinqve libros Politicorum interpretatus est, ut polymathia cæteros omnes facilè vincat atqve exuperet. Sed qvi *Danielis Heinsii* paraphrasin unà cum editis è regione *Zvingeri* & *Petri Victorii* Commentariis sibi ad discendum & evolvendum proponet, is rectè, meo qvidem judicio, & doctrinæ facilitati videbitur & studiorum præterea suorum utilitati consuluisse.

Ad Platonem verò qvod attinet, tres, qvos noverim, commentatores solummodo nactus est, *Antonium* nempè *Montecatinum*, qvi libros de Republica Platonis & Aristotelis diexodicis notis, tabulis, distinctionibus, explicare conatus, nunqvam neqve sibi neqve lectori suo satisfecit; & *Sebastianum Foxium Morzilium*, qvi multa paucis; ac *Pompejum Garriglianum*, qvi pauca multis complexi sunt. Utriusqve verò libros, Platonis videlicet & Aristotelis,

Ludo-

Ludovicus Regius , Henrici Secundi Galliarum Regis aulicus, Græcè ac Latinè eruditissimus , ornatè primum in lingvam nostram translatos apparere fecit; eosdemqve demum tanta doctrinæ copiâ, & exemplorum apparatu nobilissimo illustravit , ut licet gravitate cæteris sit inferior , varietate tamen atqve uberrimo fructu qvi ex ipsius lectione percipitur , veniat in primis commendandus.

ATQVE HÆC EST AUCTORUM PALÆSTRA ; hæc Schola , in qva tyrocinium suum ponere debent , qvicunqve præsidiis universalibus & maximopere necessariis suffulti , ad penitioris doctrinæ Politicæ intelligentiam pervenire student. Omnia siqvidem in illis habentur fusè ac distinctè pertractata, qvæ de fundamentis ac principiis communib' societatis humanæ, de rerumpublicarum speciebus legitimis, ac singulis ipsarum depravationibus, de Populi, seu Democratiæ, Optimatum, seu Aristocratiæ, Unius , seu Monarchiæ

chiæ legibus & institutis, de imperiorum ortu, incremento, conversione, interitu, de officio Principis & subditorum, de jure belli ac pacis, de magistratuum electione, vectigalium impositione, & rebus denique cæteris, quarum jugi & continua meditatione viam sibi ad reliquas difficultates munire debent, qui seriò desiderant in publica rerum administratione versari. Ubi verò istis præceptis plenè imbuti atque instructi fuerint Politicæ doctrinæ studiosi; debent omninò, si facilius velint reliquas ejus difficultates emetiri, quædam sibi velut summa rerum capita constituere, ad quæ postea cætera omnia referre possint, quæ in tanta diversorum auctorum confusione ac incredibili propemodum quantitate, huc & illuc dispersa continentur: eo quidem fine, ut cum istorum aliquod magis cognitu necessarium se offeret, indicem simul habeant librorum & auctorum, quos plenioris doctrinæ ac informationis gratia, operæ tūc preciū erit diligenter cōsulere. Ejusmodi autē

sum-

summa capita, *vel* negotiorum esse possint de quibus in administratione politica sæpius, pertractatur; *vel* personarum, quibus illa committuntur; *vel* tandem auxiliorum, queîs singula melius ac facilius perficiuntur. *Negotia* ipsa, *aut* sunt de reipublicæ administratione tam ordinariâ, quàm extraordinariâ; *aut* de religione; *aut de* confœderationibus; *aut* de bello & pace; *aut* de prærogativis & ceremoniis Principum inter se; *aut* de commercio, vectigalium impositione, civitatum incrementis, & dissidiorum, quæ inter nobiles oriuntur, compositione. Ista enim sunt quæ potissimum legibus Politicis administrantur. Reliqua, vel minus digna censentur consideratione, vel Juris prudentibus, aut aliis magistratibus, relinquuntur pertractanda. *Personæ* verò non possunt esse nisi Principis Consiliarii, Legati; aut ejus, qui illis omnibus inservit ab Epistolis secretioribus, quem propterea Scribæ vel Secretarii nomine vulgò appellant. *Auxilia* demum vel unicuique ejusmodi

modi personarũ determinatè conveniunt, vel omnib' simul possunt esse utilia.

OMNIS igitur Regnorum ac Statuum administratio Politica (qvam *Ordinariam* meritò dicere possumus, qvamdiu ipsa vel æquitatem præ se fert, vel æqvitatis ac justitiæ speciem saltem aliqvam prætendit, qvo facilius Savernæ instar Horatianæ noctem peccatis, ac fraudibus nudem objiciat) tria sibi proponit, ad qvæ cætera omnia ejus placita & statuta, tanqvam ex destinato, collineent nempe *statum* nascentem exorientemqve firmare, *stabilitum* conservare, & *labentem* sustinere ac reficere. Qveis tribus arte ingenioqve absolvendis varii auctores auxilio esse possunt.

Ac primo qvidem & ultimo, duo nostrates, *Lusingeus & Duretus*; qvi proprio idiomate multa & egregia dixerunt de ortu imperiorum, ac eorundẽ ruinis & interitu; nec non etiam *Ludovicus Regius* in libro suo item Gallico, qvo rerum omnium vicissitudines, ac ætatum & regnorum conversiones, jucundissima exemplorum

varie-

varietate profeqvitur. Superioribus qvoqve annis prodiit Venetiis cujusdam *Itali* liber eadem de re fusè pertractantis: verùm qvo Genio, aliorum esto judicium, qvibus ille notior est, qvam mihi. Sed neqve contemnendi sunt *Methodius* qvi de ortu & occasu Imperii Romani eleganti libello sapienter admodum disseruit. Nec etiam *Lazius*, ac *Bozius*; qvorum hic de ruinis gentium, ille verò de populorum migrationibus, prolixas commentationes edidere; ex qvibus diversa simul constitutionis ac destructionis regnorum exempla haberi possunt.

Conservandæ autem seu administrandæ reipublicæ præcepta, *Synesius* qvidem in oratione ad Arcadium Imperatorem; *Isocrates* in ea qvam scripsit ad Nicoclem: *Agapetus Diaconus* in libello ad Justinianum; *Dio Chrysostomus, Herodes Sophista, Themistius, Aristides* Rethor, & *Maximus Tyrius*, passim in suis orationibus complexi sunt.

Sed

Sed omnes tanta fide atq; integritate istud præstiterunt, ut eorum monita, Legibus Platonis citius, quàm seculi nostri moribus conformia videri possint. Quare rationi magis consentaneum erit, Italos quosdam recentiores consulere, qui libros de Ratione status ut isthæc illorum verba Raggion di Stato commodius exprimam, non invitis equidem Musis aut Apolline nullo composuere. Inter quos, *Joannes Boterus* & ingenio fuit admodum facili, & ad Politicas dissertationes nato, rem omnem primus, quod sciam, ordine & methodo præclarissimâ distinxit. Quam postmodum *Hieronymus Fragetta* nimia sua diligentia ac collectionũ mole fermè obruit. Medium verò tenuêre *Gabriel Zinarus* & *Ludovicus Septalius*; quorum hic, licet professione Medicus, nihil tamẽ de Politicâ ἀπροσδιόνυσον scripsisse jure merito censeri potest. Adeò cuncta quæ dicit, ab exquisito judicio, & absoluta civilis administrationis cognitione, videntur profecta. Quod unum etiam speran-
dum

dum esse moneo de Politica doctrina, quam nuper accepi *Scipionem Claromontium* typis penes se præparatam habere: quandoquidem homo ipse est solidæ eruditionis, ac magnæ & plerumque pertinacis suis in compositionis diligentiæ.

Utcunque autem Reipublicæ administratio EXTRAORDINARIA totidem pariter capitibus absolvatur; pauci tamen hactenus reperti sunt, quibus robur & æs triplex circa pectus esset, ut de præceptis ac mediis legitimis, quibus unumquodque illorum ad finem perducatur, aliquid memoriæ publicæque hominum luci cum ratione & methodo committerent. Quamvis enim *Clapmarius* libro suo de Arcanis Imperiorum onus istud lubens in se receperit; nihil minus tamen, quam quod ipse præmiserat, exequitur; dum solius tantùm administrationis ordinariæ leges in medium adducit. Adeò proclive est literarium pelagus emetientibus,

In

in hanc censuram, velut in Scyllam ac syrtes periculosissimas, impingere; dum titulo tenus magnifica de se multi jactitant & promittunt.

Amphora cœpit
Institui, currente rota cur urceus exit?

Politicus verò *Florentinus* licet axiomata fermè omnia istius administrationis, cõclusionesq; præcipuas, suis in operibus passim disseminarit; quia tamen subtiliores Philosophos imitatus est, qui inter disputandũ plura supponunt qvam probent; astuti & temerarii famã poti', quàm prudentis sibi conciliavit: multorumque adversus suam doctrinam pennas acuit, quarum acumen retundere non ita forsan Incassum *Gaspar Scioppius* proximis annis conatus est, edito Romæ de Pædia Politica cultissimo doctissimoque libello. Cui uni plus inesse bonæ mentis ac judicii, quàm reliqvis ejus operibus, æquissimi certè librorum censores haud immeritò existimavere. Qvare cum idem prorsus judicium de *Cardani Sapientia* se-

ferendum ſit; neminem profectò laudare poſſum, qvi de hac adminiſtratione qvidqvam rationibus Philoſophicis innixum, Politicisqve regnorum ac Principum exemplis illuſtratum ſcriptis conſignarit, præter *Federicum Bonaventuram* nobilem Urbinatem. Qvi nuſqvam exhauſtus, tot ingentium voluminum de Ventis & Octimeſtri partu compoſitione, Politicam etiam, aut verius publicæ adminiſtrationis rationem, typis edendam curavit. In qva, ut nihil dicam de maximo ejus ingenii acumine, & ſingulari rerum cognitione, qvib' inchoatæ ſcriptionis dignitatem mirificè ſuſtinuit. Certè validiſſimis rationibus oſtēdere conatus eſt, Rationem illam Extraordinariam publicæ adminiſtrationis non aliter definiri poſſe aut debere: qvàm Conſilium optimum de rebus ad majorem reipublicæ utilitatum ſpectantibus, absque alterius rationis conſideratione. Ex illa ſiqvidē definitione, qvam variis poſtea argumentis confirmarūt, ejusdē Bona-

venturæ nepos meritissim' *Julius Veterenus* in Epistola sua ad Ludovicũ Septalium, & *Titus Cornæus*, in Politica tractatione (qvæ Urbini cum invitis aliis codicibus manu exartis studiosè conservatur.) Ex hac, inqvam, definitione, & auctor ipse campum sibi aperuit amplissimum, ut de variis rebus dissereret, qvæ ad secretiorem illam Politices cardiam spectare videntur; & unusqvisqve tantùm ex illo sumere potest, qvantum illi opus erit ad tutius & copiosius philosophandum de veris rerumpublicarum arcanis. De qvibus & Nos contractionem illam anno superiore accuravimus, qvam aliqvando Politicæ doctrinæ studiosis haud ingratam fore, injucundamve confido.

PERCEPTIS autem communibus istis cujuslibet Statûs administrandi legibus, ad illas continuò deveniendum est, qvibus Reges ipsi ac Principes terræ, gentes inter ac rationes, qvibus imperio præsunt, divinitatis cultum ali-

liqvem ſtabilire (& meritò qvidem) conati ſunt. Cum hoc unum ab omnî temporis memoria perſvaſum hominibus fuerit, dominos eſſe omnium rerum ac moderatores, Deos; & qvæ geruntur, eorum geri ditione atqve numine; eosqve optimê de genere hominum meriti, & qvalis qvisqve ſit, qvid agat, qvid in ſe admittat, qva mente, qva pietate colat religionem, intueri, piorumqve & impiorum habere rationem. At verò, cum ejusmodi leges & divinarum rerum conſtitutiones, variæ ſemper in variis mundi partibus, & antiqvitus qvidem extiterint, & nunc etiam non magis qvam olim inter ſe conveniant; non rarò etiam accidit, ut zelo ac æmulatione pietatis, diſſidia qvædam & internecinæ qvæſtiones de illis exoriantur.

——— Dum numina vicinorum
Odit uterq́; locus; dum ſolos credit habendos
Eſſe Deos, qvos ipſe colit.

Qvibus certè compeſcendis dirigendisqve ad finem, religionis Chriſtianæ præceptis ac iuſtituto conſentaneum, ſanè haud neceſſe erit diverſas inter ſe religiones committere. Qvemadmodum non ſine diſpendio veræ pietatis, ſuperioribus añis fecere, *Petrus de Alliaco* Cardinalis & Epiſcopus Cameracenſis, in opuſculo qvodam Aſtrologico de tribus ſectis; *Hieronymus Cardanus* it. libris ſuis de Subtilitate; & *Joannes Bodinus* compoſito, ſed nondum edito (atq; utinam nunqvam edatur) de Rerum ſublimium arcanis ingenti volumine; qvod eqvidem, Jeſuitam Poſſevinum non perperam de ipſo judicium tuliſſe, argumento eſſe poteſt valediſſimoqve. Verùm oportet religionum omnium principia communia & ſingularum inter ſe perſvaſiones proprias, apprimè intelligere. Ut cum noſtra qvibusdam in locis ſtabilienda aut confirmanda venit, aliarumqve cognitio neceſſaria eſſe qvacunqve tandem de cauſa videtur; habeat in promptu Politi-

ticus nonnullus auctores, qvorum lectione de singulis informatus, omnia, postmodum, qvæ in tali casu fieri debent, sapientius præscribat; consiliumqve sumat rebus ipsis ac intentioni suæ convenientissimum. Tales igitur esse possunt qvatuor libri de Orbis terræ concordia *Guillelmi Postelli* Barentonii. In qvibus fermè solis, nihil ineptum aut qvod ridiculum non esset immiscuit, sed universam religionum omnium informationem instituit; nostramqve præsertim, rationibus tàm propriis, qvàm ex aliarum confutatione desumtis, valdè qvidem acutè subtiliterqve confirmat & stabilit.

Idem Auctor in tribus libris de Republica Turcarum, qvos nondum pariter luxata mente composuit, *Religionis Mahometicæ* Summam, nihil qvidqvam vel minutissimarum ejus ceremoniarum prætermittens, complexus est. Qvemadmodum etiam novissimè fecit nobilis qvidam Gallus,

nomine *Bauderius*, libro ad hoc unum magno qvidem politioris lingvæ nostræ apparatu, ac lectionis varietate, peculiariter destinato. Ut ex ipsius ac gemino postelii volumine, promptum sit omnibus, qvi propter Ecclesiæ censuras ipsiusmet Muhamedis Alcoranum ac Sunam legere non possunt, qvicqvid ad ineptas Musulmanorum superstitiones attinet, facili negotio percipere. Qvamvis multum præterea juvari possint relationibus epistolicis præclarissimi viri *Augerii Busbeqvii*, & libellis *Ricoldi* seu Richardi Monachi, ac *Joannis* cujusdam *Andreæ*; qvi proptereà in omnes lingvas habentur translati: qvoniam vel ipsius Postellii judicio cæteris omnibus præferri debent, qvicunqve conati sunt Turcicæ Religionis fundamenta validissimis rationibus convellere.

Judaicæ verò notitia (qvoniam ex Veteri Testamento diversisqve ejus librorum interpretibus nobis abundè suppeditatur) hoc unum solummodò

dò

do reqvirit, ut qvoties ejus refellendæ se se offeret occasio, & antiqvi Ecclesiæ Patres (qvorum multi præclarè admodum in hoc negotio versati sunt) in consilium advocentur, & præter illos *Lyranus*, *Samuel Riccius*, & *Hieronymus de Sancta Fide.* Qvi omnes lingvæ sanctæ cognitionem ab incunabilis ac inter Judæos ipsos viventes edocti, diversaqve Rabbinorum lectione informati, non mediocrem sanè gloriam, licet ex mediocribus libris retulere. Non secus profectò qvam ex majoribus postea fecerunt *Philippus Mornæus*, auctor alioqvin cæteris in operibus lectionis improbatæ; ac *Costus* & *Delfinius*; omniumqꝫ ut majori conatu etiam feliciori eventu, *Petrus Galatinus* Monachus ex ordine Sancti Francisci; aut potius *Raimundus Sebondus* professione Medicus, cujus præter libros de Theologia naturali, duo insuper volumina ingentia in Collegio Fuxensi Tholosano etiamnum hodie sub titulo Pugionis fidei conservantur.

Ex qvibus (si Josepho Scaligero fides est habenda) omnia sua hausit & transcripsit Galatinus, dissimulato ipsius Sebondi nomine; non tam propter acerrimum, qvod semper extitit inter Dominicanam familiam & Franciscanam odium, (qvemadmodum malignè cavillatur Scaliger, & fortassis etiam imperitè) qvàm ut eruditum istud opus accessione qvadam augeret & sibi vendicaret locupletatum ita atqve expolitum. Qvod eqvidem utrum à Galatino factum fuerit, & an istâ, aut alia ratione, tuum est omninò statuere, eruditissimè Gaffarelle: qvi lingvæ sanctæ difficultates omnes grallatorio passu superasti, & plures ac meliores in ea libros evolvisti, qvam qvivis alius eorum, qvi nunc sunt, non dicam tantùm ætate tibi similes, sed etiam professione.

Judaicæ verò religioni ac Mahometicæ *Christiana* succedit, ætate qvidem inter illas media, sed nobi-

bilitate dogmatum, ac eorundem certitudine, longè omnium præstantissima, & sola ac unica de cujus veritate dubitare non liceat absqve flagitio. Verumenimverò cum infidelibus ac Paganis eadem lex lata non fuerit, arbitror ego hanc ipsis non incommodè, qvoties opus erit, svaderi posse, rationibus qvas habent Cicero Christianus, seu mavis *Lactantius* in libris Divinarum institutionum, *Tertullianus* in Apologetico, *Minutius Felix* in Octavio, Arnobius adversus gentes, *Theodoretus* de Græcanicis affectionibus, *Salvianus* in libris verè aureis de Providentia, & Doctor Angelicus *Sanctus Thomas* in Summa contra gentes; qvæ omnium instar jure merito haberi posset: Adeò ferax est sensuum, rationum, subtilitatis, & doctrinæ. Nec minimum qvoqve auxilii repositum est, in libris de Providentia *Thomæ Bradwvardini*. Qvoniam in illis pari fermè cum Divo Thoma subtilitate, & rationum

pondere procedit; ut etiam in Triumpho Crucis *Hieronymi Savanorolæ*, & in libris de Religione Christiana *Marsilii Ficini*, & *Ludovici Vivis*. In qvibus licet magis Latinè, non minus tamen ad rem appositè locuti sunt. Istorum verò labores excepit *Augustinus Steuchus* Eugubinus; qvi dum infideles ipsos propriis armis atq; auctoritatibus jugulat, plurimum & ipse negotium fidei promovit. Qvod similibus doctorum virorum argumentis comprobandum est; non autem Observationibus Astrologicis *Petri de Alliaco*, aut Naturalibus *Lullii*, & *Sebondi*; aut deniqve Philosophicis *Petri* cujusdam *Montui*. Qvandoqvidem intempestivæ sunt illæ nugæ ac futiles arguriæ, cum arguriæ, cum eâ de re tractandum est, qvæ meritò censetur omnium esse gravissima; atq; in hoc delectu maximè se prodit hominis prudentis ac Politici judicium.

Sed cum negotii & fastidii vim semper maximam, vel ab Ecclesiæ nascen-

nascentis exordio, *Hæreses* ipsæ Christianæ paci, & tranqvillitati è directo contrariæ attulerint, dum civitates ac nationes inter se committendo, ipsas plerumqve in manifestum discrimen adducunt, totqve calamitates excitant; ut, earum incremento totis se qvamprimum viribus opponere consultissimum judicetur. Qvemadmodum optimè à *Ludovico Regio* demonstratum est, in libello, qvem patria lingva composuit de dissidiis & bellis maximis propter religionem excitatis. Sanè ad hoc unum facilius & commodius exeqvendum, non mediocriter opinor juvabit, priscorum qvidem hæreticorum fraudes, ingenium, ac erronea dogmata, ex Divo *Hilario*, *Philastrio*, *Perpiniano* & *Alphonso Castrensi* deprehendere; Pelagianorum autem maximè ex Vossio, cujus liber appendicis loco esse potest Historiæ Ecclesiasticæ; & Lutheranorum, ex *Florimundo Raimundo* ac ejus continuatione Parisiis edita, sed absqve auctoris nomine; qvo-

qvoniam multum ſe Raimundo inferiorem exhibuit eloqventia, judicio atqve diligentia. Utile etiam *Caſſandrum* evolvere, qvi tot lites apertè qvidem componere tentavit, licet majori pietate qvàm ingenio; & *Melchiorem Canum*, qvi hoc idem, ſed occultè conatus eſt, ingenio majore qvàm pietate, ac propemodum admirabili judicio. Vix enim potes imaginatione conſeqvi, qvantum auctorum ejusmodi lectione Politicorum mentes acuantur, excitenturqve ad ſaluberrimè de rebus iſtis conſulendum, qvibus non unius aut alterius hominis modo, ſed univerſæ plerumqve reipublicæ ſalus, & belli pacisqve momenta continentur.

MAXIMI qvoqve habentur in rebus Politicis *Confœderationes*, junctæqve cum vicinis aut potentioribus populis amicitiæ, qvoniam illæ, ſeu ad hoſtem propulſandum irruentem, ſeu ad mercium permutationem, aut qvavis alia tandem de cauſa inſtituantur,

tur,

tur , non possunt sanè non existimari publicisRegnorum ac Principum commodis valdè salutares ac necessariæ. Qvamobrem hoc unum maceror, hoc unum doleo , qvod auctores illos in numerato non habeam , qvi forsan plura de illis & maximè scitu ac cognitione digna librorum monumentis consignavêre. Memini tamen qvædam esse inter opuscula *Bruni* , qvæ huic negotio plurimum inservire possint : & *Joannis Boteri* libellum inter Politicos circumferri , cui ipse titulum fecit *la Lega* ; ac *Emericum Cruceum* nostratem Parisinum , animi potius exercendi gratia , qvam qvod rem unqvam ita fieri posse arbitraretur , conatum fuisse in Novo suo Cynea modum aperire , quo Principes omnes inter se convenire possent , & pacem universalem stabilire. Qvemadmodum etiam eloqventissimi viri *Baudius* & *Puteanus*, cum de induciis Belgicis tractant ; & *Gagus* qvidam ac *Ferrerius* auctor Catholico politici.

Inte-

interim dum variis rationibus contendunt Principes Christianos posse cum infidelibus fœdere conjungi, multa & ipsi subministrant: ex qvibus, accedente freqventi lectione historicorum, qvi diversa Principum fœdera ipsorumqve secretiores causas ac leges suis monumentis inserunt, qvemadmodum fecere Polybius, Guicciardinus, Thuanus, alii, non dubium est profectò, qvin multa sensim animis illabantur, ad ipsas confœderationes melius instituendas plurimùm conducentia.

Illæ verò qvandoqvidem *aut* belli suscipiendi & communis hostis invadendi propulsandive necessitate, *aut* pacis firmandæ gratia, *aut* vitæ commodis per meacium commutationem consolendi causa, sæpius concluduntur. *Commercii* qvidem ac rerum utilium, & unde illæ, ac qvomodo haberi possint, notitia, melius usu ipso ac qvotidiana cum expertis communicatione, qvàm studio qvod in libris punatur, intelligi potest. Ju-

va-

vatur nihilominus Relationibus, Diariis ac Navigationibus Hollandorum & Hispanorum; qvi nunc ferme soli, varias terræ partes mercium permutandarum causâ, obire, Indiasq; tam Orientales qvam Occidentales perlustrare consveverunt. Ut etiam historia naturali rerum exoticarum: qvalis est *Josephi Acostæ, Clusii, Monardis, Garciæ ab Orto* & Principis *Cesii* Mexicana, qvam omnes docti graviter & iniqvo animo ferunt publicis commodis tam diu invideri. Sed nec inutilis erit lectio *Georgii Agricolæ, Ferrandi Imperati, Gesneri, Boëtii à Bohot, Lucæ Pæti, Cænalis, Garrandi*, & aliorum, qvi de Mineris, Metallis, Lapidibus, Nummis, variisqve Mensuris, Ponderibus & Taraffis, ut vocant Itali, scripserunt: qvoniam ejusmodi rebus potissima pars commercii ipsius videtur constare. De qvo licet aliqvi, nondum vivis exempti, qvædam magis determinatè suis in Consiliis & Instructionibus monere conati sint;

stri-

frigidius tamen istud præstitêre, qvàm ut in ipsorum nomina diligenter inqvirere, operæ pretium esse existimem.

QVOD VERO ad *Pacem & Bellum* spectat, non hic *Erasmi* aut aliorum declamationes laudabo, utpote Scholæ magis convenientes, qvàm Aulæ & prudentum consilio. Verum qvidqvid in illis generatim loqvendo considerandum venit, istud commodè qvidem, sed impetrata prius ab Ecclesiasticis censuris immunitate, haberi poterit, in opere doctissimi viri *Hugonis Grotii* de Jure belli & pacis. Speciatim verò, si res ipsæ considerentur, & vel de Turcarum aut Hispanorum Hæreticorumve coërcenda potestate, tractandum sit, cum hæc tria præcipuis ac maximis dissensionibus occasionem præbeant, qvæ nunc & antè omnes Europæ provincias pessimè videntur exercuisse. Sanè, cum non qværatur

tur de *Turcis* qvo jure , ſed qva tantùm arte debellari poſſint , hoc ultimum cogitatione duntaxat aſſecuti ſunt *Augerius Busbeqvius* Germanus, *Lazarus Soranzus* Venetus , *Joannes Boterus* Pedemontanus , & *Breevius* ac *Nuæus* Galli. De *Hiſpanis* autem cum potior ſit juris qvàm artis difficultas , propterea qvod diſcrepantes ſunt hinc & inde de ipſorum antiqvis prætenſionibus Politicorum ſententiæ : huic eqvidem nodo cunei eſſe poſſunt , *Balthaſaris Galli* liber de Regnis & provinciis , qvæ cum aliqvando Gallorum fuiſſent nunc injuſtè ab Hiſpanis detinentur ; cum Reſponſione *Julii Cerii* ad eundem Balthaſaris librum ; itemqve varii diſcurſus ultrò citroqve facti pro eorundem ſucceſſione in bona omnia Ducis Burgundiæ , Regni Navarræ uſurpatione , prætenſionibus in ſtatum Montisferratenſis Marchionatus,& ſimilibus diſſidiis,qvæ cum aliis principibus habuerunt ; ac demum liber

liber Politicus Fratris *Thomæ Campanellæ* de Propaganda Hispanorum Monarchia, Italico qvidem idiomate ab eodem conscriptus sed editus postea Germanico. Tandem verò cum utrumq; in *Hæreticorum* profligatione desideraretur, multi qvidem ex ordine Theologorum & Politicorum qvid juris esset declararunt, ut *Claudius de Sainctes, Ludovicus Aurelius, Gaspar Scioppius* & alii; sed qvi artem ipsam & modum juris exercendi, ac hæreticos procul à nostris finibus propulsandi declararint, pauci certè hactenus extitêre aut verius nulli.

HAS AUTEM DE JURE regnorum & armorum, contentiones proximè seqvuntur, qvæ de *Prærogativis*, ac *Honoribus* non solùm inter Christianissimos Galliæ & Catholicos Hispaniæ Reges, sed inter cæteros Europæ Principes, Nationesqve ipsas & Civitates excitantur. Cum omnibus hominibus hoc à naturâ peculiari studio

dio inditum sit, ut laudis ac honoris studio maximè ducantur, nec sua bona deprehendi posse sibi persvadeant, nisi ipsa sub qvadam specie vanitatis ac gloriæ, exinanissimis plerumqve splendoris insignibus collecta, nobis exhibeantur. Qvæ opinor causa fuit, cur celeberrimi duo Jurisconsulti *Chassanus & Tiraqvellus* libros illos ediderint de Gloria Mundi & de Nobilitate: in qvibus prout illis ex jure videbatur, rebus si non qvidem omnibus, ac certè præstantissimis, locum uniuscujusqve dignitati convenientissimum assignare conati sunt. Unde postea multi occasionem sumpsere, pro dignitate Nationum & Imperiorum, majori cum studio & pertinacia scribendi; qvibus aut patriæ vinculis, aut obligatione fidei, aut virtutis admiratione, alióve peculiari nexu & affectu conjungebantur arctius, connectebanturqve. Qvemadmodum fecisse videmus *Valdesium* pro Hispanis, non minus injurioso & impotenti qvàm ingenti volumine; & *Vivaldum, Joannem Feraldum,*

Andream à Quercu, diversosqve alios, qvibus suum nomen reticere consultius, visum est, pro Gallis. Qvorum exemplo Domus Estensis & Medicea, multæqve aliæ Principales familiæ, scriptis pariter in lucem prolatis, qvæstionem inter se de præeminentia ventilarunt. Ut etiam inter civitates fecere Ticinium & Cremona, Panormus & Messana, ac aliæ similes. De qvibus plura mihi fateor dicenda forent, si obvia & minutissima qvæqve non autem utilia tantùm ac necessaria consectarer. Hoc verò non prætermittam, multa videlicet qvæ ad ejusmodi qvæstiones pertinent haberi posse ex *Orationibus contrariis de principatu* inter præcipuas Europæ nationes constituendo, qvæ ab auctore qvodam Germano non ita pridem varia cum eruditionis suppellectile publici juris factæ sunt; & ex *Ceremonialibus* libris Gallicis qvidem, doctissimi *Gotofredi*; Italicis verò, *Paridis de Grassis*, & aliorum.

SUPER-

SUPERSUNT igitur tantummodo *Incrementa civitatum*; & ipsis è diametro oppositæ *Vectigalium* impositiones, ac Civium inter se dissensiones, & Privatorum inimicitiæ. De qvorum primo *Ioannes Boterus* & *Hippolitus à Collibus*, multa qvidem ac præclara omninò & valdè utilia loqvuti sunt, in libris ad istud negotii peculiariter destinatis.

De secundo vero qvoniam res ipsa plerumqve à necessitate dependet, aut Principum voluntate, qvæ leges nō admittunt, inde est qvod pauci admodum reperti sunt, qvi de illis Politicum qvidqvam monere voluerint. Qvare unicum tantummodo proferam *Scipionem Gramontium*; ex cujus Nummo Regio Gallicè qvidem edito, plurima depromi possunt, qvæ rem ipsam præclarè illustrent, simulq; legentium animos reficiant dulci pabulo variæ lectionis, & gravissima diversarum observationum varietate.

At

AT ENIM qvoniam opiniones hominum ducuntur auctoritate, trahuntur eloqventia, ingenio ac industria mitescunt, & in utramlibet partem, qvemadmodum cera facillimè convertuntur; multi propterea de *Honore ac ipsius læsione*, unde privatæ inimicitiæ nascuntur, singularis certaminis occasiones, ac præterea de ipsius restitutione & reparatione, qvæ omnia in opinione consistunt, multa etiam dixere. Inter qvos illi primùm evolvendi sunt, qvi nobilitatis ipsius ac gloriæ & honoris naturam & essentiam monumentis suis exposuerunt, prout egregiè omninò mihi fecisse videntur *Flaminius Nobilius* & *Typotius* eleganti & terso sermone: *Simon Simonius* erudito & Peripatetico discursu; ac *Bernardus Mirandulanus*, Episcopus Casertanus, in opere illo undeqvaq; absoluto & perfecto Dialogorum de honore, qvod sub nomine Joannis Baptistæ Possevini Italica primum lingva, mox verò etiam Gallica, nescio qvo casu, typis commissũ fuit. Cuj' rationes licet *Joannes Baptista Susius*, Medic' Mantuan'

& *An-*

& *Antonius Massa* funditus evertere conati sunt;ipse tamẽ Mirandulanus,edito alio libro de Singulari certamine, ita se defendit, ut præter solidissimas responsiones,multa etiam in illo attulerit, qvorum gratia famam sibi comparavit inter præstantiores Philosophos non modo illustrem, sed nec intermorituram ullo seculorum aut ætatum decursu.

Istis verò auctoribus perlectis, ad leges & conditiones ipsius singularis certaminis ineundi deveniendum est; qvæ vel universales sunt à *Petro* qvodam *Montuo* Mediolanensi & ab aliis descriptæ;vel uniculqve nationi peculiares & propriæ. Qvemadmodum Galli suas habent ab antiqvisRegibus cõstitutas, & in unũ collectas ac editas,nescio an à *Savarone*,aut à qvopiam alio.Et in Italia multi qvidẽ reperiuntur seu duelli committẽdi seu pacis tractandæ censores arbitri;qvorum in recẽsione, primus mihi doctrinæ ac eloqventiæ purioris gratia appellandus venit *Mutius Justinopolitanus*, deinde verò *Bapstista Olevanus*, & *Franciscus Biragus*, qvi

qvi nobilissima subtilissimaq; concertatione rem istam præclarè explicant. *Fabius* verò *Albergatus* licet teretibus etiam ac purgatis auribus nitore sufficiat, habitior tamen est in toto suo opere, ac in minutiis qvibusdam & titivillitiis plerumqve morosior. Qvi præter ipsos modum illum explicârint, qvem Itali dicunt *di far pace in via cavalleresca*, scio eqvidem extare plures alios: veruntamen qvia non ita mihi familiares existunt, nihil propterea de ipsis, ut nec de *Alciato* & Juris peritis, mihi dicendum esse existimo.

ENUMERATIS igitur illis auctoribus, qvi de negotiis, in publica rerum administratione præsertim occurrentibus, varias præceptiones consiliaqve diversa ediderunt; aggrediendum nobis est ex instituta serie, ad dicendum de illis, qvorum lectione meliores *illi* ac præstantiores evadere possunt, *qvi circa rerum ac negotiorum ejusmodi tractationem versari debent.*

Horum autem commodè primi se offerunt REGES ipsi ac PRINCIPES,

ex qvorum moribus & inſtitutione reliqvorum hominum fata pendere adeò verum eſt, ut tunc illis bene ac fortunatè ſit, cum ipſi qvi reipublicæ clavum moderantur, non ſolis modo prætorianorum cohortibus & longo ſatellitum ordine auctoritatem ſuam fulciunt; ſed labore in negotiis, fortitudine in periculis, induſtriâ in agendo, celeritate in conficiendo, ac deniqve conſiliis in providendo dignitatem ſuam illuſtrant ac muniunt; ſecus verò omnia illis contingant, qvibus non Reges præficiuntur ſed Tyranni. Cujus vocis occaſione hîc omninò animadvertere neceſſe eſt, hanc poſterioribus tantùm ſeculis pro iniqvo & flagitioſo Principe fuiſſe uſurpatam, qvemadmodum optimè notavit Suidas in voce Τύραννος, & poſt eum eruditiſſimus Cardinalis Beſſario adverſus calumniatorem Platonis. Conſtatq; auctoritatibus clariſſimorum Poëtarum, Virgilii qvidem cujus illle verſus in ore omnium & libris reperitur,

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni.

& Silii Italici, qvi de Hieròne optimo ac integerrimo Syracuſanorum Rege hunc alium uſurpat,

Vos etiam tandem Siculi contra arma Tyranni
Juviſſe egregium.

Idqve eo potiſſimum ſpectat, ut qvoties nobis Platonem, Ariſtotelem, vel Xenophontem legentibus aliqvid occurrit, qvod ab ipſis de Tyranni laudibus aut officio dictum ſit; non ſtatim arbitremur cum Georgio Trapezuntio, tyrannidem ab illis commendari. Tantum enim abeſt, ut illis qvidqvam ſimile in mentem venerit, ut neminem ex antiqvioribus conſtet, magis qvam ipſos præclarè & ſapienter de Optimi Principis munere fuiſſe loqvutos.

Sane cùm apud Ciceronem Cato, Scipioni & Lælio ſvadere videantur multas ad res perutiles eſſe *Xenophontis* libros, eoſqve etiam ut ſtudiosè legant adhortetur; tum verò ille ita ſe mirabilem exhibuit, cum Cyrum, regem alioqvi improbum atqve impium & infelicem, non qvidem ad hiſtoriæ

fi-

fidem, sed ad veram justi & moderati imperatoris effigiem depinxit, ut non tantùm ejus mandacio venia concedenda sit, sed magna insuper commendatio tot saluberrimis admonitionibus tribuenda. Atqve cum ingeniosissimus Poëta *Claudianus*, *Porphyrius Opatianus*, *Sidonius*, & omnes *Panegyristæ Latini* antiqviores qvi simul editi sunt, nihil etiam aliud in votis habuerint, qvam Optimorum Principum naturam, mores, dicta, præclarè gesta factaqve omnia laudare, ac per hoc posteris velut è specula faces, qvas seqverentur accendere. Multum propterea in illis repositum est ad regiam institutionem momenti; & præsidii ac adjumenti certè non parum. Præsertim verò cum tot exempla præclarissima, tot heroicæ ac pene divinæ virtutes facillimè se in animos dimittant illorum orationis vehiculo, qvi castigatissimo dicendi genere usi sunt, orationemqve usurparunt, ut inventione admirabilem, sic locorum ubertate sententiarũqve gravitate venustam, & semper

variam, utilem, auguſtam, naturalem, propriam deniqve ubiqve ac perſpicuam.

Lutulentius fluunt, & Romanas aures neglecta dictione radunt, viri duo præclariſſimi Divus *Thomas & Ægidius Romanus*, in operibus qvæ de Regimine Principum nobis reliqverunt. Sed in illis tamen minimè, ut erat tunc ſeculi fatum, ſomniorum monſtra aut nebulas pictas ſeqvuti ſunt. Imò lectionis diuturna ad ſedula mediatione, ingenii rerum optimarum & politicarum copia luxuriantis argumentum exhibuere, qvo in concipiendo non magis indulſerunt Genio potenti, & ad grandia qvæqve & difficillima nato, qvàm Principum imperio. Nam ut de Thoma, qvi hoc ipſum in operis limine fatetur, nihil dicam; certè ex Pauli Æmilii hiſtoria conſtat, Philippum Pulchrum, jam inde ab adoleſcentia peculiari cultu Ægidium Romanum coluiſſe, eiqꝫ auctorem fuiſſe, ut de Regimine Principum monumenta, qvæ nunc in manibus habentur, conſcriberet.

Supe-

Superiori verò ac noſtra etiam ætate (de qva merito qvis antiqvum iſtud uſurpare poſſet

Sumpſerunt Artes hac tempeſtate decorem,
Nullaq́, non melior, qvàm prius, ipſa fuit:)

non defuerunt ſanè, qvi eandem de Principatu tractationem laboribus ſuis illuſtrandam explicandamqve ſuſciperent. Ex qvibus *Nivus* & *Machiavellus* Principes ſuos effinxere, qvales ut plurimùm eſſe deprehenduntur: *Eraſmus, Oſorius, Foxius, Natta, Omphalius VVimphelingus*, ut ſe moraliter gerere deberent: *Mambrinus, Roſeus, Frachetta*, & *Lælius Marettus* Senenſis, cujus liber publici juris nondum factus eſt, ut illis Politicæ communis legibus agere conceditur: *Bellarminus* deniqve *Ribadeneira* & *Scribanius*, ut ſe ad Chriſtianæ Religionis Præcepta componere deberent. Qvibus omnibus vel ut coronidem acceſſiſſe ferunt *Balſaci*, Viri Clariſſimi, Principem Galllica modò pumice

diligenter expolitum. Verumenimverò qvoniam ipse liber post meum è Gallia discessum typis fuit demandatus, ut proptcrea nondum in manus meas pervenerit; variaqve, ut audio, ac prorsus ancipiti judiciorum alea fuit exceptus; hoc solum de illo pronunciare possum, qvod fuit ab antiqvis in simili occasione ex formula usurpatũ: *Non liqvet.*

Cum autem personæ illæ Politicæ, qvibus sermonem jam habere institui, multum præterea juvari possint variorum librorum lectione, qvi ad ipsas arctiori qvodam præceptorum nexu spectare videntur: necesse idcircò mihi visum est, ipsorum recensionem, velut suppetias unicuiqve illarum destinatas, subjungere. Atq; ut à PRINCIPIBUS exordiar, nemini dubium esse arbitror paulo diligentius in hanc rem intuenti, qvin illis summopere utilia esse possint *Præcepta vitæ & morũ*, ac regni etiam administrandi, à Principibus viris scriptis consignata. Maximè

ve-

verò illa, qvæ, cum essent morti propinqvi, familiaribus, & amicis, ac successoribus etiam, observanda relinqverint. Cùm opinio sit non futilis qvidem illa aut ridicula, sed omnium fermè gentium ac nationum consensu firmata, animam ipsam cum in procinctu est, ut à corpore discedat, sapientiorem longè ac diviniorem fieri. Seu illud contingat, qvemadmodum volunt Platonici, qvod animus noster, dum tempus mortis instat ac atqve appetit, paulatim incipiat ab ostraceo seu futili & testaceo vehiculo, recipere se in igneum æthereumve; & qvo magis appropinqvat morti, hoc magis tenuetur, multaqve tunc intelligat, qvin etiam sæpè divinet ac futura prospiciat: (qvemadmodum fecisse dicuntur Patroclus qvidem ab Homero, Orodes à Virgilio, & Posidonius à Cicerone) seu potius verior sit Medicorum & Peripateticorum sententia, istud fieri asserentium, qvod in extrema illa dissolutione, occupatis jam ab hoste exterioribus membrorũ præsidiis, spiritus, qvi

in illis morabantur, ad arcem interiorem muniendam propugnandamqve tanqvam strenui milites confugiant: unde circa cordis meditullium, & cerebri regiam, numerosiori exercitu congregati, omnia præclarè disponunt, decernuntqve de multis sapienter & ingeniosè, donec continuam ac recentem morborum impressionem

nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent.

Sanè undelibet ista vis animo proveniat, certissimum est, ab illa, & extremas morientium voluntates religionem, & grandia illa morituri Catonis ac reliqvorum heroum verba æstimationem suam, desumpsisse.

Unde neqve à Politicis, multoq; minus à Principibus viris, contemni debent præcepta illa, qvæ ab expertis & sapientibus viris sapientissimè totius vitæ tempore prolata, non nisi saluberrima sapientissimaq; esse possunt. Qvalia experimur revera esse Monita *Manuelis Paleologi, Basilii, & Caroli* Impera-

peratorum: *Ludovici IX.* & *Philippi Secundi* Regum Galliæ & Hispaniæ: ac demum *Pauli Tertii & Gregorii Decimi-qvinti* Summorum Pontificum. Qvibus pares auctoritate videri qvodammodo debent libri illi *Constantini Porphyrogenetæ* de Administrando Imperio: & cæteri, qvos de vita propria, aut rebus cum à se, tum ab aliis Principibus gestis, Principes ipsi scripserunt. Nescio enim qvomodo Genium potentiorem, qvàm reliqvi auctores, obtrnere consveti, libris suis infundunt, majoresqve spiritus ac nobiliores ad Musarum cultum afferunt: naturâ, ut credibile est, præclarissimum istud ac honestissimũ liberalis studii cum regali virtute conjugium, lætissimis simul ac felicissimis auspiciis promovente. Hujusmodi verò sunt qvæ de bello Gallico non Julius Celsus Vincentii Bellovacensis & Joannes Sarisberiensis (qvi ambo occasionem etiam dubitandi doctissimo Lipsio præbuere) sed *Julius Cæsar*, cujus ductu ac imperio illud confectum est, in Commentarios retulit; & qvæ

optimus Imperator *Antoninus*, non qvidem de itineribus ad clariora Imperii Romani loca (cum Martiani cujusdam potius illa sint, nec qvidqvam ad præsens institutum faciant) sed de Vitâ suâ conscripsit; ac præterea qvæ *Julianus Parabata* de Cæsaribus edidit; & historia de vita & rebus gestis Basilii Macedonis, scripta qvidem jam olim à *Constantino Porphyrogeneta*, nunc verò è tenebris eruta ac pristino suo nitori restituta, ab eruditissimo eodemqve nobis amicissimo viro Leone Allatio. Cujus inexhaustam in propriis fœtibus absolvendis doctrinam, nescio magis ne admirer, an diligentiam in antiqvorum laboribus detenebrandis ac illustrandis suspiciam. Atqve ut summâ illâ benevolentiâ, qva me sibi plurimum devinxit, tali judicio viam mihi omnem ac aditum præcludat, non facilius tamen erit æqvissimis rerum æstimatoribus, qvidqvam de hac controversia statuere; postqvam decem ejus volumina variorum antiqvorum edita fuerint, qvorum di-

vitiis immane qvantùm respublica ipsa literaria conseqvetur honoris ac emolumenti. Verùm ut illuc, unde paulùm digressus videor, me referam; eò demum pertinent *Apophtegmata*, seu dicta memorabilia prudentissimorum Regum & Principum. Sive ea unius tantùm illorum fuerint, ut *Alphonsi*, *Matthiæ Corvini*, & *Alexandri Medicis*, collecta qvidem, ab *Antonio Panormita*, *Ænea Sylvio*, *Galeotto Martio*, & alio qvodam Italo; sive multorum generatim ac per communes titulos distributa, ut memini à doctore qvodam Lovaniensi fuisse factum. *Plutarchus* enim, *Lycosthenes Erasmus*, dum omnia colligunt, certè à Principibus non leguntur qvibus eruditionis compendia sunt in lucro, & similes tantùm in exemplo. Qvare utilissimum qvoq; illis fuerit, exercere se gnaviter in historicorum lectione, qvi fortissimorum lectissimorumq; Principum vitas monimentis suis consecrarunt. Atq; in *Alphonsi Vlloa* Carolo V. Cæs. M. virtutes intueri; in *Philippi Cominæi* ac *Petri*

Matt-

Matthæi Ludovico XI. politicas artes ac verſutias deprehendere; in *Barlettæ* Schanderbecho fortitudinis bellicæ triumphos ac honores æmulari; in cæteris deniqve auctoribus virtutes illas inveſtigare, qvarum ad imaginem & velutideam ſuas poſtea actiones componant, ſeqve tales exhibeant, qvales ſemper extitere, qvi ad regnorum faſtigia ſupremasqve dignitates fuerunt, non favore & amicorum gratia, ſed ſuo merito ſublevati.

HACTENUS IGITUR TAM multis de Principe dictum eſt; qvoniam ut ipſe fuerit, ſic erunt & ejus Miniſtri. De qvibus nobis inſeqventibus minimè dicendum foret, ſi omnes ab optimo ſapientiſſimoqve Principe officiorum ſuorum dignitate vitæ ac morum integritate rerumqꝫ intelligentia pares, eligerentur. Hoc verò qvandoqvidem rariſſimè contingit, age, mi Gaffarelle: percurras alacriter qvod reliqvum eſt iſtius Bibliographiæ, ut videas, qvibus libris ad dignitatem ſuam

ſuam præclarè ſuſtinendam informari poſſint Hercules illi Politici, qvi cum Atlante ſuo, ſi non totius mundi, at vaſtiſſimorum regnorum pondus humeris ſuis ſuſtinere debent.

Miniſtri igitur, ſeu viri à CONSILIIS Principum præcipui, cùm vel ex illorum ordine ſint, qvibus ſe Principes inſano amore, aut ſcelerum participatione, totos in utramlibet velint ipſi partem flectendos committunt (qvales ſunt iſti, qvi Gallis noſtratibus ac Italis ficto ab ingenti favore vocabulo, commune qvidem, ſed omnioſum nomen accêpere) vel ex aliorum cenſu deligantur, qvi per virtutum gradus ad honores conſcendunt, pretiumqve ſuis laboribus in Patriæ commodis, & recta hominum de ſe exiſtimatione conſtituunt. Sanè qvod ad priores ſpectat, nec honeſtum eſt conſiliis ipſos juvare, nec etiam facilè: cùm libidine potius detrahantur ac impetu, qvam ratione, & obſcura plerumqve initia imprudentibus auſis

ad

ad omne nefas præcipitent ; nullius consilii, qvàm istius Horatiani, capaces.

—— *Tu dum tua navis in alto est*
Hoc age , ne mutata retorsum te ferat aura.

Si tamen Hephæstionis artes potius, qvàmSejani,ad aucupādamPrincipum gratiam usurpare velint , ipsarum prima qvidem rudimenta graphicè delineata conspicuuntur, iu Libro de Minimorum erga potentiores officiis, qvem *Joannes Casa* velut appendicem fecit Galatæo. Qvibus postqvam firmius altiusqve pedem figere, velnt infantes serperastris , didicerint ; tunc consulere poterunt commentarium Italicum *Camilli Baldi*, qvem scripsit in Epistolam *Antonii Peresii* , qva ipse amicum instruit , qvibus se modis in Principis alicujus gratia conservare possit ; & libros vernacula item lingva de eadem ipsa re tractantes , sed nondum qvod sciam editos , *Lælii Maretti* Nobilis Senensis , & *Ascanii Philomarini* Præfecti cubiculo , seu auli-

aulicorum familiæ, doctiſſimi juxta ab integerrimi ſimul & eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini.

De poſterioribus autem miniſtris, qvi nihil aliud in votis habent qvàm Principibus, qvæ optima ſunt & rectæ rationi conſentanea ſvadere, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti fortunisqve communibus; intercludere omnes ſeditionum vias, ac ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere; longè profectò aliter ſtatuendum eſt. Cùm enim duo in illis ad illud præſtandum ſummopere videantur eſſe reqviſita, oratio nimirum, & ſapientia; de *Oratione* nuda qvidem, & ſimplici, qvæ in familiaribus etiam colloqviis ac rebus domeſticis uſurpatur, extant præcepta ejusdem *Camilli Baldi*; de artificioſa verò, qvæ in conſultationibus de regno & rebus graviſſimis uſurpari ſolet, ipſe libellũ aliqvando præ manibus habui, cui auctor lingva ſua titulũ præfixerat *del parlar Senatorio*: & præter elegantiſſimũ opus *Lud. Vivis* de Conſultatione

tatione, consuli potest etiam aliud *Gabrielis Paleotti* de Consistorio. In qvo summus ille vir dum sparsa colligit, inculta illustrat, confusa certo ordine distingvit, ac omnia singulari prorsus judicio & diligentia colligit, qvæ magis qvidem propriè ad Cardinales ipsos spectare videntur; tum verò multa etiam habet, qvæ secretioribus Regum ac Principum ministris, haud merito censeãtur esse inutilia, seu lingvam ipsi velint verum copia & dicendi modo instructiorem, seu animam ipsam sapientiæ documentis ornatiorem efficere. Cui ultimo fundus esse possunt *Gabriel Zinarus & Hippolytus à Collibus*, ambo de Consiliarii officio, qvamvis idiomate diverso, scribentes; & *Simon Starovolscius* juvenis Polonus: qvi librum de Consilio edidit; tanta qvidem verborum elegantia, & compositionis svavitate, ut non patriæ suæ modo, sed lingvæ Latinæ maximum decus ac honorem addiderit.

Cæterùm qvoniam non rarò contingit, ut Purpurati Romanæ Ecclesiæ Principes

cipes in eorum etiam numerum adlegantur, qvorum fide ac auctoritate interioris aulæ secreta summorumqve Principum negotia administrentur; propterea non absurdum erit, qvod ipsi Cardinales, viam ut sibi faciant ad istud muneris majori cum dignitate sustinendum, temporis aliqvid ac studii impēdant, in istorum libris evolvendis, qvi de Cardinalium officio leges condidere. Mirum est enim qvantum juvari possint, Idea illa perfectissimarum virtutum, qvam *Andreas ab Auria* pulcherrimo qvidem dicendi genere, sed tanta festinantis calami celeritate complexus est, ut locum etiam reliqverit saluberrimis consiliis *Fabii Albergati*, *Hieronymi Plati*, & ipsorummet Cardinalium *Paleotti & Cortesii*. Qvanqvam posterioris liber sua mole fatiscat, seqꝫ difficulter regat, licet Ciceronianæ dictionis adjutus præsidio. Omnes verò cogitationum Principis periti, gratiam debēt habere *Petro Matthæo* certè qvàm maximam, qvod paucissimis versibus Villa-

Villaregium Henrici Qvarti principalem ministrum adeò verè fideliterqve effinxerit, ut ad ipsius exemplar, cæteri qvi in eodem dignitatis gradu qvam diutissimè ac gloriosissimè versari desiderant, non modò suas actiones publicas componere debeant, sed omnem insuper vitæ ac morum & consiliorum rationem instituere.

Cùm autem Principes ac eorum Ministri non possint inter se de rebus gravissimis, & ad Reipublicæ salutem pertinentibus, nisi per internuncios *Oratores* qvidqvam statuere: horumqꝫ propterea qvàm cæterorum Ministrorum vita sit illustrior: qvippe qvæ in oculis potentissimorum populorum atqve in media regnorum ac rerumpublicarum luce versari debeat: sanè qvi à Principibus viris in ejusmodi fastigio dignitatis collocantur, pluribus etiam, ut in hoc præclarè se gerant, indigere videntur librorum adjumentis. De qvibus etiamsi nihil est necesse, cur tecum nunc, eruditissime Gaffarelle, differere debeam: qvi præcepta omnia

mnia qvæcunqve unqvam de Legatis ab auctoribus tradita sunt, expressa potes intueri continuò ac confirmata, in Excellentissimo Regis nostri Oratore, ac tuarum virtutum fautore generosissimo, Domino THUILLERIO; seqvar nihilominus, si non utilitatis, at saltem institutæ tractationis gratia, de ipsis dicere. Ac primùm qvidem inter ipsos non laudabo Cratem aut Phaleræum, qvos nunqvam mihi legere concessum fuit: sed *Carolum Paschasium*, politioris doctrinæ luminibus illustrem, ordinis ac methodi perspicuitate clarum, soliditate judicii maximè præstantem; ac talem in omnibus, ut eo veluti dictante, non *Vilerius Hottomannus* modò, sed qvicunqve post ipsum de Legatis scripsere, loqvuti sint. Proximus ab eo, ne *Puteani* labores parum honorificè excipiantur, recensendus venit *Federicus Mairselarius*. Cui ab elegantia styli, non autem rerum ubertate ac varietate, recte componentur, *Octavianus Magius*, &, *Auctor* qvidam anony-

mus

mus Legati Pontificii. *Conradus* verò *Brunus, Joannes Chokier, Anastasius Germonius, Stephanus Doletus*, & *Motteus Vajerius*, sapientissimi ac eruditissimi Mottei nostri pater, magis ad Jurisconsultos accedunt; ut *Scipio Gentilis*, ad Philologos, & *Canonherius ac Gaspar Bragaccia* ad Politicos. Omnes verò non mediocriter illustrari possunt historiis particularibus, gentium & locorum in qvibus versari debent; & Relationibus, qvæ in publico consilio fieri solent ab Oratoribus, præsertim Venetorum, dum ex aliqva Legatione reversi rerum à se in ipsa gestarum, ac populorum cum qvibus ipsis tractandum fuit, mores, ingenium, religionem, divitias, militares copias, arces, Regem ipsum ac principales ejus Ministros, fidelissimis ac diuturno usu diligenter exploratis observationibus, delineant. Sed nec inutile erit varias Principum confœderationes, Ministrorumqve negociationes, qvales in secretioribus historiis plerumq; cõtinentur, evol-

evolvere. Ex qvibus non modò Principum inter se prætensiones, ac intentiones, & jura læsionesq; manifestè deprehenduntur; sed facilitas qvædam ac dispositio sensim acqviritur, conveniente de ipsis, utq; viros decet rerum ipsarum capaces, sapientissimosqve, pertractandi.

Verùm cùm negotia ipsa Politica, non voce tantùm, sed propositionibus aut articulis deblarationibusqve hinc & inde scripto prolatis cócludantur; occasionesqve indies nascantur. Politicas Dissertationes aut Epistolas de rebus gravissimis, tàm ad Principes, qvàm ipsorum Ministros transmittendi, (qvod eqvidem minimè usu venit absqve illorum industria fieri, qvi Principibus ipsis, aut Reipublicæ, ejusqve Ministris, à secretioribus epistolis inserviunt: qvibus propterea & *Secretariorum* nomen recentiori Latinitatis ævo inditum est, cum antiqviori, magis certè eleganter, sed minus officio convenienter ac appositè, *Scribæ* vocarentur.) Inde est profectò ut non ni-

nihil etiam in præsentiarum nobis de illorum munere dicendum sit. Qvod qvidem ut dignitatis ipsius amplitudine præstantissimum est, atqve negotiorum & personarum diversitate varium; sic à paucis rectè & pro rei majestate atq; præstantia fuit expressum. Qvandoqvidem omnes Itali, qvi soli fermè inter cæteras nationes de illo sibi ad dicendum proposuere, nihil præclarum attulerint, aut qvod rem ipsam sublimitate præceptorum illustret: sed ingenium prorsus materiæ submiserint; solis Epistolarum formulis, veluti Polyppus scopulis, continuò addicti alligatiqve. Verum enim verò qvoniam non contemnenda sunt, tanqvam parva, sine qvibus magna esse non possunt; ipsæqve recte pingendi efformandiqve characteres, & epistolas ex arte dictandi, regulæ, velut fundamenta sunt totius dignitatis ex officio sustinendæ; ea propter utiles erunt huic adipiscendæ facultati, *August. Dathus* qvi versibus hexametris, & *Sansovinus* atq;

In-

Ingegnerus qvi ſtylo & methodo familiari, talia documenta ſunt complexi. Elatior eſt omninò, & à vulgi ſenſibus remotior *Pamphilus Perſicus*; qvem unum eruditione, judicio, facilitate, cæteris præferendum, imò verò inſtar omnium habendum eſſe exiſtimo. *Baptiſta Guarinus* rem omnem implicat non explicat, & Sophiſtarum more diſputat non docet. *Zinarus* deniqve artem laudabili conatu ad Politicos uſus tranſtulit.

Præter qvos etſi neminem alium mihi videre contigerit, qvi ex profeſſo qvidqvam monuerit de illorum officio, qvibus innituntur Epiſtolarum ſecreta; pluribus tamen aliorum libris juvari poſſunt. Ac illis primum, qvi varia epiſtolarum paradigmata ſeu exempla & formulas edidere. Qva in re ubi à Latinis diſceſſeris, neceſſe eſt omninò ut ad Italos convertare. Cum cæteræ nationes gloriam illam, qvæ epiſtolarum vernacula qvidem, ſed comptâ atqve eleganti ſcriptione com-

comparatur, aut neglexerint omninò, aut nondum in ejus consecutione paria cum Italis fecerint; qvidqvid *Balsacus, Marcassus, & Lanaeus* postremis hisce temporibus apud Gallos sint conati. Qvare ut ab ipsis Oratorium; sic ab his Epistolicum scribendi genus repetendum est: purum qvidem & elaboratum à *Bembo*; laxum & molle sed ornatum tamen à *Visdomio*; elegans à *Guidiccione*; acutum à *Bernia*: concisum à *Bonsadio*: floridum à *Guarino*; negotiis valdè proprium & accommodatum à *Peranda*: limatum deniqve, breve, & luminibus ingenii ac orationis floribus, distinctum, à *Cardinale Lanfranco*.

A qvibus postqvam Secretarii compositionis modum atqve ornatum desumpserint, divertendum illis erit ad auctores, qvi modum ipsius tegendæ obnubilandæqve Notarum involucris & arte Zifferarum docuerunt. Qvorum omnium secreta & alphabeta, licet à *Joanne Baptista Porta* Neapolitano compila-

pila-

pilata fuerint, utilissimum tamen erit *Blasium Vigenetium*, *Jacobum Gohotiũ*, & *Erycium Puteanum*, reconditioris doctrinæ gratia evolvere; ac *Abbatem* etiam *Tritthemium*. Cujus inventa Polygraphica cum per se perspicua semper extiterint; sanè qvod ad Steganographica pertinet, qvæ *Carolo Bovillo* doctori parùm nasuto, ac ipsius relatione multorum credulitati Magica omninò visa fuerant, ea sic nuper illustravit nobilissimus auctor Cryptographiæ *Gustavus Selenus*; ut qvidqvid in illis obscurum involutumqve tamdiu in summâ omnium opinione ac veneratione delituerat, non amplius sui desiderium excitet, postqvam ab illo retectum est atqve patefactum.

Sed utrumqve his artibus Scribarum industriâ contineatur, restat tamen alia longè omnium præstantissima nobilissimaqve, qvæ velut colophonem cæteris omnibus adjiciat, Compositionum videlicet Politicarum Dissertationumq; qvæ tractandis Principum negotiis freqventer usurpari so-

lenti, ac Secretariorum induſtriæ committi. Qvamobrem gnaviter ipſi operam ponere debent in lectione diverſarum ejusmodi Diſceptationum & Inſtructionum; qvæ Latinè qvidem haberi poſſunt ab *Auctore Theſauri Politici*; Gallicè verò à *Villa-Regio, Perronio, Mornæo, Laneo*, & varijs annonymis, qvi à temporibus Franciſci Primi ad hæc usqve avidos rerum novarum animos famoſis declarationibus & libellis in ſuas partes allicere ſubinde tentârunt. Ac Italicè etiam ab eo, qvi Literas ad Principes ſimul collegit ac in duos tomos digeſſit. Sed omnium merito cenſentur utiliſſimæ dignisſimæqve, qvæ Politicorum mentibus atqve oculis perpetuò obverſentur, *Cardinalis Oſſati* Epiſtolæ: utpote qvæ graviſſimo ac planè ſenili cultu exaratæ ſunt, feraciſſimoqve graviſſimarum rerum ac ſententiarum ingenio, nusqvam laxæ, nusqvam molles, ſemper æqvales, ſemper lectoris animum demulcentes, detinentesqve

qve jucundiſſima rerum ac rationum varietate.

POSTQVAM IGITUR DE AUXILIIS PARTICULARIBUS ſermonem inſtitui, qvæ ad officium uniuscujusqve viri Politici magis determinatè referri poſſunt, reliqvum eſt, ut GENERALIA paulatim exeqvar, qvorum doctrina omnibus æqvè neceſſaria videtur eſſe ac utilis. *Atqve* ut ab illo incipiam, qvod homines ad urbanioris vitæ rationem morumqve elegantiam componit, nec tantummodò proprias cujusq; actiones gratia qvadam & comitate temperat; ſed viam inſuper ſternit & præparat ad actiones civiles, modumq; docet cum ſingulis hominibus rectè & ex officio atqve decoro pertractandi; ſanè ipſum perbellè & eleganter expreſſiſſe videtur *Epiſcopus ille* peramæni virentisqve ſemper ingenij, qvi Galatæum velut exemplar ingenuæ ac nobiliſſimæ educationis cæteris adoleſcentibus tanqvam ad imitandum propoſuit;

& *Marcus Antonius* ac *Ficinus*, qvi libros de Officiis ambo qvidem, qvanqvam dispari stylo, & varia docendi methodo, conscripsere. Qvorum lectionem excipere poterunt præcepta vitæ civilis *Stephani Guazii*, *Alexandri Piccolominei*, & *Fabricii Campani*; nec non etiam *Nicolai Caussini*, *Antonii Guevarræ* & *Reinardi Castorii*. Hi siqvidem postremi civiles simul acChristianas leges in una eademqve tabulâ insculpere tentarunt. A qvibus tandem, si qvis in Aulam vocatus fuerit, consulere poterit oracula *Balthasaris Castilionis*, & *Reffugii* nobilis Galli: ut ab illis responsa ferat de Principum moribus ac Aulicorum technis & artibus, longè certiora, qvàm ipsa unqvam reddiderit

Pythia, quæ tripode ex Phœbi lauroq;
profatur.

Præter qvos *Canonherius* lapidem etiam in hunc accervum conjecit: nec inutilem, prout mihi qvidem videtur, aut frustraneum: qvandoqvidem multa monet valdè scitu necessaria, qvæ tamē

alii

alii cum graviores videri optarent, sublimiaqve tantum atq; ardua seqvuti, tanqvam vilia omninò & abjecta neglexere.

Secundum verò qvod adjumento non mediocri publicis rerum administrationibus esse consvevit, partim ab Historia dependet, partim etiam à Philosophia, cùm naturali tùm morali lucem mutuatur atq; accipit. Qva præeunte, viam illi sibi muniunt ad latentes hominum affectus atqve mores qvibuscum tractandi necessitas incumbit, facilius deprehendendos, eorumq; latentes sensus, velut è specula prospiciendos. Absq; qvorum diligenti fidaq; exploratione, dubio procul Andabatarum more illis incedendum erit, qvi negotia cum hominibus tractant, qvib⁹ pectus ex Momi voto fenestratum non est, aut cor, ut antiqvi loqvebantur, disclupeatum; sed qvi omnia cogitationum & affectionum animi secreta, velut atra nube & orci tenebris obvelata gerunt. Ut proinde in hac *Semiotice morali* non secus ac in Medica, nihil qvid-

qvam tentari aut pronunciari debeat, non instituta prius signorum Physiognomica syndrome. Qvemadmodum illam efficere non amplius operosum aut difficile censeri debet, postqvam Flaminiæ decus æternum *Scipio Claromontius*, methodum ipsius absolvendæ tàm eleganter præscripsit, in libro ante qvinqvennium Venetiis edito, de conjectandis cujusqve moribus & latitantibus animi affectibus. Qvæ doctrina cum ad Politicum relata tria potissimùm complectatur sedulò qvidem investiganda; nempe mores atqve inclinationes *populorum*, naturas & complexiones *individuorum*, & *gestuum* atqve actionum significationes, qvas non minus qvam linguam secretiores aliqvando cogitationes detegere, notavit Polybius. Sanè qvantum ad illorum omnium investigationem attinet, auctor est Cardanus, illam tutò & citò hauriri posse ex communibus dicterijs, & proverbijs, qvæ in ore vulgi communiter feruntur. Qvoniam

niam hæc velut ex adytis ſapientiæ prolata, & longa annorum ſerie confirmata, raro non veritatem præ ſe ferunt. Unde vellem omninò ut alicui in mentem veniſſet, Phyſiognomicum tractatum ex ſolis ejusmodi veriverbijs contexere. Qvoniam ille, præterqvam qvod altius memoriæ tali pacto rythmorumqve aut verſuum concinnitate infigeretur; plus etiam in ſe veritatis contineret, qvàm tot alii ex Philoſophorum placitis inſtituti. Ecqvis enim diſtichum illud Martialis in ore non habet, tanqvam conſtantiſſima exemplorum obſervatione comprobatum?

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſcus;

Rem magnam præſtas, Zoile, ſi bonus es.

Aut qvis de seqventium fide, qvæ ad Facetum referuntur, & proverbii vicem obtinent, unqvam dubitavit?

Inconstans animus, oculus vagus, instabilis pes;
Hæc tria signa viri, de qvo mihi nulla boni spes.
Raro breves humiles vidi, ruffosq; fideles,
Albos audaces: miror magnos sapientes.

Verùm ut de superioribus illis pauca sigillatim moneam, *Nationum* inclinationes diversasqve ex locorum situ & temperamento complexiones, præclaris rationibus demonstrant *Hippocrates* libro de aëre locis & aqvis: *Albertus Magnus* in tractatu de natura locorum: *Joannes Bodinus* in Methodo Historiæ, itemq; in Republica, & ejusdem defensione: & *Federicus Bonaventura* in opere illo variæ ac diffusæ eruditionis de Octimestri partu. Mores verò atq; qvalitates undelibet ascititias & à diversis accidentibus ortum ducentes, fusè etiam proseqvuti sunt auctores

Geo-

Geographici Hodeporiciqve. Ac *Garcias* qvidam, atqve *Auctor* anonymus *Sorcianarum Qvæstionum*, qvorum ille Hiſpanorum ſimul ac Gallorum ingenia minutiſſimè delineavit; hic verò Italorum artes, ac in rebus & urbibus ſingulis receptas conſvetudines tanta diligentia expreſſit, ut nauſeam aliqvando & faſtidium vel patientiſſimis lectoribus injiciat. Horum autem ex laboribus & inventis, prodiit tandem, velut aurum ex marchaſita, & unio ex matrice concha, Icon animorum *Joannis Barclaii*. Cui ego auctori non modo præſtanti facundia, ſed omni genere laudis qvæ ex literarum ſtudiis elegantioribus provenire ſolet, ne ex illis qvidem veteribus Romanis qvenqvam antepono.

Hujus vero aut iſtius hominis, ſeu mavis *individui*, naturam triplici genere ſignorum conſeqvi poſſe multi cōtendunt. Qvorum tamen primum ſolummodo tutum ac Philoſophicum eſſe cenſeo; cùm ſecundum plus vanitatis habeat qvàm rationis: ultimum

verò ingenii potius in re qvadam ludicrâ oſtentandi, qvam utilitatis gratia, ab eruditis qvibusdam fuerit excogitatum. Ut hic proinde, ſi mecum omnes conſentirent, de priori tantùm dicendum foret. Verùm qvia non ita forſan tibi aut cæteris videbitur, age, mi Gaffarelle percurras diligenter libros *Ariſtotelis, Adamantiiq́; & Polemonis*; qvibus ſolis emergere ex antiqvorum naufragio, qvi de Criſi Phyſiognomica libros ſcripſerunt, fatorum indulgentia conceſſum fuit. Ac inter recentiores, qvi artem ejusmodi ſcriptis explicarunt, potiores ſemper habe, *Auguſtinum Niphum*, & *Camillum Baldum*, eruditiſſimos Ariſtotelis commentatores, *Bartholomæumq́; Coclitem* Bononienſem. Cujus integrum librum convaſavit ac in ſuum opus mathematicum tranſtulit, *Joannes Taiſnerus* plagiarius inſignis, & imprudentior longè Horatii corniculâ, cum præterea tractatum etiam de Magnete à Petro peregrino Gallo qvondam editum

tum, furto sibi vendicarit. Qvod eqvidem velut per transennam observandum esse duxi, ut suus benè de republica literaria meritis honos asseratur, & ipse Taisnerus.

Regali conspectus in auro nuper & ostro,
Migret in obscuras furaci mente tabernas.

Proximus à Coclite locus *Petro Montuo* jure debetur. Cujus librum inter diversos raritate ipsa atqve bonitate præstantes, qvi Romæ in instructissima bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Risciæ asservantur, ostendit mihi singularis amicus noster, & qvem paulò ante dicebam natum esse ad augendum ætatis decus, Leo Allatius: qvamvis ipsum postea resciverim typis Mantuanis statim ante urbis ipsius direptionem fuisse demandatum. Sed ultimum tandem in hanc arte erudenda explicandaqve conatū attulisset videri potest *Joannes Baptista Porta* Neapolitanus;

cùm *Timplerus, Moldenarius, Goclenius*, & cæteri recentiores, longè infra limites jam ab ipso prolatos constiterint; & si qvam inde laudem retulerint, eam profectò methodi potius ac compendiorum facilitate, qvam nova rerum accessione obtinere meruerint.

Cum autem Physiognomicis disqvisitionibus Metoposcopiæ & Chiromantiæ vanitates, velut appendices qvædam ac laciniæ, ab hominibus illis, qvi nō integra mentis possessione gaudent, continuò annectantur; consentaneum esset, ut de *Antiocho Tyberto* Cesenate, *Tricasso* Mantuano, *Indagine*, *Corvo, Samuele Fuchsio, Thaddæo Hagecio, Cyro Spontone, Cardano*, & similibus artis vanissimæ fautoribus, judicium proferrem, eorumq; libros & compositiones recenserem. Qvemadmodum certè mihi omninò faciendum esset, si vatem aliqvem fanaticum, aut circumforaneum nebulonem, cui mulierculæ frontem atq; manus inspiciendas præbere solent, fraudib⁹ ac technis instruerem: non autem optimorum librorum

le-

lectione Politicum efformarem. Cui nec ejusmodi nugis animum advertere honestum est, nec fidem adhibere tutum. Qvod unum etiam statuendum est de Gelotoscopia *Prosperi Aldorisii*, & ejusdem *Ideographia*, ac Epistolari divinatione *Camilli Baldi*, & libris *Melampi Joannis Baptistæ Portæ*, ac *Ludovici Septalii* de Nævis aliorumq; de Maculis ungvium & Onychomantia. Qvandoqvidem isthæc omnia ad ludicras potius qvàm conjecturatrices scientias esse referenda, & monuimus antea, & Ipse vel solo nomine tales esse deprehenduntur, ut præter vigilantium somnia nihil qvidqvam continere possint.

Qvare ut ad illud deniqve me conferam qvod in Politica signorum syndrome postremum superius assignavi, *gestuum* videlicet atq; *actionum significationem*; de hac multa certè habent & egregia omninò, *Nicolaus Caussinus* in Paralellis Eloqventiæ, & *Cardanus* in libris de Sapientiâ & Utilitate capiendâ ex adversis. Sed artem inte-

grum

gram feliciter absolvit *Auctor quidam Italus* in prægrandi & curioso volumine, cui appellationem ipse fecit ex operis subjecto atqve materia desumptam, *Arte de cenni*.

Cognitionem hominum excipit proximè *cognitio Regnorum, & administrationis publicæ Statuum omnium*, qvi in Europa præsertim ac inter Principes Christianos propriis se legibus gubernant, libertatemqve suam ab aliorum incursibus & violentia sartam tectamqve, qvantum in ipsis situm est, communibus auxiliis tuentur & defendunt. Hæc autem cognitio qvia partim ab Historicis, partim etiam à Politicis scriptoribus dependet; tertium idcircò caput inter communes suppetias constituit. De qvo multa qvidem in genere dixerunt, *Boterus* in Relationibus politicis, *Sansovinus* de Gubernatione Regnorum, & *Auctor Gallus* Thesauri Statuū omnium, & Regnorum qvæ nunc in mundo stabilia reperiuntur.

Qvem

Qvem unum, si paulò plus diligentiæ atqve fidei in ista congerie adhibuisset, reliqvorum loco habendum esse minimè dubitarem. Sed qvi magis determinatè de uniuscujusqve reipublicæ statu cognoscere desiderat, is adire poterit, qvos audivi qvondam à celeberrimis hominibus summopere commendari, *Vbertum Folietam* qvi de Genuensium, & *Nicolaum Contarenum* ac *Donatum Janottium*, qvi de Venetorum Republica præclaras olim lucubrationes edidere. Verùm ne tibi forte coronam in mustaceo ambire videar, aut gloriam potius ex ingenti auctorum nomenclatura desiderare, parco illos omnes sigillatim referre, qvi nitidissimis *Elzeviriorum* typis simul collecti habentur; ac suis qviqve locis ac voluminibus tàm ingeniosa serie dispositi, ut qvi de Italia antiqva & nova, qvi de Regnis Angliæ, Galliæ, Hispaniæ, Sueciæ & Daniæ,

qvi

qvi de imperio orientali occidentaliq;, aut de Venetorum Helvetiorumqve Republica, ac reliqvarum gentium administratione scripserunt, totidem velut enchiridiis & manualibus libris includantur. Maxima certè Politicorum hominum utilitate, & doctrinæ ipsius accessione haud prorsus futili vel pœnitenda.

At verò cùm ea qvæ hactenus à nobis adducta sunt materiam Politicæ subministrent, tum verò formam huic addit Prudentia: cùm virtus ferme unica sit, qva constituuntur augenturq; respublicæ. Illa autem ab eventu rerum procedit, & eventus non nisi ab Historia, aut ab Usu dijudicatur. Qvare cum nihil aut parum usu homines ipsi conseqvantur, (dum inter angustias brevioris vitæ reclusi citiùs ferè ad metam perveniunt qvàm observare oculis potuerint rerum humanarum flexus & reciprocantes periodos) reliqvum est, ut Historia, non qvidem unius ætatis regionisq; finibus circum-

scripta

ſcripta, ſed omnium ſeculorum gentiumq; res geſtas complexa, Prudentiam Politicam informet atq; inſtruat. Qvāqvam enim non certa qvadam & immutabili ſerie res humanæ volvuntur, magnaqve earum varietas & inconſtātia eſt, ut hoc ipſum, qvemadmodum dicebat Agatho, veriſimile ſit, multa præter id qvod veriſimile eſt evenire; plerumqve tamen à ſimilibus ſimilia exiſtunt, neqve ulla certior regula eſt judicandi, qvò qvæq; res evaſura ſit, qvàm inſpicere, qvem exitum ſimilia in longinqvitate temporis ſæpius ac freqventius habuerint. Qvod eqvidem præſtat abunde Hiſtoria. Qvam non ut teſtem modò temporum aut magiſtram vitæ, ſicut illam definiebat Tullius, ſed velut conglobatam coacervatamqve ex omnibus partibus ſapientiam, ſummus Imperator Baſilius Leoni filio imperaturo impensè propterea commendavit.

Sed etiamſi maximum in illa ſubſidium repoſitum eſſe videatur, vix tamen

mén iſtud abundè unqvam ſe prodit atqve manifeſtat, niſi prius auctores illi, tanqvam pararii, in conſilium advocentur, qvi de hiſtoriis ordine & methodo conſcribendis evolvendisqve proprias leges tulerunt. Ex qvibus eruditione qvidem & judicio principes audiunt *Joannes Bodinus* & *Franciſcus Patricius*; ſed neſcio tamen qvomodo difficiliores exiſtunt, qvàm ut omnibus placere poſſint: non ſecus profectò ac in Philoſophia Metaphyſici. E contrario verò *Poſſevinus* nimiâ qvaſi facilitate atqve neglectu mediocribus tantùm ingeniis arridere poteſt. In reliqvis *Lucianus* & *Boccalinus* pro Hiſtoriæ veritate & nobilitate acerrimè depugnant. *Bernartius* judicium cum eloqventia conjunxit. *Maccius* & *Benius* aut nihil Præter verba dicunt, aut futilia tantùm & abſurda loqvuntur. *Popelinerius* non tàm methodum hiſtoriæ, qvàm Hiſtoricorum nomenclaturam inſtituit. Cæteri verò, qvi ſimul

gemi-

gemino volumine collecti circumferuntur, velut Ægyptus Homerica, & bona multa habent & mala etiam non pauca. Unde cùm eruditissimus Eloqventiæ Professor *Augustinus Mascardus*, suam qvoqve de Historica methodo sententiam scriptis se aliqvando declaraturum esse promiserit, fateor me istius diutina qvidem expectatione supra modum torqveri. Qvoniam ut ingenio atqve natura præstanti nemini concedit: ita multa insuper obtinet variæ lectionis & scientiarum præsidia: qvêis adjutus non secus in ejusmodi tractatione qvàm in cæteris facere consvevit.

—— —— qvo se qvoqve possit

Tollere humo, victorq; virûm volitare per ora.

Interim verò Politicorum studiis non alias leges præscribam, nisi ut inter

evol-

evolvendum cujuscunqve gentis ac regionis Historicos, illis præsertim immorentur & assvescant, qvi non tantùm rerum eventus, aut acta principum, bellaqve hîc & alibi gesta; sed omnium latentes causas subindicant, consilia explicant, judiciumqve de singulis brevi & arguta sententia proferunt, qvod velut anima censetur totius susceptæ narrationis. Reficit enim lectorem suum is scribendi modus jucundissimæ pabulo lectionis; asseritq; cautionem in agendo, & spiritum in præcavendo. Neq; dubium est, qvin ex solida aliqva ac succi & sangvinis plena narratione, major utilitas ac uberior longè percipiatur delectatio; qvàm ex eâ, qvæ nudè res ipsas proponit, jejunas qvidem, & ariditate judicii langventes ac fermè enectas.

Hujusce generis verò licet apud antiqvos plures extiterint; apud qvos tempora meliora, cœlum benignius, præcipuè studia Principum, & Romani Imperii majestatem, Historiam pariter me-

meliorem effeciſſe, multorum eſt opinione confirmatum; habuit tamen & noſtra ætas Hiſtoricos maximi & judicii & plurimæ certè eruditionis. Neq; verò unqvam ſuperiori ſeculo tàm pertinaciter iratus fui, qvin paria cum majoribus virtutum exempla, in *Paulo Æmilio, Petro Bembo, Leonardo Aretino, Pandulpho Collenutio, Joviano Pontano, Polydoro Virgilio, Paulo Jovio, Thuano, Guicciardino*, & ſimilibus agnoſcerem. Ut hic de *Philippo Cominee* dicere prætermittam: qvi eadem libertate Ludovicum ſuum depinxit, qvâ ipſe vixerat: tantumqve ſibi exqviſito judicio veræ gloriæ comparavit, qvantum ille Triumphis & imperio.

Verùm qvoniam Antiqvorum Hiſtoria non minus ſancta eſt, qvàm ſanctum dicet eſſe Horatius *vetus omne poëma*, & Juvenalis Homerum propter mille annos; atq; judicia qvæ de illis liberè proferuntur minus invidiæ ſubjacent; ſanè Græcam *Thucydidis* & *Polybii*, Latinamqve *Salluſtii* & *Titi Livii*, cæte-

teris omnibꝰ præferendam esse censeo. Seu gravitatem in illis ac majestatem operum spectes: seu puritatem styli judiciiqve integritatem: seu deniqve omnes Historiæ rectè conscribendæ leges reqviras. Qvas ipsi adeò concinnè feliciterqve observarunt, ut ne transversum qvidem ungvem ab illis unqvam deflexisse, jure merito arbitrari possint. Qvod idem de *Cornelio Tacito* dicerem, si cum reliqvis promiscuè in Historici theatri scena conspiceretur. At verò qvoniam sedet ipse velut omnium Princeps ac Imperator in orchestra, aut potius sedem sibi fecit in machina, ex qva cum stupore & admiratione Politicas difficultates componit, virtutum suarum majestate omne fastigium humanum excedens: certè consultius esse mihi persvadeo, non hunc tenui sermone velut hominem, sed eloqventi silentio Deitatis instar venerari. Unde, si pueri olim Juris Civilis studium auspi-

caturi

caturi leges XII tabularum tanqvam carmen neceſſarium ediſcebant; cur non & Politici reipublicæ clavum gubernaturi hujus auctoris ſcripta memoriæ penitus commendabunt, à qvibus exempla ſimul atqve oracula petant, ipſius reipublicæ benè feliciterqve adminiſtrandæ?

Pertinet etiam ad Politicos, in iſto genere Hiſtoriarum diligenter verſari, qvæ nimia ſua libertate, ne dicam audacia, proximè ad libellos famoſos accedunt. Dum ſecreta Principum, occultasqve fraudes & neqvitias Miniſtrorum, ac omnia qvæ in politicis regnorum adminiſtrationibus velut ſacra Eleuſinia nocte qvadam obſcurâ tegi debent, in apertum proferunt, nudamqve & ſine veſte Dianam unicuiqve profano conſpiciendam præbent. Qvemadmodum omninò feciſſe exiſtimandi ſunt *Procopius Matthæus Paris*, *Theodoricus à Nihem*, *Petrus de Alliaco*, *Clemangis*, *Ma-*

Machiavellus; & *Auctores anonymi, tot Conclavium, Historiæ Concilii Tridentini Ephemeridis*, propudiosæ *Ludovici XI, Compilationis rerum ad historiam Caroli IX. & Sacram rebellium Galliæ Unionem pertinentium*, ac alii deniqve similes libelli; qvi statim in vulgus effundunt, *qvid Rex in aurem Reginæ dixerit*, *qvid Juno fabulata sit cum Jove*. Hi autem omnes qvoniam facta plerumqve atqve infecta canunt, nunciiqve tâm ficti qvàm veri tenaces existunt, & sacris Ecclesiæ constitutionibus eorum lectione interdicitur; judicio propterea in omnibus opus erit, & accepta à Magistro Sacri Palatii, aut ipsomet Summo Pontifice, si opus erit, licentia.

Ultimas tandem in Historia tenent libri Originum, & Gentium ac Familiarum distributiones, seu Genealogiæ: qvoniam minus in se veritatis ac fidei continent, dum suis qvisq; blanditur principibus, & Familiæ dignitatem ab ipsis redimere contendit. Qvorum venalis calamus, & fami tantum

tum non autem famæ scribens, omnia susqve deqve habet; ut pro adulteratis plerumq; antiqvioribus monumentis non adulterinos nummos possit expiscari. Adeò nempe rari sunt, qvi *Andreæ Qvercetani* summi profectò in Familiarum historia magistri, probitatem, judicium, doctrinam, conseqvi unqvam valuerint, ut Principibus viris inservire possint fideliter, ipsisqve sine fuco vel adulationis ullius suspicione.

Majorum pictos à tergo ostendere vultus.

Sed neqve tam necessaria videtur esse Politicis Genealogica ipsa Domorum Illustrium series, ut qvarundam innocentiam graviter ferre debeant ab *Ammirato* vel *Sansovino* fuisse violatam; cùm *Fulvius Ursinus*, *Antonius Augustinus*, & *Richardus Streinius* illas tentùm descripserint, qvæ ad eruditam antiqvioris ævi Historiam, non autem ad istius temporis civilem pertinent. Supra nominati verò *Sansovinus Ammiratus*, atqve *Zazzera*, (qvi majori fide

F onus

hinc & inde reposuerunt: ex qvibus postmodum cæteri in difficillimis aut in præmeditatis actionibus, qvicqvid animo libuerit, efformare possint.

Horum autem nonnulli materiem tantùm, ligna, clavos, lapides, trabes, saxaqve ipsa & marmora præpararunt, ut *Danaus*, *Sansovinus*, *Lottinus*, *Antonius Peresius*, & *Guicciardinus*, in suis Axiomatibus nude & simpliciter tantùm enunciatis; *Richterus* in iisdem, sed valde utili & prolixa exemplorum congerie declaratis; *Joannes à Chokier* in Aphorismis, in qvibus eodem penè stylo ac superior ille procedit; & *Ludovicus Regius* in Monarchiis, Gallico qvidem, nec valdè ingenti volumine exaratis, sed ingenioso tamen propter parallela qvædam politica, qvæ vix forsan alibi pari studio collecta reperientur.

Alii verò non materiam tantùm collegerunt; sed ipsam in varios Discursus effinxerunt, & titulorum solummodò ac qvæstionum varietate prioribus istis debent accenseri, cum

cætera docti libros in duſtria atqve judicio valdè præſtantes compoſuerint. Ut *Paulus Paruta*, Deus in hoc ſcribendi genere ſummanus, *Marnixius*, *Frachetta*, *Verulamius*, *Marettus*, *Zuccolus*, qvi eodem fermè paſſu ad gloriam properant; *Piccartus*, *Junius*, *Scherbius* ac alii diverſi, qvi non niſi inter Deos minores debent recenſeri. *Nuæi* Diſcurſus devium à vera fide & militarem auctoris animum ardore ipſo ac libertate dicendi præ ſe ferunt. *Boccalinus* gratiſſima ſtyli novitate σύνναος καὶ σύμβουλος cùm Apolline in Parnaſſo ſedet, poſtqvam mortalis deſiit fieri, nugasqve verbis humidis & lapſantibus defluens, non amplius inter ſatyricos ſpargit, ſed à ſuis imitatoribus prolatos gratia ac lepore perfundit.

Cæteri deniqve, ac omnium poſtremi, vix ſuperioribus illis diſſident, niſi qvod non eadem libertate uſi auctoris alicujus præcipui ac anteſignani placita ſibi ad diſcurrendum propoſuerint. Qvo genere explicationis, Titum Livium haud mediocriter illuſtravit *Scriba*

ba Florentinus; qvi qvidem, ut optimè notat Albericus Gentilis, in Historiarum lectione non grammatisat, sed philosophatur; & Guicciardinum *Remigius Florentinus*, atqve *Calderinus* Boterum. Sed qvemadmodum aves illic turmatim advolant, ubi copiosæ messis spes affulget, & homines eò sponte feruntur, unde plus honoris ac gloriæ si promittunt; sic multò plures commentarios ejusmodi in Tacitum edidere. Ex qvibus *Scipio Ammiratus* & *Cauriana* ac *Comes Malvezzius*, palmam sibi meritò concedi postulant. *Graterus* & *Forstnerus* plus eruditionis ad hunc conatum attulere, qvàm Politicos deceat. *Paschalis* deniqve, tanqvam impiger xenagogus, theusauros istius auctoris non qvidem effundit, sed virgula tantùm ostendit atqve subindicat.

QVÆ OMNIA AN ITA SE HABEANT, tuum est modò explorare, Literatissime Gaffarelle, qvi in famosissima totius mundi Academia, in cœtu doctissimorum virorum, in

communi emporio omnis generis librorum, vitam degis utiliter suavissimeqve. Ego verò qvi in hoc Flaminiæ angulo, in ista Phycoclensi solitudine, inter paludes & pineta Cerviæ, exilium patior voluntarium; ubi nec librorum præsidia possum invenire, nec doctiorum præterqvam unius Slingelandi experiri consilia; possem tibi idem meritò scribere, qvod Ovidius ad amicum:

Naso Tomitanæ jam non novus incola terræ,
Hoc tibi de Getico littore mittit opus.

Sanè ita me provexit tibi satis faciendi ardor, ut levem hanc narrationem statim expresserit. In qva si qvid tumultuariâ operâ aut festinante calamo dictum est, si qvid dictionis illuvie aut neglectu exaratum, Tu, hæc omnia, & si qvæ alia inter legendum animadvertes, qvæ me fugerint fefellerintve, æqvi boniqve, ut arbitror, consules; qvi mihi tâm acres ad istius compositionem stimulos admovisti.

Vir

Viri Illust.

HUGONIS GROTII

AD

BENJAMIN. AUBERIUM MAURERIUM

Christianissimi Regis ad Fœderatas Inferioris Germaniæ provincias Legatum Ordinarium

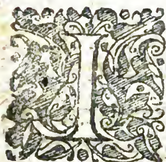
EPISTOLA.

HUGO GROTIUS

BENIAMINO AUBERIO MAURERIO LEGATO REGIS GALLIAE

S. D.

Llustris Domine; dum tempus aucupor, qvo ad vos transcurram, præstiturus id, qvod in me receperam nuper, effluere dies sentio, aliisqve super alia ingruentibus negotiis, qvorum cumulum auxit longa mea ab hac urbe nuper absentia, spem qvoqve ipsam propediem vos videndi magis magisqve absumi. Qvare tædere me cœpit tàm incertæ procrastinationis, & qvanqvam præsens præsenti, atqve conscio etiam, si id daretur, principe ingeniorum Heinsio, rectius exponere potuisse omnia consilii mei

mei momenta, measqve cognitionem cum vestris conferendo ex iisdem concentum aliqvem exstruere; tamen committendum mihi non existimavi, ut mea mora aliqvod tibi detraheret in e-rusurium temporis, cujus cum maximè servandi cæusa omnis instituebatur hæc deliberatio. Malui igitur cum alterum necesse esset, minus solvere, qvam diutiùs debere. Literis igitur commissa id, qvod sermone potius peragendum fuit; qvanqvam etsi qvid peccaverint literæ, id poterit aliqvando sermone emendari. Erat qvidem res sollicite excusanda, Tibi viro tanto ac tali consilium aliqvod dare: præsertim in monstranda studiorum ratione; sed hunc mihi laborem tua autoritas condonabit; cui non obedire gravius sit crimen, qvam obediendo interdum aliqvid aberrare.

In hac ergò consulatione tria ego considero, Vir Amplissime: ætatem tuam, deinde munus, postremò occupationes. Qvibus longa supersunt vitæ spatia, qvi negotiorum ipsi sunt ar-

bitri, qvi privatæ vitæ ſolatium atqve ornamentum duntaxat qværunt à literis, hos amœno ambitu per omnia diſciplinarum vireta ſuſpenſo gradu diduci, nihil prohibet. Tua tâm provecta ætas, & in magna dignitate tempus ſæpè ſub domino, arctiore gyro includunt diligentiæ tuæ curſus, jubentqve te compendia potiùs itinerum, qvàm amœna ſectari. Sapientèr igitur feceris, ſi ſæpè in mentem revoces Legatum te eſſe, eoqve dirigas ſtudiorum tuorum rationem; uſurus potius literis qvàm fruiturus.

Qvare cum Philoſophia omnis diviſa ſit in Contemplativam & Activam; hanc præcipuè curare debes, illam non ultra qvàm ut huic ancilletur. Commune utriqve inſtrumentum eſt Logica, à qvâ proinde fieri initium ratio imperat. Hanc nolim te petere ex ipſo Ariſtotele, (eſſet enim id prolixius, & paſſim multa occurrunt nullius aut modicæ frugis) ſufficiet ſi compendium aliqvod legeris; qvale eſt Molinæ ac Crellii. Ita tamen, ut ſtudiorum

adju-

adjutor, cui tantò plus est otii, præstantissimum qvemqve ejus artiis magistrum legat, & si qvid scitu dignum repererit, id suo loco meminerit tibi referre. Hoc modò horâ unâ atqve alterâ multò majoris temporis fructum assignabit. Et hoc ipsum non de Logica tantum, sed de aliis qvoqve artibus & scientiis, imò & de libris singulis, dictum volo. Optimum qvemq; commentatorem delega, minutatim qvi colligat tibi acervo admetienda.

Post Logicam Physica seqvatur: qvam ipsam qvoq; non opus erit fusè perseqvi Aristotelica vestigia premendo. Poterit hic qvoqve satis utilitatis præbere scriptor aliqvis brevis & perspicuus. Neqve mihi nunc alius succurrit, qvē potius commendem, qvàm Jachæum nostrum. Sicut autem in Logicâ præcipui sunt usus figuræ syllogismorū & regulæ topicæ ita in Physicis nihil est præstantius & ad moralem sapientiam conducibilius ea parte, qvæ animæ nostræ naturam functionesq; perseqvitur. Qvare has partes non perfunctorie sed exactire, qvàm cæteris, diligentia tibi pertractandas censeo.

Post

Post Physicam auctor essem tibi, ut Methapysica qvoqve, hoc est, primam Philosophicam, delibares. Cujus gustum tibi aliqvem præbere potest Timplerus libro non admodùm prolixo aut obscuro.

Sed vercor ne nimis liberalis erogator sim tui temporis. Ad Activam ergò Philosophiam veniamus; cujus pars prior est Moralis, altera Civilis. Utramqve si qvidem non gustare vis, sed haurire penitùs, ipse tibi summus docendi artifex legendus Aristoteles erit.

Inter Ethica; qvæ ipsius nomine circumferuntur, optima sunt Nicomachia. Politicorum unum opus extat. Ad hos libros qvicqvid scripserunt eruditissimi interpretes, id summatim tibi referet tuus anagnostes. Sed præcipuè in Ethicis natanda erunt Sectarum discrimina; qvid senserit Pythagoras: qvid severa Porticus; qvid vetus aut nova Academia: qvid hortulus Epicuri. His enim ignoratis, magna

gna nobis in legendis veterum libris oboritur calligo, & utilitas perit.

Ne autem tædium pariat unius Aristotelis nimis exacta & sollicita lectitatio; poterunt interseri interdum libelli aliqvot breves, usus maximi, nec modicæ voluptatis. Tales erunt primùm, qvi ἀφοριστικῶς de moribus scripserunt, ut autor Ecclesiastici, & libri Sapientiæ, qvi inter apocryphos comparent: Theognis Phocylides, tùm qvi aureum carmen scripsit qvod Pythagoræ dicitur, & Enchiridion Epicteti. Ad hos duos libellos, sane exiguos at veteribus laudatos, multa eximia adferre poterit, si qvis legerit, ad Aureum qvidem Carmen Hieroclem, Epicteti autem fusiorem interpretem Arrianum. Planè autem omittendus non est divinus Theophrastus; qvi solus nobis extat in docendi genere, qvod veteres χαρακτηριστικὸν vocabant. Nisi eodem referre libeat Poëmata moralia, qvalia sunt Euripidis Tragœdiæ selectiores, Comœdiæ Terentii, & Horatii sermones. In qvibus scriptis aliud no-

notant adolescentes, aliud viri mirãtur. Illis placet lingvæ puritas & nitor; hi vitam moresq; hominum ibi velut in speculo intuentur. Hæc Ethices condimenta nisi sufficerent, adderem Officia Ciceronis librum non suo pretio habitum, ideo, qvod omnium manibus teritur: Epistolas qvoqve Senecæ, & Tragœdias ejusdem nominis, & Plutarchi libellos optimos & brevissimos.

Simili modo Politicis qvoq; Aristotelis adjungam aliqvos fructuosæ brevitatis. Cujusmodi sunt Eclogæ Polybii præstantissimæ περὶ τῶν πρεσβειῶν, Oratio Mæcenatis & Agrippæ ad Augustum apud Dionem: & Sallustii Epistolæ ad Cæsarem. Non alienum sit ex Plutarcho addere eorum vitas, qvi civili sapientia pollere sunt crediti, putà Periclis, Catonis, Gracchorum, Demosthenis qvoq; & Ciceronis. Magna qvoq; utilitas capi posset ex ejusdem Ciceronis ad Atticum & alios qvosdam epistolis, si interpres adsit Romanæ Historiæ & illorum temporum gnarus. Nullus enim est liber, qvi rectius mon-

strct

ſtret rationem, qva aptare deceat præcepta generalia ad ſuas ὑποθέσεις.

Rhetorica qvoq; Ariſtotelis omninò tibi legenda arbitror; ſed alio, qvàm vulgus conſet, ordine, poſt Ethica & Politica. Vidit enim ille omnium ſcientiarum atq; artium conſummator, ad perſvadendi artificium rivos ex Morali ac Civili ſapientia molliter deducendos. Ut autem præceptorum uſus hic qvoq; appareat, ſvadeam attente legi orationis qvasdam Demoſthenis & Cicerones: non forenſes, ſed qvæ remp. magis ſpectant. Qvales ſunt Philippicæ utriusqve, illius Olynthiacæ; hujus pro lege Manilia & contra Agrariam, aliæqve nonnullæ.

Hoc ſpatio peracto, nihil eſt qvod tibi æqve commendem atqve ſtudium Juris; non illius Privati, ex qvo Leguleï & Rabulæ victitant; ſed Gentium ac Publici. Qvam præſtabilem ſcientiam Cicero vocans, conſiſtere ait in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, natio-

nationum, deniqve belli jure & pacis. Hujus Juris principia qvomodo ex Morali sapientia sint, monstrare poterunt Platonis & Ciceronis de Legibus libri. Sed platonis summas aliqvas legisse suffecerit. Neqve pœnitebit ex Scholasticis Thomam Aqvinatem, si non perlegere, saltem inspicere, secundâ parte secundæ partis libri, qvem Summam Theologiæ inscripsit: præsertim ubi de Justitia agit ac de Legibus. Usum propius monstrabunt Pandectæ libro I ac ultimo, & Codex l. I & tribus postremis. Nostri temporis Jurisconsulti pauci Juris publici & gentium controversias attigere: eoqve magis eminent qvi id fecêre, Vasqvius, Hotomanus, Gentilis.

His ergò disciplinis imbutus bene animus, mirum qvos deinde ex Historicorum lectione fructus sit consecuturus. Cognitis enim præceptis communibus, atqve ipso genere qvæstionum, facillimum est exempla suis sedibus collocare, sive ad hoc memoria sufficiat, seu brevis annotationis subsi-

dium

dium desideret. Historiarum autem lectioni omninò præmittenda est universalis qvædam tùm orbis terrarum, tùm temporum omnium delineatio; & qvi res præcipuas brevius pertractarunt: qvales sunt, Justinus, Florus, & Livii summator. Cæterum in legendis Historiis malim te ductum animi, qvàm anxias leges seqvi. Nullæ sunt, qvæ non magnas habeant utilitates; & melius hærent, qvæ libenter legimus. In universum tamen, incipere non ab antiqvissimis, sed ab his qvi nostris nostræqve ætatis rebus propius cohærent, ac paulatim deinde in remotiora eniti, magis è re arbitror. In Romana Historia obliviscendum non est, plus fermè frugis è Græcis auctoribus qvàm à Romanis hauriri: qvia mores omnes ritusqve publicos exteri deligentius observant traduntqve.

Sed de his colloqvendi occasio nobis non deerit: rectiusqve hoc filum abrumpam, qvam ut nimis operosè studia figurando in ipsa studia peccem; qvibus nihil fas est decedere,

nisi

nisi qvod Regis Christianissimi & nostræ Reip. negotiis datur. Deus te Illustrissime Domine; utriusqve gentis bono incolumen diu servet, & ut generoso proposito tuo prosperi adsint successus, duo tibi præstet bonæ mentis auxilia, firmam valetudinem & constantem fortunam. Roterodami XIII. Maji. cIↃ IↃC XV.

IGNATII HANNIELIS, JC.

EPISTOLA

ad

Amplissimum & Præstantissimum

Virum

DOMINUM

JOANMEM WITTEN,

Consiliarium Megapolitanum

&c.

. Qvod humanissimis tuis literis non statim respondi, Vir humanissime & Doctissime, non pingvibus feriis aut fastidio meo tribues, sed potius freqventibus excursionum & occupationum incommodis, qvæ me ingenio meo indulgere non permittunt. Totum mensem proximum Domo abfui, in Marchiam à clientibus accitus; ex qvâ ante hoc demum biduum Rostochio redditus sum. Cumq; hodie nobi-

nobilissimus juvenis Dn. Fridericus Bertramus, tui fortè mentionem injecisset, earum qvas ad me nuper dederas recordatus, calamum mox à prandio arripui, qvo literarii istius debiti solutionem accelerarem, ne si diutius morarer, magis necessitate, qvam voluntate cessisse videri possem. Gratum itaq; fuit ex tuis cognoscere, qvam tibi veteris in me amoris nulla planè discessio esset: qva sancti animi tui adfectione mirè lætatus sum, sæpiusqve optavi omnium pectoribus insculpta, qvæ tu in vestibulo epistolæ hac de re pruden- ter disseris. Institutum verò vitæ laudo, qvo si sacra excipias, nullum præstantius reperiri posse mihi jamdudum persvasum habeo; idq; sive finem spectes ejus, qvam tibi delegisti, facultatis, sive etiam materiam aut res, in qvibus ipsa versatur, qvarũ causa viri principes eam semper in possessione suâ tenuerunt, & Plato regiam appellare non est veritus, qvasi regnum tantum, principum & magnorum virorum propriam. Aristotelem cum Platone viæ du-

ces

ces delegeris, qvibus tamen si Moysis, Judicum, Regum, Sapientiæ libros, adeoqve tota Biblica, qvæ vocant, scripta adjungas non erraveris. Hæc enim exorbiantem illam Ethnicorum in nonnullis sapientiā qvasi digito produnt, & intra rectæ rationis orbitam coercent, qvæ si proprius intuearis, miram cum divinis oraculis habet consonantiam. Reliqvos scriptores, qvi nostra & patrum memoria nova & à priscorum sapientium institutis planè abhorrentia politica concedere aggressi sunt, nihil planè moror; in qvibus qvid nisi pervulgata illa & olim ab omnibus benè institutis rebus publicis explosa sophismata, cujusmodi ista sunt? Debere principem in Consiliariis eligendis non eminentes sed mediocres tantum virtutes sectari, literarium studia non nimis calidè fovere, ad eluendam fusi sangvinis invidiam ministrorum qvoqꝫ sangvinem fundere, auri, pecuniæ, opum, qvod principibus & principatui maximè infensa, decus & usum demere, illustriores familias opprimere, ita ut nemo

mo excellat, si amicorum, sivè opum copia; speculatores & auricularios illustribus viris adponere, qvi omnia ipsorum dicta aut facta ad eum referant: metu mali non imminentis, sed, qvod aliqvando futurum suspicetur, etiam iñocentes interficere, in fœderib9 ineundis magis felicitatem & potentiam alterutrius partis, qvam justam causam spectare, semperqve potiori accedere, qvando, qvi dimicant, dispares sunt; ubi verò pares, tum Demum meliori, sublatis urbium privilegiis & immunitatibus subditis pennas ita incidere, ne facile renascantur; Principem ipsum moribus talem esse oportere, ut si non planè bonus, saltem non omninò malus sed semibonus & semimalus sit, idqve velle Aristotelem: Principem à fraudibus purum esse puerum, vel adolescentulum à Scholâ & umbra. Debere enim nulli fidere, cum in aulâ nullus fidus amicus; fidem subditis rebellibus datam non servare, sed eos qvovis modo fallere, bonum

num illum dolum toto oſtio admittere, cum vulpe junctum vulpinari: utilitatis publicæ reſpectu turpe non eſſe, qvod plerumqve turpe haberi ſoleat, idqve probare Baſilium in proverbiis. Fraude ut regna evertantur, ita qvoqve eadem conſervare, licitum eſſe: Et ejusmodi ſexcenta, qvæ abs P. Ærodio, I. Lipſio, aliisqve plenis buccis inculcata, ipſa qvodammodo recitatione refelluntur, & ego ita ſemper averſatus ſum, ut ad nudam eorum mentionem exhorruerim. Scio & longo eum viris magnis uſu, multaqve lectione didici, hæc arcana principatus in aulis haberi, qvibus ut certis qvibusdam principiis è ſolidis fundamentis omnia de republicâ conſilia ſuperſtruntur; qvæ tamen merito nobis ſuſpecta eſſe debeant. Non tantum qvòd ex peſtiferis fontibus hauſta, cum ſacra ſcriptura & veterum probatiſſimorum politicorum præceptis pugnant, qvibus homunculi hi comparati cercophiteci videri poſſent: Verum etiam, qvod ex iis

regio-

regionibus prodeant, qvæ iſtis magiſtris autoribus, vel flamma vel ferro vaſtatæ, vel in extremam ſervitutem redactæ, horribile indicii Divini ſpectaculum præbent. Qvod cum paſſim ubiqve cernere liceat, tamen hæc novitas ita nobis placet, ut eam pretioſæ κειμηλίας, & qvinti (qvod dicitur) Evangelii loco habeamus, qvod toti hactenus mundo ignoratum, noſtro demum ſeculo de cœlo delapſum, & à novis iſtis prometheis exceptum; ut phidiæ ſignum ſimul aſpectum & probatum eſt, & magno generis humani bono orbi cœcutienti communicatum, itaqve ejus doctores ex ſecretioribus bibliothecarum Italicarum, Hiſpanicarum, Gallicarum, Sanctuariis forte fortuna nacti, cœlum nobis attingere videmur; hos domi premimus & in ſacculis non ſecus ac avari opes ſtrangulamus, ne viciniis innoteſcant, & mirabilis illa ſapientia, qvâ nos apud alios venditamus, ex reconditis cerebri noſtri divitiis profluxiſſe putetur. Neſcio certè annos ſimplices vocem, qvibus tam facilè imponunt

nunt capitales & acuti qvidam homines, lenitatis nostræ conscii: an verò gloriosos, qvi ne Plautinæ prosapiæ videamur, ob præclaros illos interpretes manus cum veritate, (nescio qvo malo Genio) conferentes, fidem, famam & animam unà decoqvimus. Unum saltem ambitiosis istis optarim, qvi præ reliqvis sapere videri volunt, Platonem & Aristotelem aliosqve, qvi ipsis tàm despicabiles videntur, ævi politioris philosophos & historicos diligentius ab ipsis lectos, Jovem non lapidem sed viventem jurare ausim, habituros, qvibus Cupiditatem & ambitionem suam explere, & reliqvis omnibus non inani sed solidâ eruditione præstare possent; lectione istorum auctorum nunc ita fugiente, ut pro non editis & novis jure haberi possint. Discere ex iis, ipsa illa, qvæ ita admirantur, non nova sed tralatitia, & priusqvam Theognis nasceretur, toti jam orbi cognita, ut apud Aristotelem lib. 5. Polit. 11. videre est, ubi ea non legitimi principatus, sed Tyrannidis conservandæ remedia esse,

apertè docet, qvod ego caput totius Machiavelli ejusqve asseclarum compendium, non ineptè,ut puto, vocare consvevi. Gaudeo autem,qvod te horum theorematum osorem & hostem acerrimum esse, unicumqve ad magnitudinem iter agnoscere, intelligo, pietatem nimirum & justitiam, qvâ Cyrus Alexander (dignus tanto præceptore discipulus), aliiq; ad immortalitatem grassati, maxima imperia condiderunt, cum contra ex horum novitiorum Scholâ nemo unqvam magn' extiterit. Pro eximio Reip. exemplo Romanam suis cunabulis propriorem facilè admitto licet ejus institutio multum secum vitii statim à principio traxerit, ut P. Paruta benè docet, qvem unum inter italos suspicio. Reliqvorum enim Disputationes mihi verè sũt,qvod titulus earũ promittit,cursus vagi &discursus meri. Cavebis igitur hic ne paucorum virtutes cum ipsâ Reip. formâ confundas: illis præcipuè imputabis, si qvid bene gestum & immutatione dignum. Pauca sunt, eaqve ad bellum

ferè

ferè pertinentia, qvæ ab ipsâ compositione vel formâ profecta, in exemplum trahi meruerunt. Expectas fortasse, ut de meis qvoqve studiis aliqvid vicissim significem. Sed ea jus nostrum ferè respiciunt: nisi qvod in CURTIUM qvædam anotare, & adqvosdam Ærodii titulos nuper scribere cæpimus, qvæ tamen propter occupationum multitudinem & valetudinem minus firmam, rursus omittere coactus sum. Non mediocriter qvoqve nos exercent labores Chronologici, ex qvibus facere non possum, qvin aliqvid saltem adferam, & te nuperæ nostræ in Censorinum conjecturæ judicem feram, in eo mihi videtur hærere lacuna, ab exscriptoribus planè neglecta, in principio scil. cap. 21 loco illo famosissimo, ubi de tempore inter Cataclismum priorem & initium Olympiadis Iphyteæ disputat; qvod ipse in universum statuit M. Iↄc circiter annorum. Rectè. Nam à diluvio ad primam Olympiaden affluxerunt anni M. Iↄc.

minus XXVII, uti in nostrâ Chronologiâ satis ostendimus. Hunc autem numerum censorinus postea demonstraturus, particulares, adfert numeros; & primo annos circiter cccc. à cataclysmo usq; ad Inachi regnum, in qvo item secundum vulgata chronica paucis oberrat. Nam Eusebius LII. tantum hunc numerum excedit. Sed qvod porrò Censorinum ab Inachi regno ad primam Olympiaden Cccc tantum, uti nunc qvidem in editis legitur, numerat; in eo non tantum historiæ, sed sibi ipsi etiam contrarius est, qvippè qvi totum intervallum M Iↄc. paulò ante constituerit. Nunc autem in particulari istius intervalli demonstratione Iↄcccc. duntaxat, id est summæ ejus dimidium possidet. Non igitur sine causa medium intervallum ab Inacho ad captum Ilium, huic effugisse suspicior, præsertim cum ipse Censorinus dicat: postremum tempus Myticon ab Erathostene definiri annis ccccvii. At totidem planissimè Eratosthenes apud Clement. I. Stromat. non ab Inachi regno

no, ut hic legitur, ſed à Captâ Trojâ ad primam Olympiadem numerat. Ut ita Mythici iſtius temporis medium (nam initia & principia apud Cenſorinum rectè conſtant) ab Inacho ſcil. usqve ad Ilii excidium, qvod ipſo Cenſorino judice Iↄcccc circiter añorum eſt, librariorum culpâ omiſſum certo certius ſit. Vir illuſtriſſimus *Joſephus Scaliger* veram Chronologiæ inſtituendæ rationem hoc noſtro ſeculo patefecit, qvam tamen homines antiqvitatum & mathematum imperiti, qvia non intelligunt, aut propter ſtupiditatem aſſeqvi non poſſunt, aſininis clamoribus impetere non verentur: is, inqvam, Vir magnus in præclaro illo opere de emendatione temporum miratur, cur Cenſorinus poſtremum tempus Mythicum ab Inacho inchoarit, non autem à capto Ilio, ut reliqvi, ſed ſi locum illum Cenſorini penitus inſpexerint, eam qvam diximus exſcriptorum oſcitantiam facilè deprehendent. Plura de hoc inſigni loco adferre poſſem, ſed prius qvid tibi his animi audire volo. Altel-

 dios

dios fratres, qvod mihi singulari qvadam ratione commendas, in eo vim virtutis cognosco mirabilem, qvæ sui signa ubiqve mittens omnium studia, omnium in se amorem rapit, Sympathia planè admiranda, qvâ tot ingenia, eaq; sæpè diversissima, in unâ aliqva excellenti natura colenda, inter se conspirant, qvalis cum etiam in Friderico Bertramo sit, qvid mirum eum ab omnibus passim sua qvoq; spontè suscipi? Nunc tamē arctius complectitur postqvam tuū qvoq; de eo judicium comperi, & qvæcunq; à me in illum proficisci possunt officia, eorum faxim nullum in me prorsus desideret unqvam; cujus rei tibi pignus & syngrapham do hanc manum meam, ex qvâ me ad omnia, qvæ è re ipsorum Alfeldiorum esse putabis; convenias licet. Rostochio, XVIII. Januarii A. C. M. DC. VII.

T. Amplitud.

addictissimus

IGNATIUS HANNIEL.

EPI-

EPISTOLA
D. JOANNIS HENRICI ALSTEDII,
A D
Dn. JOSUAM von der Tann.

N tibi, Nobilissime mihiq; clarissime Dn. JOSUA, brevem instructionem, Qvam tibi oppidò fore utilem persvasus sum. Tria tibi velim esse proposita in peregrinatione tua: Prudentiam, scientiã & eloqventiam, ita ut basim substernas pietatem.

Prudentiam ita Comparabis.

Qvocumq; loco substiteris, notabis ea, qvæ pertinent ad remp. togatam & sagatam: & hoc ut conseqvare, conversabere cum ingeniis practicis, & qvæ ab illis audiendo vel videndo haurias, in peculiare referas diarium. Notabis autem præclara dicta & exempla qvomodoqve his aliqando uti possis,

ſeriò cogitabis: ita fiet, ut magnâ cum laude conſiſtas in Pharo illa politica, qvam te jam exſpectare tibi perſvaſiſſimum eſſet debet.

Scientiam qvod attinet, quantum ego potui pervidere ingenium tuum, gemina tibi eſt neceſſaria, Phyſica & Logica.

Phyſicam dum nomino, intelligo reconditam illam, minimeqve vulgarem, cujus qvatuor ſunt columnæ, qvas ſi poſſis ſubſternere palatio Muſarum, næ longo intervallo ſuperabis eos, qvi ſe magnos putant.

1. *Columna eſt vera Chymia.*

Cujus hoc eſt principium AQVA (ſed non vulgatis) eſt mater omnium rerum ſublunarium: & hæc aqva in ſe habet ignem: qvæ duo ſufficiunt ad generationem omnium rerum: qvicqvid huic principio contraveniet, mi Dn. JOSUA, id omne tibi ſuſpectum eſto: fuge igitur impoſtores in tuâ peregrinatione: illos dico, qvi ſal, vitriolum, aurum, Mercurium vulgi & ſimilia macerant & lacerant mirabiliter

jux-

juxta & miserabiliter, hos tales vita cane & angve pejus.

2. Columna est concordantia superiorum & inferiorum.

Cujus hoc est prænobile axioma: Septem Planetæ sunt septem præsides omnium corporum Omnes itaq; stellæ fixæ, omnes herbæ, omnia animalia debent reduci ad septem classes: ita ut sint stellæ Saturninæ Joviales, Martiales &c. absq; hac concordantia si velis aggredi sobriam Philosophiam, fieri non poterit, ut aliqvid præstes, qvod sit operæ pretium.

3. Columna est experientia, eaq; Pyronomico manualis.

Id est talis, qva ipse discas experiundo, qvid possit natura; hic natura hic non intelligio ignem Carbonarium, vel consimilem, sed illum cujus aliqvando corãte memini. aspice amabo terram, cui committitur semen: qvid est, qvod excitat calorem radicalem qvi latet in semine? annon calor terræ adjutus à calore solis? sed sapienti sat.

4. Columna est Physiognomia omnium rerum.

Qvæ tractat de signaturis herbarum & animalium, imprimis: hæc est via prætoria perveniendi ad solidam Naturæ cognitionem.

De Logica paucis sic accipe:

Decem loca inventionis sunt certissima instrumenta, declarandi, demonstrandi & amplificandi; unicus itaq; hic esto labor tuus in laudatissima illa arte, ut in singulis locis inventionis etiam atq; etiam observes, qvando hæc tria beneficio illorum, qvæ dixi, præstari qvæant.

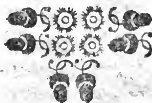
Ad Eloqventiam Venio,

Qvæ nihil est aliud qvàm copiosè loqvens sapientia. hæc itaqve consistit in copiâ verborum & rerum. Copia verborum pendet à variatione sententiæ alicujus per terminos grammaticos & Rhetoricos, qvod artificium tibi maximè notum esse esse reor: & qvanqvam primâ fronte videtur esse puerile, masculum tamen & nervosum est. Copia rerum petitur ex circulis Raimundi,

Lullii

Lullii illis, qvos commendavi Nicolaum Jansonium Belgam, multiplicis & recōditæ doctrinæ intelligit, Dn. JANSONIO.

Hunc igitur sollicita, ut sollicitè tibi explicet hoc omne qvicqvid est, artificii: Macte charissime Dn. JOSUA, & calca hanc viam, qvam hic tibi indigitavi: securum te reddo, te minimè exorbitaturum. Qvod restat D.O.M. ex intimo cordis affectu precor, ut ita dirigat peregrinationem tuam, ut animo nunqvam peregrineris, qvod maximè vitio datur à philosophis. Valè & me studiosissimum tui ama. Scripsi subitò 21. Mart. an. gratia
M DC, XVIII.

EPISTOLA
Dn.
ÆGIDII A LANCKEN
&c.
Ad
Virum præstantissimum,
Dn. JOANNEM CHRISTENIUM
JC.
De educatione Nobilium.

Salutem à Salutis Veræ indice & vindice.

Eruditissime, politissimeq; Vir, Amice honorande.

Revibus hisce Te commonefacere volui, Te meo svasu his adolescentibus nobilibus præceptorem adjunctum, qvamobrem Tibi cogitandem de multis Te eximium habitum, ut inter paucos eximii evaderent nobiles illi. Qvemadmodum enim patrum est bonos filiis præceptores qværere, ad eundem

dem modum, præceptorum est bonos reddere discipulos, qvi à Deo qvidem animam, qvâ homines inter homines, à Parentibus carnē, qvâ bruta inter bruta acceperunt. Tu autem si volueris, ut sapientes probi ac justi sint famam illis conciliando, facies. Nam nobiles infamiam, si insolentes & effrenes sint; famam autem si sapientes & tolerantes reportant. Non etenim cura affinis mei, ejusq; nobilis sodalis tibi concredita & permissæ, ut loqvi multa doceantur, sed ut ad actiones præclaras qvasi manu ducantur. In eo qvippe Gloria nobilium universa consistit, ut sint in actionibus, qvæ suscipiendæ, accuratissimi, & in verbis qvæ proferenda sunt, circumspectissimi. Non autem satis est Rectores, Ductoresqve Nobilium, qvâ scientia qvibus moribus, qvâ doctrinâ sint imbuendi discipuli, noverint, sed multo etiam majore cum vigilantiâ cognoscendum est, qvibus à vitiis, moribusvè mendosis sint avocandi: Non tantum enim emolumenti ex omnibus, qvas discunt virtutibus, qvantum damni,

ni, ex unico, in qvo connivetur vitio, juvenes capiunt.

Etsi autem pravitates, à qvibus nutritores discipulos avocare debent, multæ sunt: Qvatuor tamen sunt vitia præcipua, qvorum si aliqvo nobilis notatus & infamatus fuerit, gravissimam Rector, à qvo institutus est pœnam meretur.

Primum ergo ita linguas discipulorum magistri refrenent & coerceant, ut illos neqve joco neqve serio mendaces esse patiantur; nihil enim honesto alicui turpius, qvam veritatis parcum; nihil abjecto & humili probrosius, qvam mendacii largum esse. Nam per jocum in pueritiâ mentientes, serio postea mentiri in senectute assuescunt.

Deinde institutores discipulos à ludo arceant, ne in juvenili ætate aleatores esse, & in summam rerum aleam jacere consvescant, Ludendi qvippe libido, morbus est, qvi canis rabiosi naturam refert, qvi si qvem semel mordet, nec celerrimum & exqvisitum adhibetur remedium, in perpetuum rabidum reddit.

reddit, ita ut rabies dira ad mortem usqve perpetuo duret.

Præterea niti decet educatores, ne nobiles fidei suæ commissos, leves, audaculos, aut inverecundos esse sinant. Non permittendum esse dico, ut sint leves: Qvia juvenes levitate & inconstantia exultantes, in senectâ pessum ire, usitatissimum est. Non assentiendum aio, ut sint audaculi; qvoniam juvenes præferoces, in viros evadunt turbulentos & seditiosos. Non ferendum deniqve affirmo, ut sint impudentes: Qvoniam juvenis impudens in virum neqvam evadit, & prudentiæ, sapientiæqvæ expertem.

Postremo summam adhibere rectores curam debent. Postqvam ex ephebis excesserint adolescentes, ne obscœnis illos libidinibus inqvinari & contaminari patiantur, sed titillationi affectuū, pravisq; inclinationibus adolescentiæ capistrum remediumq; adhibeat boni castiq; magistri prudētia. Ita qvippè comparatū est carnis execrandę ingeniū, ut nimis maturè pulset fores, &

& si semel aperiantur, ad extremum usqve halitum claudi sibi illas nolit. Etenim tale est luxuriæ vitium, ut ei sese dare homines sine conscientiæ scrupulo sine famæ damno, sine fortunarum jactura, sine memoriæ corruptione, sine valetudinis discrimine, sine vitæ detrimento, imô etiam sine publico scandalo nunquam possint. Per Deum immortalem, qvi nos condidit Te obtestor, ô nutritor horum nobilium, per officia nobilitati debita Te obsecro, ut discipulos fidei tuæ commissos, in hoc passu aspero coerceas freno, habenas eis qvam brevissimas permittens & lora qvam mininum laxans. Profectò juvenis libidinosus, postqvam appetitus jugum suscepit, non alium indè cum optimè cadit, fructum capit, nisi qvod relinqvitur corpus mancum, ingenium tardum, memoria offuscata, sensus corruptus, voluntas depravata, ratio subversa, fama perdita caro deniqve, qvod omnium est pessimum antiqvum semper obtinet. O qvot falluntur juvenes, semel tantum explere animum,

mum, vitiisqve se tradere, atqve in posterum nuncium illis remittere cogitantes! Qvod tantum abest ut qvicqvam ipsis prosit, ut multo etiam plus damni afferat: Non enim ligna arida ingerendo, sed magnæ aqvæ frigidæ copiam affundendo flamma extinguitur.

Nihil addam præterea, nisi qvod unicum in votis habeo, ita educari nobiles illos adolescentes, ut à Deo pietatem, à Doctoribus scientiam, ab antiqvis virtutes, à Senibus & usu peritis consilia, à Te Magistro tranqvillitatem à bonis deniqve omnibus bonum accipiant. Deus Ter Opt. Maximus nos omnes servet incolumes Vale. Dabantur Gottorfii 20. Novemb. An. 1627.

Chri-

CHRIST. COLERI
DE STUDIO POLITICO
ORDINANDO EPISTOLA

Ad Generos. Juvenem

STANISLAUM ZELENI-
UM VITELLIUM, DE ZELANKA
&c.

CRISTOPHORUS COLERUS

Generoso Juveni

STANISLAO ZELENIO VITELLIO DE ZELANKA &c. S. P. D.

Olo, ut vis, mi STANISLAE; & morem geram desiderio tuo laudatissimo. Cupis enim ex me cognoscere, qvâ ratione nõ tantùm eruditior, sed etiam prudentior fias. Eruditiorem fieri te posse variorum autorum lectione non est dubium: sed est dubium etiam Prudentiorem inde evasurum. Assiduitate enim & industriosâ meditatione legentis Eruditio crescit: Prudentia *usu & judicio* constat. *USUM* aut ipsa experientia facit, aut eorum qvæ alii experti sunt exacti cognitio; qvæ qvidem ab audi-

auditu eſt vel lectione. Eorum enim meditatione ſimilia nos aggredimur. Unde bene Vegetius: *Hac ex libris diſcenda ſunt, qvæ uſu anteà ſervabantur.*

JUDICIUM plurimum adjumenti habet à natura: cætera auxilia è Philoſophia accerſiuntur. Illud qvidem in te ſatis acre ſemper cognovi; non ſemper ſatis rectum. Sed hunc defectum ætas tua excuſat. Noli verò ita exiſtimare, eos qvi acuti ſunt, ideò & rectè ſemper ſentire & judicare. Ut tela nimis ſamiata magis reflecti qvàm penetrare ſolent: ſic acumina iſtorum offenſione aut flexu prius læduntur, qvàm verum penetrant aut tangunt. Ariſtâ nihil acutus, ſed nihil æqvè fragile. Rectius igitur qvomodo judicium fiet? Ardua eſt qvæſtio, & ars longè difficillimâ. Ipſe qvidem duobus illis hactenus pro qvadam norma in judicando ſum uſus: *Ratione* & *Imitatione*.

Animadvertis me non loqvi de interna illa ratione, qvæ divinior pars hominis, ſed de externa qvadam

lo-

loqvi, qvæ interiorem illam non conservat tantùm & auget, sed etiam dirigit. Nam certa à dubiis, vera à falsis, recta ab obliqvis dignoscit, discernit, dirimit. Veteres ideò *Logicam* appellavêre, qvod institueret ac dirigeret judicium rationis. Rhetores ea in controversiis ac litibus instrumenti vice usi sunt : qvorum ideò Dialecticum acumen proprium esse dixi Cicero. Philosophi Dialecticam idcirco vocârunt, qvia haud fermè aliter qvàm per dialogos & sermocinationes philosopharentur; ut videmus factitasse imprimis Academicos. Hujus Logicæ studium sunt qvi sectentur varie & tractent. Aristoteles in pretio priscis fuit , & nunc etiam rectioribus & cultioribus ingeniis. Certè apud Italos & Hispanos illibata ejus auctoritas etiamnum floret. In his & illis locis nuper exorti suntRamistæ & Philippistæ, & nescio qvid mistum deniqve: aliiqve. Logici illi qvidem ideò dicendi meo judicio, non qvia κατά τὸν λόγον, sed qvia κατὰ τοὺς λόγους philosophentur: qvorum ego

silvam

silvam non cædo. Et tamen graviſſimus auctor Plutarchus de talibus ita etiam cenſuit τούτοις φιλοσοφίαν ἐν λόγοις οὐκ ἔργοις δοκεῖν, in libello de Fortitudine Alexandri Sanè nobiliſſima ars admodum degeneravit, & facta eſt apud pleroſque ludicrum qvoddam puerilium qvæſtiuncularum, jam olim à Seneca & aliis graviſſimis auctoribus deriſarum. Hoc illi principium & finem omnis doctrinæ omnis ſapientiæ ſtatuunt. Pulchrè & facetè Ariſton ejusmodi tricones nugatorios ſimiles eſſe ajebat cancris veſcentibus, qvi ob minutum alimentum circa non paucas cruſtras occuparentur. Mihi qvidem iſti probiſſimo inſtrumento, qvo ad diſcendum & judicandum uti debebant, neqviter ad cavillandum abuti videntur. Ergò cum hac ſuppellectile ſua Dialectica, ambulant, cœnant dormiunt, ut Lucillianus ille cum ſua bulga: Ethica, Politica, Phyſica, Oratoria, Hiſtoriæ, nugæ illis præ ſua Logica videntur. Atqve utinam hac fini ſteiſſet illud malum. Præcepta qvæ lucidiſſi-

cidissima & brevissima esse debeant, novis insuper præceptiunculis onerant, & mirificis nebulis ac spinis obvelant & involvũt nobilissimã artem. Itaq; ipsorum Dialecticam planè cũ Clitomacho lunæ similẽ esse dicas, ἢ παύεται φθίνουσα καὶ αὐξομένη. At tu non à me, sed ab Arcesilao Academico, & perfectissimo Dialectico, dictum tibi puta apud Stobæum: ταύτην διαλεκτικὴν φεῦγε, συγκυκᾷ τἄνω κάτω. Pauca præcepta eligenda sunt. Turba illa traducit magis, qvàm ducit. Nec tu me Epicurum illum imitari censeas, qvi omnem Dialecticam contemnebat. Nam & ipse hac arte usus, utcunqve sic uti nunc soleo, judicare didici: sed usus sum non sola, uti jam supra scripsi.

Adjunxi enim ei semper qvasi comitem ad latus *Imitationem*. Atqve haud scio an majus hic operæ pretium fecerim qvàm illic. Hanc ego appello, *ad judicii alieni veluti normam judicii mei conformationem*. Judicii dico, non vulgaris aut ex opinione

plu-

plurimum laudati, ſed doctorum & ſapientium virorum cenſura & ſuffragio comproti. Talium virorem opiniones, dicta, ſententias, auctoritates, vocare conſvemimus. Qvas tu mihi, inqvis, auctoritates, qvas ſententias commemoras? Meminiſtine, apud Ciceronem ſcriptum eſſe, non Philoſophicum eſſe teſtibus uti? Memini. Sed aliæ ibi auctoritates qværuntur, aliæ rationes depromuntur. Verum ubi ipſi teſtimonio ineſt ratio, qvid ibi aliud eſt rationes anqvirere, qvam cum ratione inſanire? Talem ego demum auctoritate iſta eminenti dignum exiſtimo ſcilicet, in qvo cum Platone agnoſcam τεκμήρια illa, τὴν ἐμπειρίαν, τὴν φρόνησιν, τὸν λόγον. Intelligiſne Philoſophum tria rectè judicandi inſtrumenta facere, Experientiam, Prudentiam, Rationem? Intelligis planiſſimè. Primum igitur rei *Experientiam* habeat oportet, cujus ego judicium ſeqvar. Qvintiliani illud tibi notum: *tum demum operæ pretium fieri, cum experientia & præcepta* congruunt.

An

An non Hippocratem tui in Medicina, Sulpitium aut Scævolam in Jurisprudentia, Ethicis & Physicis Platonem & Aristotelem, Demosthenem & Ciceronem in Aratoria, de suis singulos artibus aut scientiis dissertantes adscultes, cæteros audias tantùm? Ita faceres profectò. Horum enim auctoritas, inqvis, ipsam qvodam genere rationem includit, cum optimis lectissimisqve rationibus eam sibi sapientiæ existimationem conciliarint. Sed Experientiam rei alicujus habere is demum dicitur, qvi ex diutina meditatione aut tractatione ejus perfectam habet cognitionem. Cognitio ea constat etiam ex memoria, qvæ ubi varia ex multiplex ejusdem rei comparata est, vim ac nomen experientiæ conficit. Eam ob causam Aristoteli (*Metaphys. 1. cap. 3.*) δοκεῖ σχεδὸν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ ὅμοιον εἶναι ἡ ἐμπειρία. Porrò *Prudens* sit, cujus ego judicio acqviescam. Prudentem isti appellabant, qvi cum vera ratione delectum haberet bonorum & malorum.

Ejusmodi homines cum calliditate & consilio polleant, plerumqve magis etiam admirari imitariqve solemus, qvàm qvos artium ac lingvarũ varia cognitio commendat, si prudentia careant. Proinde, tu me auctore, nullum tui judicii ducem facies, qvi non insignis illa prudentiæ notâ. Deniqve λόγον rationem ille habeat, qvi de dirigat; & præeat prius magisterio, qvi auctoritate ducturus est. Doctor prius sit, qvi ductor esse vult. Id qvomodo fiet? Sic credendum auctori tuo, non ut persvadenti, sed ut demonstranti aut docenti: non ut oratori apud judicem, sed ut Philosopho in auditorio. Nolim tamen ita timidè assentiri te ubiqve, ut semper hæreas & dubites. Nos Stoicos omnium maximè probamus, vel Cicerone teste, judicandi peritissimos: & qvi certa magis qvàm reliqvi magisqve constantia docuere. Superbè & fastidiosè, immò ineptè, nonnulli ita respuunt summorum virorum auctoritatem, ut eam propterea fugiant, qvia cum veris

&

& rectis rationibus concurrerit. Perinde qvasi ratio minus tuta ac munita sit eximiæ auctoritatis titulo præscriptione. Pravum & corruptum & indocile hoc hominum genus, ac sterile semper. Sed illi, si Dîs placet, secundi ab Aristotele videri volunt. Proferuntqve illud magna voce: *Amicus Plato, amica Veritas. O imitatores stultum pecus!* Age semper ita sentiant ac loqvantur tenebriones isti: qvid tandem veri invenient? Saltim isti δοκησίσοφοι cogitarent gradus esse doctorum. Alios in primis agere: alios in secundis consistere: alios deniqve infimi suiqve subsellii esse. Illud te nolo celare, semper me magnorum virorum judicio plus credere, qvàm diffidere solitum: eaqve re factum esse, ut dum adsentirem, facilè etiam admirarer, dum admirarer facillimè discerem: secundum illud Aristotelis Ἐν τῷ θαυμάζειν τὸ μαθεῖν ἐστί. Videor non obscurè etiam tibi indicasse, qvos & qvatenus seqvare.

De *USU* supervacuum disputare, qvi ipse magister esse solet.

Atqve ita viam tibi ad Prudentiam aperui, tute eam, qvæ naturæ tuæ bonitas est, cautius terere ac munire fortius poteris. Sapis autem mea sententia, qvi tantoperè curas prudentiam, cum Politicæ studio operatus sis: qvod cum præstantissimum esse Plutarchus tibi persvaserit, illud etiam facile sentis, eam ipsam Prudentiam Politico pro anima datam. Magnificum erat profectò POLITICI nomen, nec apud veteres ita uti hodiè in propatulo, & ut ille ait, proculcatum. Nostros enim homines videas, qvi mihi ad insaniam usq; cum Græculis aut Atticis ineptire videntur. Notat eos manifestè Cicero qvodam πολιτικȣ̃ nomen usurpaverint. At longè aliter togati illi. Politicum reor illum dicebant, qvi reip. administrandæ vias omnes teneret, ejusdemq; naturam ut qvi maximè perspectam haberet, sive is in republica, sive extra, sive circa rempublicam ageret. Ipsam Πολιτικὴν Aristoteles non

non veretur ἀρχιτεκτονικὴν re liqvarum ἐπιστημῶν καὶ δυνάμεων facere. Qvi rempublicam ipsi gerebant Πρακτικοὶ vulgò dicebantur. De qvibus idem Philosophus (*Ethicorum Magnorum lib.1.cap.1.*) Δεῖ ἄρα εἴ τις μέλλει ἐν τοῖς Πολιτικοῖς πρακτικὸς εἶναι, τὸ ἦθος εἶναι σπουδαῖον. Tales erant ex Senatoribus, qviqve magistratus gerebant, publicisq; & amplissimis muneribus fungebantur.

Extra rempubl. erant viri Sapientes; qvales *Academici* illi, Plato, Criton, Democrates, Simmias: *Peripatetici*, Aristoteles, Theophrastus, Heraclides Ponticus, & multò ille eruditissimus Demetrius Phalereus. Hi omnes ob maximam rerum eximiam scientiam Politici Philosophi palam audiebant. Ut testatur Cicero in Oratore & de Legibus, Dionysius qvoq; Hallicarnasseus diserte lib 9. Ex eorum doctissimis monumentis tractandæ reipublicæ artem, omniumqve rerum publicarum genera, addiscebant cognoscebantq; cæteri. Qvare ejusmodi Philosophi Πολιτικοὶ

summis Regibus aut Principibus curæ cariqve fuêre: Plato Dionysio, Aristoteles Alexandro, Cyro Xenophon, Dario Heraclitus, Plutarchus Trajano, nostro seculo Lud. Vives Carolo V. Non te fugit, antiqvissimis etiam temporibus Philosophos solos fuisse Legumlatores: ut Solonem, Draconem, Lycurgum, alios. Imperitia itaqve aut calumnia potius eorum est, qvi tales viros Politicos negant. Audent id hodiè non pauci negare, qvi se saperdas putant, cum sint copreæ.

Circa remp. Politici versabantur, qvi erant familiares iis, qvos primo loco posui. Ipsi etiam vel reipubl. aliqvando participes fuerant, vel rerum varios casus causasqve & eventus callebant: Viri prudentes, docti, acuti. Non dubito talem fuisse illum ipsum Pomponium Atticum, & Cœlum, ad qvem ita Cicero scribit: Πολιτικώτερον *enim te adhuc meminem cognovi: ne illa qvidem cum mihi scribis, qvæ maximis in rebus reipubl. geruntur qvotidie.* Et paulò post: *Qvare ego nec præterita, nec*

nec præsentia abs te, sed ut ab homine longè in posterum prospiciente, futura exspecto. Ad eundem ita qvandam Epistolam concludit: Καὶ Κικέρων ὁ φιλόσοφος, τὸν Πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται. Inter hoc Politicorum genus plerosqve Jurisconsultorum veterum refero. Qvidni & Historicos? Cæsar, qvi omnia vulgariter sapiebat, Sallustium & alios hujus appellationis, in gravissimis rebus diligenter ascultavit. Auctoritate appollebat Asinius ille Pollio apud Augustum. Sed Historicos maximè adsciscebat circumducebatqve Alexander Severus, Princeps nobilissimus: reqvirens, qvid in talibus causis, qvales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores vel Romani vel exterarum gentium fecissent, ut narrat Lampridius. Ita qvidem Severus ille. Posteriores qvidam principes omnia de consilio Jureconsultorum ornabant. Ad exemplũ, nisi fallor, Hadriani; qvi Julium Celsum, Salvium Julianum, Neratium Priscum, aliosqve, qvos tamen Senatus probasset, in consilium,

ſemper adhibuit, teſte Spartiano. Erãt n. illius ſeculi non tantùm Juris civilis, ſicuti nunc plerumqve, periti, ſed eloqventia & rei militaris peritia inſignes, adeoqve Politici ingregii, qvi Juriſconſulti audiebant. Hi cum Principibus aſſiduò adeſſent, Comites dicti ſunt; *argumento l. Diem functo, D. de off. adſeſſ.* Hæc Comitum noſtrorum initia haud dubiè fuêre. Ad Ciceronis ævum redeo, qvi in Bruto L. Torqvatum πολιτικὸν fuiſſe ais, & deinde ſic addit: *Erant in eo plurimæ literæ, nec eæ vulgares, ſed interiores qvædam & reconditæ divina memoria, ſumma verborum & gravitas & elegantia: atq; hæc omnia vita decorabant gravitas & integritas.*

Liqvetnè tibi Politici nomine in maximis rebuſpubl. neminem æſtimatum fuiſſe, niſi qvi aut ſingulari nobilitate, aut ſapientia, aut doctrina, aut integritate eſſet? Nec video qvomodo illi Politici, nomen ſuum tueantur hodiè, qvi nec Juris civilis, nec Hiſtoriæ nimis gnari, per ora hominum incedunt, & ſcribunt etiam. Illorum qvidem

qvidem fucus te non latet, qvos hoc ævum proventu uberrimo gignit: qvi dum Politicos dici se postulant, nihil pensi habent, modò faudulenti, falsi, improbi sint. Sed iidem dum omnia simulare facilè se jactitant, animi tamen sui neqvitiam non possunt. Nihil nunc moror ista monstra, qvi se πολιτικῶς potare grassari, palam profitentur. Atqvi Ciceroni aliter visum, qvi ad Atticum scribens: *Ut me geram*, inqvit, πολιτικῶς. Aptè opinor, graviterqve vult se gerere Politicus ille togatus. Crito Socratius, libro cuidam suo titulum fecerat: τί τὸ ἐπιτήδεον, ἢ πολιτικός. qvo argumento, nisi qvod τὸ ἐπιτηδές proprium Politico?

Memini me jam in principio hujus Epistolæ scripsisse, *Experientiam ab auditu & lectione esse*. Nonne debui etiam *oculis* aliqvid tribuere? Debui certè, vel Ulyssis argumento, qvi non mente tantùm sed oculis qvoqve adjuvasse prudentiam suam dicitur. Sed doctum te docere nolo. Vidisti Italiam, Germaniam, Galliam: & vidisti non ut ad-

vena, ſed ut civis. Muros, foſſas, aliæ civitatum opera, oculis & animo contemplatus es. Scilicet externus ille oculorum paſtus non tantùm ſvaviſſimus, ſed etiam fructuoſus eſt. Noſte qvare antiqvitas Herculē *μεγάλων ἐπιίστορα ἔργων* appellavit? De qva re qvid opus eſt me qvoqve ſcribere?

ἐπέων δὲ πολὺς νόμος ἔνθα καὶ ἔνθα,

eorum qvi de peregrinationibus præcepta confecere aut collegere. Et qvæ auditu profeceris, ipſe tibi optimus teſtis eris. Publicos & clariſſimos Italiæ, Galliæ, Germaniæ, doctores auſcultâſti. *Riccobono* Patavii etiam privatam dediſti operam. Neapolitanum *Portam*, Naturalis Philoſophiæ nobiliſſimum auctorem, freqventer acceſſiſti. In eodem celeberrimo loco, Neapoli inqvam, magnum illum popularem tuum *Stanislaum Reſcium*, Sereniſſimi Regis veſtri Legatum, hominem, ut ex ipſius ſcriptis mihi ſatis conſtat exacto, judicio & *πολιτικώτατον*, in oculis habuiſti. Ille verò ex uberrimo qvodam prudentiæ fonte, qvo eruditum illud

pectus

pectus irrigabatur, agendæ excolendæqve vitæ præcepta suis Polonis propinare consveverat. Narravit id mihi totius itineris tui comes, aut dux potius, Johannes Blötnitius, vir nobilis. Certissima illa & rectissima prudentiæ meta (tu mihi confidenter credito) ad qvam doctorum & sapientium virorum conversatio & familiaritas aurigatur. Dic mihi sodes, an pœnitet te familiaritatis & amicitiæ illius, qvam vel hoc anno fecisti & habuisti, cum eruditis illis capitibus Germaniæ & Galliæ *Gentilem & Scherbium* mensæ socios habuisti. Ille Jurisconsultus & Poëta ingeniosissimus est? hic Philosophus gravissimus & acutissimus. *Conradus Rittershusius* nescio an tibi familiarius fuerit. Fuisse vellem. Probus vir est, & præter Jureconsultum, varia eruditione & lingvæ Græcæ facundia virum præstat. Qvid autem Palatini illi videntur Nonne? Musarum qvoddam Palatium egredi videbare, cum isthinc discederes? *Freheri & Gothofredi* consvetudinem

recordaris qvotidiè, & meministi qvàm grata jucunda & utilis fuerit. Fieri enim non poteſt, ut ab his indoctior abiveris. *Meliſſum* tu ut vatum principem admirabare: ille te non amore tantùm, ſed etiam carmine abeuntem proſeqvebatur. Sapiebas autem egregiè, cum *Gruterum* non cum multis ſapere, diceres. Multum deberes fortaſſe an oculis & auribus, ſi *Hippolytus à Collibus* legatione tum in patria tua non abfuiſſet. Prudentiam & acumen *Jacobi Bongarſii*, Galliarum Regis Legati ſatis animadvertiſti Francofurti: humanitatem etiam expertus es. Ego tibi Pragæ factum eum talem prædicaveram. Idem de clariſſimo *Giſanio* dices. Sæpè facitò, nobiliſſime ZELENI, & tales viros, qvos aut doctrina, aut prudentia, aut variarum rerum experientia, inſignivit, qvamvis audacter tibi copula. Nemo tibi ob id ambitionis crimen impegerit,

Καὶ μετὰ τοῖσιν πῖνε καὶ ἔσθιε, καὶ μετὰ τοῖσιν
Ἵζε καὶ ἄνδανε

Qvemad-

Qvemadmodum à sole varia colorum specie pingi nō cernitur iris, sed picta; sic animi nostri talium conversatione variis sapientiæ notis adspersos deprehendimus postea, cum id qva ratione fieret, minus antea animadverterimus. Deniqve Senecæ illud crede: *Longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla. Zenonem Cleanthes non expressisset, si eum tantummodò audisset. Vita ejus interfuit, secreta perspexit, observavit illum an ex formula sua viveret.* Idem verè & sapienter scribit, Metrodorum & Hermacum & Polyænum, magnos viros non scholam Epicuri, sed contubernium fecisse.

Sed tu potiùs de LECTIONE AUCTORUM nunc vis audire. Rectè & necessariò. Nihil enim utilius nihil certius lectione. Eà alitur ingenium, crescit intellectus, augetur scientia. Sed scrupulus iste mihi est profectò. Nam qvem tu hîc me censes esse? illum qvi censuras gerat sine suffragio? Faciam tamen qvod cupis: non qvia me decet, sed

ſed qvia ita fieri vis. Videndum eſt tibi, Prudentiam viam adfectes, Qvos, & Qvo fine qvemqve legas. Leges tu qvidem *Theologos*, *Poëtas*, *Juriſconſultos*, *Philoſophos*, *Hiſtoricos*, *Oratores & Miſcellos* nonnullos.

Omnium ſtudiorum auſpica à *Libris ſacris* duci debent, fieriqve ut veteres Poëtæ canebant ἐκ Διὸς ἀρχή. His adjungo *Poëtas*, qvi antiqviſſimi ſunt. Politicis ideò ſanè legendi, qvia de Monarchia nemo illis divinius tractavit; ne Philoſophi qvidem. *Philoſophi* rerum publicarum formas ac varietates deſcripſere. *Hiſtorici* Philoſophis de rep. commentantibus argumenta & exempla ſuppeditavêre. Nos etiam exemplis mirificè inſtruere, rerumqve viciſſitudines edocere ſolent. Hos igitur legendos tibi cenſeo; ſed cum delectu librorum & ordine.

THEOLOGICI LIBRI ſunt *Biblia*, in qvibus Vetus & Novum Te-

Testamentum. Sunt deinde scripta sanctorum Patrum, qvæ commentariorum vicem esse possint. Nemo Christianus, vel doctus videri velit, qvi Biblia non legerit. Qvo minus poterit Politicus Christianus? *Patrum* eruditissimi libri, mihi non tantùm in Bibliis legendis plurimùm profuêre, sed in omni reliqvo doctrinæ genere miram ubiqve lucem affudere. Ita eruditi, loqventes, gravesqve erant. Erant autem ferè *Justinus Martyr, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Basilius, Chrysostomus, Theodoretus, Arnobius, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius*. Tuo studio opportunos crediderim Hieronymum in Prophetas, Augustinum de Civitate Dei, qvi Varronis & Ciceronis libros Politicos exerpsit.

POETÆ tibi legendi duo sunt, Homerus & Virgilius, uterq; princeps & rex cæterorum;

Qvi qvid sit pulchrum, qvid turpe, qvid utile, qvid non,
Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicunt.

De *Homero* Strabo testatur: ὅτι οὐ μόνον ἐν τῇ κατὰ τὴν ποίησιν ἀρετῇ πάντας ὑπερβέβληται τοὺς πάλαι καὶ τοὺς ὕστερον, ἀλλὰ σχεδόν τι καὶ τῇ κατὰ τὸν βίον ἐμπειρίᾳ τῶν πολιτικῶν. Hanc ejus doctrinam Politicam nonnemo Philosophorum veterum commentariis illustrare fategit, ut Demetrius Phalereus, Antisthenes, Plutarchus. Regum ac Principum laudabilium semper speculum fuit Homerus: non eqvidem in qvo ipsi sibi placerent, sed in qvo ad Achillis aut Ulyssis exemplum se componerent. Alexander Magnus hunc Poëtam τῆς στρατείας ἐφόδιον habuit. Crediderim non minùs turpe fore homini Politico Homerum non legisse, qvàm fuit illi pædagogo non habuisse, cui propterea colaphum impegit Alcibiades. Ad Virgilii lectionem qvemvis invitare possint versus illi sesamo ac pa-

pa-

pavere dulciores. Ejus poëmatis qvanta ſit divinitas, nemo rectius monſtraverit JulioScaligero. Qvo viro nec major Philoſophus ab Ariſtotelis, nec major Poëta à Virgilii, nec major Medicus ab Hippocratis, ævo vixiſſe videtur. Atqvi ille hoc etiam adſeri: Ad Ethicam & Politicam qvod ſpectat, meliores nos doctioreſqve ex unius Virgilii lectione, qvàm ex omnium Philoſophorum præceptis abituros. Tutè hoc ſeriò conſiderabis. Eqvidem in Georgicis illud animadverti, ſollertiſſimum Poëtam, dum de apibus loqvitur, alteram qvandam Platonis Rempubl. nobis reddidiſſe. Non nego, me ex Eclogis qvoqve ipſius nonnunqvam petere, qvod gravioribus cogitationibus ac Studiis impendam. Pollio ipſius nonne tota eſt vaticinium de Adventu Chriſti? Sciſq; ipſe cujuſmodi nuper periculum in ea fecerim, poſt magnum illum Euſebium. Qvidni etiam *Comicos Poetas* leges, in qvibus civitatum mores jucundiſſima qvadam ima-

imagine repræſentantur, & in his *Terentium?* *Tragici* procerum motus detonãt,& graviſſima doctrina pleni ſunt: *Sophocles, Euripides, Seneca*. Nec te non plurima doceat mollior *Horatius*,& ſeverior *Juvenalis* Satyrici. His addo ſapientiſſimos fabulatores, *Æſopum & Phœdrum*. qvi ſi non Poëtæ, Poëtas tamen referunt.

JUS CIVILE non cognoſcendum eſt homini Politico, ſed etiam illius ſtudio cognatione qvadam annexum. Intelligo *Jus Civile Romanum*: qvod in Imperio omnium maximo, ampliſſimo, & juſtiſſimo, ortum, auctum, atqve conſtitutum. Comprehenditur immenſo illo Corpore, qvod Juſtinianeum apellamus. Sed inſtituto tuo ſufficit elegantiſſimus Inſtitutionum libellus, ejusdem Imperatoris juſſu compoſitus ac divulgatus. Qvod ſi tu mavis *Hotomanni* Partitiones, non repugno. Juris Feudiſtici doctiſſima Compendia *Guilielmus Fornerius*, & *Antonius Contius* ſcripſere. Edidit nuper ea Freherus

no-

noſter. Svadeo legas loco aliorum. Sed & *Cujacii* Notæ illæ breves admodum & eruditæ ſunt, ut omnia illius viri. *Patrium* jus ante omnia fac in promptu tibi ſit. Decet hoc hominem nobilem, us vetus ille prudens monuit.

PHILOSOPHORUM veterum Politica nulla ſuperſunt, præter Platonis & Ariſtotelis, & fragmenta illa nonnullorum apud Stobæum. Qvibus tamen qvidni addes tu Κύρȣ παιδείαν *Xenophontis*? cum totum illud ſcriptum magis Philoſophicum qvàm Hiſtoricum, & primus ille Philoſophorum Hiſtoriam ſcripſerit, ut ait Laërtius. Scripſerunt ſanè Politicos libros plurimi Philoſophorum, Academicorum præſertim, *Speuſippus*, *Xenocrates*, alii: ut de *Theophraſto*, *Demetrio*, cæteriſq; Peripateticis taceam. Sed tibi Platonis & Ariſtotelis Ethica non minus curæ ſint, qvàm Politica, cum hæc ab illis pendeant. Ad ea multa *Ciceronis* etiam ſpectant, ſed egregiè

præ-

præter cæteros libros de Officiis, qvem tu auro contrà æstima. Qvæso te *Senecæ* Epistolas ad Lucillium sæpè legito. Bonus ille vir est, ajebant Pythagoræi, qvi bene utramqve fortunam ferre potest; addo ego bonus Politicus. Tu talis fias ex lectione illarum Epistolarum. Ad *Platonem* & Aristotelem redeo. Ille sua Politica in decem libros tributa περὶ δικαίου inscripsit, sive de Justo: qvia sine fundamento justitiæ nec exstrui nec gubernari legitimè ulla respubl. potest. Ejusdem sunt Πολιτικὸς, sive de Regno. Νόμων, sive de Legum latione. Epistolis ad Dionis amicos nihil profectò ἠθικώτερον nihil πολιτικώτερον. *Aristoteles* Moralia utraqve legenda sunt, sine magna illa Commentariorum aut disputationum mole: qvæ te magis intricent, qvam expediant. Sine ipsius Politicis malè processeris in hoc studio. Posse tamen brevius tibi consuli, haud nego. Multa etiam πολιτικώτερα ex ejus Rhetoricis excerpas. *Ciceronis* de Rep. libri ab Augustino & aliis

aliis laudati fuere, & certè fuere. Nec *Varronis* summo studio frui nobis licet, qvi rerum Humanarum & Divinarum libros XLI. conscripserat.

Illorum exemplum ausi etiam nostri homines caput adtollere, & de Republica commentari: *Andreas Patricius, Johannes Bodinus, Gregorius Tholosanus, Justus Lipsius*, & antè illos *Nicolaus Machiavellus*. *Patricius* ita qvidem, ut facilè obtrectatoribus careat. Magis ardua & erudita tractatio *Bodini*. Non caret carptoribus. Mihi qvoq; nimis se diffundere videtur. Sed facilè est in operoso libro qvod reprehendas invenire. Tu tales eò cautius lege, qvo magis ab aliis notari intelliges. De *Machiavelli* Principe in medio est censura Lipsii. Lipsii inqvam, cujus cave tu judicium temerè spernas. Mirificè rectâ lineâ peragitur. Et tu nunc etiam *Ejus* Politica legis, uti spero, magno tuo bono. Ad istas Notas qvas in fine addidit identidem mihi respice. Scin qvid antè te monuerim de talibus viris? Tu vide: & si qvi avocant aut obstringillant ride,

de, aut refuta. *Tholosanus* varius est & eruditus; sed doctrinæ is tuæ magis contulerit, qvàm prudentiæ.

In HISTORIA legenda ordinem diligenter observabis. Ad seriem ævi cujusqve te voco. Rectissima illa via. Res Judaicæ, Ægyptiacæ, Persicæ, Medicæ, Græcorum, Atheniensium, Lacedæmoniorum, Romanorum suos auctores habeant. Isto modo & recentiores constitues, qvi Gotthorum, Longobardorum, Francorum, Hispanorum, Germanorum, Turcarum, Polonorum, Ungarorum, Britannorum, aliorumqve populorum res scripsere. Hi omnes si legi non possunt, comparandi tamen sunt, ut si qva inqvirenda, in promptu sint. Sed verus Historia te præcipuè ducat, instruat, dirigat: novo oblectet aut erudiat. Pleriqve illi prisci prudentes sunt, acuti, eloqventes. Nostri pleriqve qvantum ab illis tribus absint, non ignorio. Cense tu istos veteres ὑπομνήματα, hos novitios μνήματα scripsisse. At nullus veterum est, qvem non insigni cum

fructu

fructu cognosces. Duplex eorum genus est. *Alii* gesta in rep. *alii* extrà remp. scripsere. Illorum materia bella sunt: hi etiam mores civitatum & aulæ tangunt.

Pontissimus illorum est *Thucydides*, & præter Herodotum etiam primus. Thucydides Historiam consummavit, cum Herodotus prior exornasset. Volve, volve, & in sinu gesta magnum illum thesaurum. Bellum Peleponesiacum descripsit, vidit, & partim etiam adtigit. Et tu illud apud eum non legere, sed spectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum gravissimorum, qvantum sentiarum reperias. Res explicat prudenter, severe, graviter. Unde planum fit, qvantum homini Politico conferre possit. Qvid de bello & pace deliberant, hunc arctissimo sibi nexu devinciāt consiliarium, & omne punctum ferat Thucydides.

Hoc, ut dixi, prior vixit *Herodotus*: in qvo plus demulceat te sua viloqventia, rerumqve varietas capiat, qvam tractatio doceat. Vitiositas enim

Histo-

Historiæ olim notata fuit. Primus Philosophorum more, Monarchiæ, Oligarchiæ, Democratiæ σύγκεισιν qvandam πεποίηται, ut loqvitur Plutarchus.

Xenophontem magis amplectere. Primus hic Philosophorum in amœnum illum Historiæ campum processit. Facundiæ facilitas non tantùm par illi cum Herodoto, sed major: inde Attica Musa vel Apis dictus. Thucydidis monumenta hujus viri beneficio conservata ajunt. Unde de ipsius prudentia non invitus conjecturam facio. Ea certè in ejus scriptis antè, cæteras virtutes palmam obtinet. Elucet ex Cyri Institutione & Expeditione illa in Artaxerxen; in qva etiam patefecit, qvantus ipse imperator esset. Regibus itaqve & Principibus ἔσοπτρον: Imperatoribus, ut Alexandro Homerus, ἐφόδιον sit Xenophon. Fuit magno illi Lucullo utrumqve; qvi cum rudis imperandi contrà Mithridatem peritissimum in Asiam profectus esset, tantùm Xenophontis lectione profecit, ut cum callidissimo hoste facilè æqva, sæpè etiam

su-

superiori, manu puagnaverit. Simile in Xenophontis libris studium fuit Cornelio Scipioni Africano. Habebit igitur in illis Politicus qvoqve fœcundam discendi materiam. Aulico forsan non parum intersit scire, qvæ Xenophon de Re eqvestri, de Venatione scripsit: qvos elegantissimos libellos Latinis versibus propè illustravi nuper.

Polybius magnificus & diffusus scriptor: & de eo rectè & ordine Lipsius censuit. Sed is hoc etiam habuit peculiare, ut γεωγραφικὰ religione qvadam perseqveretur, exemplo Ephori & Erathosthenis. Nec mirum. Terras enim & maria omnia permensus fuerat; ut de ipso Epigrammata cantarunt. Sed bona pars ipsius scriptorum communi illo naufragio pessum ivit. Legito hunc seriò, & varia illa prudentiæ documenta imbibe. Tantus ille Politicus fuit, ut tota Achaia civitatum suarum auctorem & νομοθέτην eum habuerit. Tantus, ut secundum ejus consilia secunda omnia gesserit & senserit Africanus ille: contra, sinistra.

Alexandri M. res *Arrianus* Græcè Q. *Curtius* Latinè exposuit. Floridus uterqve, sed nitidior Curtius & qvovis melle dulcior. Lectorem citiùs defatigatum qvàm satiatum dimittat. Sententiæ passim directæ & obliqvæ, qvibus mirè illustretur *vita* humana. Videris qvomodo illas notes, & excerpas; & aliàs etiam non pœnitendam messem ex hac segete colligas monitionum aulicarum.

Res Romanas duo præcipui auctores scripsêre ad Julium usqve & Augustum Cæsares, *Sallustius* & *Livius*. Cogita in *Sallustio* omnia fuisse, qvæ in perfectum Historicum cadunt vel antiqvorum testimonio: & qvæ de Thucydidis verbis ac sentiis jam cognovisti, eadem illa in Sallustio recognosce. Historia ejus tota periit, pessimo generis humani. Cernis qvàm piè & industriè ipse nonnunqvam istas saltim naufragii tabulas minutas colligam, conferam, conglutinem. Bellum Catilinarium memoriter tenes: sed frustrà nisi, consideras profundam illius viri reip. scientiam,

ſtam, qvam ille vel breviculo illo libello prodidit. Non minori arte Bellum Jugurthinum confecit. Duæ illæ Epiſtolæ De rep. ordin. ad Cæſarem, nonne cœlo delapſæ videntur?

Titi qvoqve *Livii* nobilisſima & ampliſſima Hiſtoria eſt. Tanta in eo eloqventiæ vis, tanti verborum ac deſcriptionum nervi, ut lectorem ſæpe ſiſtat & obſtupefaciat. Olim qvosdam ita cœperat, ut à Gadibus usq; Romam vidêdi Livii causâ properaverint, qvo viſo eò unde venerãt ſtatim redirent; qvemadmodum S. Hieronymus in qvadam Epiſtola refert. Res explicat diſertè, ornatè, & prudenter. Orationes luculentæ ſunt: qvarum excerpas nonnullas ſvadeo & ediſcas: qvemadmodum te de aliqvot Salluſtianis feciſſe memini.

Cum Livio, ſed diutius opinor, vixit *Dionyſius Halicarnaſſæus*. Res ille ſcripſit, an Romanas Antiqvitates, ſeptingentorum annorum, id eſt, ad primum bellum Punicum. Sacra ceremoniasqve priſcas nemo religioſius indagavit, nemo accuratius

descripsit. Inculcat seriò χῆμα illud ἱςοϱικὸν. Veritatem ita amavit, ut etiam τῆ δίκαις necessitatem Historiographis inveheret. Statum, mores, leges civitatis, proponit, considerat, exponit. Qvid multa? Ipse aliqvoties monet, se tàm φιλόσοφον qvàm πολιτικὸν νῦν ἔχοντα erudire.

Julii Cæsaris Commentaria Cicero in Bruto laudavit, & verè laudavit. Sed mutatos aut corruptos hodiè esse non parum, nostri Aristarchi censent. Sunt etiam postrema illa non Cæsaris, sed Oppii an Hirtii, teste Svetonio. Illa de bello Africano cæteris omnibus excellere videntur. Ita non sangvine & colore tantùm, sed robore ac nervis ea commentatio præstat. Habent certè Principes & militares viri, qvod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Qvis enim Cæsarem imitetur? Ajunt tamen id ausum esse Selimum Turcarum Imperatorèm: qvi Commētaria hæc assiduò circumtulerit, versa in vernaculam lingvam. Meritò qvis ar-

arguat, inde documenta ſumſiſſe rerum poſtea feliciſſimè geſtarum.

In Romana Hiſtoria pauca nos ſugerent, ſi *Dio Caſſius* totus extaret. Sed accidit illi, qvod iis, qvibus reliqva membra violata qvidem & truncata ſunt, ſed intacta & honeſta facies permanſit. Ita illæſa & invioleta eſt illa Dionis Hiſtoriæ pars, qvæ de rebus pulcherrimæ & florentiſſimæ Romæ agit. Tacitum tu & Svetonium vis rectius intelligere? Dionem obducito. Illud ſcire tè velim, unam illam Mæcenatis Orationem ad Auguſtum inſignem ac Politicam reliqvorum omnium inſtar eſſe. Eſt & Agrippæ illa ſatis ſplendida. In cæteris rebus ac narrationibus ἑλληνισμῦ ſuſpicionem non effugit.

Sicut nec *Appianus Alexandrinus* vitio caruit. Libros ille ſuos non numero, ſed ad bellorum diſcrimina diſtinxit: ut in capitibus Florus fecit. Ille ordo te ducat & non indelectet. Judicio nec vulgari eſt, nec recti praviqve

contemnendus arbiter. Fortuita non Fortunæ, ut cæteri, sed Deo tribuit βλάπτοιλ, ut ipse loqvitur τῦς λογισμῦς.

Philosophus *Plutarchus* est, sed qvia Vitas illas scripsit meritò etiam Historicis accenseatur. Qvippini Historicis? Omnibus numeris inibi leges Historiæ absolvit, magis qvàm Svetonius aut alius talis. Sicut & Corn. Nepos & Tacitus in Agricola. In Politicis autem nulli veterum Philosophorum secundus est: imò fortasse major. Nam & πραγματικὸς fuit, & tantæ prudentiæ existimatione, ut in magno Illyrico magistratus & publica officia ab eo decernerentur, poscente ita Trajano. Diffusa fuit illius viri scientia. Libri Ipsius CC. amplius in Catalogo nuper vulgato citantur. Restant adhuc Ethici, Physici, Politici, Historici, septuaginta & qvod excurrit. Pudet me commendare tibi tantum virum verbosius.

Svetonius Tranqvillus Vitas duodecim Cæsarum priorum confecit. Oratio ejus brevis & nervosa est. Nemo-

mo ritus publicos diligentius miscuit. Emendatissimus & candidissimus est, nemini obnoxi9. Qvos enim ingenia & mores Principũ liberius unqvam? Aulici & Politici non exiguum fructum ex hoc, & simul exemplũ capiant fugiendæ adulationis ab ipso Svetonio.

L. *Annæi Flori* compendium ne omittas. Ita dico, Compendium rerum Romanorum magis, qvam Breviarium Livii. Tabulam enim dixeris haud absurdè, in qva imago totius reipub. Romanæ expressa. Ipse hoc nomen tribuit. Nihilo me hercule jucundius tersissimum illum libellum legas, qvàm Apellis tabulas intueare. Ita compositus, ita elegans est. Miror judicium, qvod ubiqve cum subtilitate & brevitate sententiarum in tanto rerum acervo & varietate inserit. Tu ipse colliges, ubi aliqvando pellegeris.

Trogus Pompejus in magna re & fama Historicus fuit. Generalem historiam is nõ ab Urbe Condita, sed à Nini temporibus scripsit. non sine priscæ eloqventiæ laude. Solebant ab eo Rege pleriqve Hi-

Historici incipere, cum ulterius progredi non possent, ignari divinarum literarum, ut scribit Tertullianus. Omnia autem absolverat XLIV libris. Sed accidit ipsi qvod Livio, Dioni, & aliis. Dum enim compendium ipsius fecisset *Justinus* qvidam sub Antonino, res ea dispendio fuit Trogo. Nam ipse qvidem præ illo breviario seponi ac negligi cœpit, atqve interire tandem. In manibus esto juventutis freqventer. Et satin' commodũ erit ita eum lectitare, qvemadmodum Gruterus noster præibat?

C. *Cornelii Taciti* scripta præ Livio & Cæsare vilia erant nuper. Sed Justus Lipsius, ad excitanda ingenia & studia præclara natus, ita dignitatem pristinam ac splendorem Eqviti Romano vindicavit, ut nullam impolitiæ notam metuat posthac. Nec uno loco ejus virtutes deprædicavit, & nos, ut scis, censuram Lipsii unà cum Tacito æstimamus. Tu aulam & palatia cogitas, & cogitas seriò? Amabo te, disce prius ex Tacito aulicorum fortunam, & in-

& ingenia Principum. parumper inſpice. Si tibi ad latus Cornelius, verus ille Comes Palatinus. Nec eſt qvod te moveant centauri nonnulli, aut rupicones, qvi hæc talia antiqva nimis & noſtris moribus aliena cavillantur. Nō inqvam ita eſt. Eadem nunc fabula luditur qvæ olim: eædem virtutes & vitia repræſentantur. Tantùm perſonæ mutatæ ſunt: ſed qvæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent. Rationem legendi & intelligendi, addo & fruendi modum, per totum primum Annalem tibi monſtravi.

Usqve ad Nervam ſcripſerat Tacitus, ab eo poſtea initum ſcribendi ſumſit *Ammianus Marcellinus*, & ad Valentis iteritum usqve perrexit. Sed ejus librorum fatum idem qvod Hiſtoriæ Cornelianæ fuit. Rem militarem, ut miles, diligentiſſime perſeqvitur, & deſcriptiunculis non rarò divertit. Nec rarò ſententias miſcet.

Seqvuntur minorum qvaſi gentium Hiſtorici: *Aurelius Victor*, *Spar-*

Lampridius, Vopiscus, Capitolinus. Pauca enim scripsere. Sed ex illis immensam rerum & verborum copiam haurias. Tu periculum fac. Deprehendes me verum. *Herodianus* & *Xiphilinus* non itaqvidem pressi rerum ac sententiarum pondere, ut illi qvos paulò antè recensui. Sed Xiphilinus in pretio est, qvia supplet nobis Dionem. Ille alter jucundus satis, & more cæterorum Græcorum descriptiunculis disertus, & deniqve Historiæ Augustæ minimè contemnendus auctor.

Vide qvam facilè non allucinetur tantùm, sed etiam peccet Epistola. Ecce enim *Josephum* omisi, qvem primo loco aut inter primos Historicos recensitum oportuit. Antiqvitatis ejus fax qvædam sunt totius sacræ & profanæ Historiæ. Profunda viri sapientia; qvam ille non ut cæteri ex rivulis Philosophiæ hausit, sed ab ipso ingenuo sacrarum literarum fonte petivit. Neqve tamen vel Academico vel Peripatetico cuiqvam opinor cesserit, si de republ.

disser-

dissertandum sit; & Athenis etiam alitus videatur. Tu cogita. cui divinarum rerum cognitio major fuit, qvàm ulli veterum, humanarũ tanta, qvanta in benè præparatum pectus cadere potuit.; qvantum altæ & seriæ doctrinæ ab eo percipi, possit. Addo & πραγματικὸν fuisse. Prudentiæ simul & Pietas (qvod rarum apud alios Historicos) ducem habes. Cæterùm, qvod ad Historiam attinet, ego hunc Hebræum cum Attico Xenophonte ausim contendere.

Illi qvi ab Oriente procedunt, floridum qvoddam dicendi genus consectantur, & nimio sæpè mundo studentes ab immundo propius absunt, ut *Nicetas Gregoras, Cedrenus, Zonaras, Nicetas Choniates*. Gregoras tamen ad prudentiam civilẽ unicus est, fateor; & sententiarum uber qvoddam. Cedrenus & Zonoras reip. satis gnari fuere, ut proficiant ex iis legũ studiosi. Choniates ab ineptiis sæpè nõ abstinet Piè tamẽ multa, & aliqvando de causis malorum publicorum non imprudenter differit.

Illud risi, qvòd reliqvos Historicos in præfatione sua tàm infesto stylo petit, ipso suorum vitiorum ignarus. Sed non videmus manticæ qvod in tergo est, ut ait ille.

De rebus Geticis eruditè & copiosè satis scripsêre *Procopius Agathias* Græcè, Latinè *Jornandes*: & *Paulus Diaconus* postea de Longobardis. Cujus generis sunt alii qvoqve, qvi non magnoperè illum prudentiæ scopum spectârunt. Itaqve illos suæ cuidam classi adscribes.

Qvi post Caroli Magni tempora scripsêre, pleriqve obscuri & incompositi sunt; nec te instruxerint, ipsi rerum inopes. Legendi tamen sunt Historiæ causa. Miror interîm *Saxonem Grammaticum*, qvi ævo barbarissimo eloqventissimè & comptissimè scripsit Danicam Historiam. Atqve utinam ita diligenter etiam, qvi de rebus Germanicis commentati sunt! licet ipse multas fabulas miscuerit. Nobis viciniores illi Itali & Galli, *Guicciardin⁹*, *Cominæus*, *Frossardus*, *Jovius*, *Æmilius*, facundia

cundiæ & prudentiæ fama clari sunt. Nec *Sleidanus* Belga dicere vel judicare vulgariter solet.

De ORATORIBUS paucis absolvam. Sunt enim paucissimi: sed optimi tamen & antesignani, *Demosthenes*, *Cicero*. Nemo etiam mediocrium Oratorum ausus fuerit sine Politica scientia rostra adscendere. Qvæ enim reip. pars ab illo dicendi munere immunis? Apparet ex Ciceronianis, qvarum pleræqve omnes de aliqva reip. parte tractant. Idem judicium est de Demosthene. Placidior est, & ut ita dicam ἠθικώτερος *Isocrates*, qvia umbræ is ac silentio magis amicus fuit qvàm foro & clamoribus. Ars etiam Oratoria ipsa Politico qvodammodo necessaria est, præsertim τῷ πρακτικῷ, ut legisti apud Plutarchum in παραγγέλμασι. Nemo ferè superest Oratorum illorum, qvi sub Cæsaribus floruêre. Reliqviæ qvædam reliqviarum sunt paucula ista *Latini Pacati*, *Mamertini*, *Nazarii*, *Eumenii*, Rhetorum potius qvam Oratorum. Sed qvantivis pretii est Panegyri-

cus

cus *Plinii* ad Trajanum: qvo ille nulli Demostheni aut Ciceroni cedit, si dispositionem & ornatum spectes. Veri Principis publicæ & privatæ vitæ rationem perfectè ibi descriptam leges: & erit tibi hic Trajanus pro Xenophontis qvodam Cyro.

Ex Oratorum officina EPISTOLICUS qvoqve χαρακτὴρ prodiit. Ejus virtus præcipua, brevitas & acumen. Qvorum qvidem alterum ego nunc non seqvor. Hoc librè dico. Nunqvam deerit Politicæ studioso, qvod ex clarorum virorum epistolis discat. De maximis & gravissimis reip. negotiis in iis sæpè communicant, ipsi rerum periti. Tales epistolas multas *Cicero* scripsit ad Familiares, & signi elegantia illas ad Atticum in qvibus ἦθ☉ πολιτικὸν mira eruditionis varietas, & nova qvædam totius belli civilis commentaria. Tu fac curæ habeas etiam illas ad Q. Fratrē & Octavium. Plenissimæ etiam bonarum rerum sunt *Symmachi*, *Plinii*, & *Cassiodori*, epistolæ.

Ex-

Exspectas qvid de nostri ævi Oratoribus scribam? Frustrà. Tanta hujus seculi perversitas est, ut nec culpas suas cognoscere, nec laudes aliorum agnoscere velint homines. Doctrinâ aliqvem & eximia virtute virũ extollis, admiraris, seqveris? adfectum esse dicunt ab arcana nescio qva causâ, aut à religione qvæsitum. Qvid si aliqvando comparatio fiat? invidiosum est, ajunt contra omnem majorum mortem & penè dicam humanum. Brevi erit, ut promiscuè ii omnes docti, sapientes, prudentes audiant; qvi hodiè scribillant (qvorum qvidem innumerus est numerus) utqve illi Platonico scito partum loci futurum sit: *aliud esse εἶναι, aliud δοκεῖν.* Timidè igitur aliqvid de novis addo. *Æneæ Silvii* & similium aliqvot Epistolas propter rerum gravium varietatem, qvàm subinde miscent, legerim. *Angeli Politiani* nihil politius. *Manutii* orationes & epistolæ doctæ sunt. *Melanchthonis* candidæ sunt & negotiosæ. *Muretus* vel perorans vel familiarius agens co-

ram

ram Cicerone placeat. Gravitate & judicio & verborum rerumq; abundantia excellit, ocellus Germaniæ, *Camerarius*. Tria illa ab ejus epiſtolis audacter exſpecta. Politicum etiam cum priſcis illis Philoſophis lubens facio, dignum profectò nobili illa umbra Athenarum. Tollant ſupercilium qvi volunt, & nauſeent ad tales. Ille Camerarius magnis Principibus carus acceptusqve & conſilio ſpectatus fuit, *Eraſmi* Dialogi eruditi, acuti & prudentes ſunt. *Augerii Busbeqvii* Dialo-epiſtolis tanta ineſt ſvavitas rerumqve experientia, ut iis legendis plures oculos optes. Super eſt alius adhuc (*Lipſius*) & exornat mirè ſuum ævum fruiturqve etiam vivus gloria poſteritatis, Noſti qvem dicam. Circumciſus & preſſus eſt. Nec verba nec res deſunt, nec in tanta brevitate obſcuritas ulla ineſt, Dictorum & ſententiarum graviſſimorum affatim. Nulla affectatio, ut vulgo indocto apparet. Soleo de ipſo illud Sidonii uſurpare:

Qva

Qua Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus.

De aliis multis nec dixi, nec dicam: & minus peccavero apud istos ὑπερκειτικοῦς.

Ad MISCELLOS tuos venio. Varium illud & naturæ æmulum *Plinii* opus habendum. Vel illa qvæ de mundo & ejus partibus scripsit, qvàm tibi cognoscenda necessario? Idem de *Strabone* censeo, qvo nemo γεωγραφικὰ diligentius scripsit. Cura ei non τόπων tantùm, sed etiam τῶν τρόπων. Respubl. varias recenset, Militiam attingit, Historicos ac Poëtas perpensat. Recentiores qvi tabulas confecêre in oculis sunt, *Ortelius*, *Mercator* & alii: & nuper *Bertius* noster, stilo æqvè ac radio pulcer.

Valerium Maximum scis ubi tibi commendaverim. De militia veteri & recenti, qvi scripsere legendi sunt, *Vegetius*, *Frontinus*, *Ælianus*, *Polyænus*, *Leo Imperator*, *Onosander*, *Michael Montanus*,

tanus, *Justus Lipsius*, & peritissimus ille Gallus *De la Nue*. Vidi etiam nuper *Hieronymi Catanai*, & *Lazari Soranzii* erudita commentaria.

Itineraria vetera & recentia legenda sunt. *Pausanias* pulcherrimè scripsit. Utinam hodiè ad eam faciem, qvi regionum & urbium spectanda concinnant!

In Notitiam Imperii, eruditissimè & copiosissimè commentatus est *Pancirola* Jureconsultus Patavinus.

Ariani Epictetum, *Theophrasti* Characteres, *Gellium*, *Macrobium* sæpè usui erit legisse, & Dipnosophistam *Athenæum*. Magno cum fructu eruditionis & judicii leges & *Luciani* Dialogos. *Alberici Gentilis* erudita sunt opuscula, & *Pighii* Hercules Prodicius insignis est.

Machiavellus in decem libros priores T. Livii facundus est, & ut solet acutus; sed est ibi qvoqve ubi ad malum istud ἦθ ☽ redit. Acuendi igitur tibi sunt oculi ut nævi impietatis & improbitatis appareant. Aliàs non tantùm te

multis

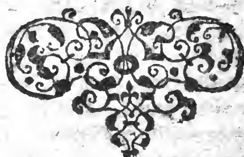
multis modis acuat, sed veterem Historiam legentem ducat veluti manu. Scripsit etiam in Livium *Italicè Antonius Ciccarellus*, & ex eadem gente, nescio qvis ἀνώνυμος in Cæsarem. In Tacitum eleganter & ingeniosè Hetrusco sermone *Scipio Ammiratus*: & qvem non æqvè admirere, Annibal Scotus, *Nicolaus Vitus Di Gozzi* in Aristotelis Politica Italicè commentatus est.

Discursus istos Italorum, qvos ipsi vocant, avidè appetis. Laudo, sed nonnulli verè discursus sunt verborum. Tu meliores elige. Non nego magnos fructus noscendarum rerump. qvæ nunc sunt, ex iis percipi. *Boterus* non tàm fallit, qvàm fallitur aliqvando.

Gravissimi & utilissimi sunt *Guicciardini* Aphorismi, & similiter *Fr. Sansovini*. Aulicos libellos Italorum, Gallorum, Germanorum, aut legis aut legisti.

HABES sententiam meam de tuo studio, etiam de auctoribus legendis. Qvam diu te celavit pudor meus, fateor, expressit tandem amor: sed epi-

epiſtola, an libello? oſtenſam. Tu cognoſce, & ignoſce, ſit infortunio te affeci dum prodeſſe volui. Ait enim Callimachus, μέγα βιβλίον ὅμοιον εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ. Quo magis erit ἡ μεγάλη ἐπιστολή! Vale, Generoſiſſime & ſvaviſſime ZELENI. Ex tuo prædio Luciniaco cIↄ Iↄc I. Prid. Cal. Novemb.

C. V.

CASPARIS SCIOPPII CÆSARII ET REGII Consiliarii

PAEDIA POLITICES

Sive

SUPPETIÆ LOGICÆ SCRIPTORIBUS *POLITICIS LATÆ* ADVERSUS ΑΠΑΙΔΕΥΣΙΑΝ ET acerbitatem plebeiorum qvorundam judiciorum.

Poteſt denuo imprimi

Fr. Vinc. Aqvenſ. Provic. S. Officii Med.

Fr. Al. Bariola Conſultor S. Officii pro Illuſtriſſimo D. Card. Archiepiſc.

Vidit Saccus &c.

Lectoris Admonitio.

Vo minus novum aut mirum tibi accidat, Lector benevole, qvod multis Politicorũ censoribus Apædeusiæ dicam scribo, ipsum Aristotelem Ethicorum Eudem. lib. 1. cap. 6. prius à te velim consuli. Ibi enim duo qvædam invenies; qvæ non in illorũ magis temporum æqvales, qvàm in homines ætatis nostræ dicta videantur. Primũ ait, qvibusdam, qvi de Politicis rebus disserant, non parum sæpe usu venire, ut in medium afferant ἀλλοτίυς λόγυς τῆς πραγματείας καὶ κενὺς, id est, *rationes à negotio proposito alienas atq; inanes*. Deinde, contingere non raro, ut homines usu periti, & in rebus agendis versati ab aliis disputando vincantur, qvi artem ipsam civilem sive Politicam non didicerint, nec rerum civilium usum habeant. Utriusqve vero rei causam eorum, qvi vincuntur aut aliena afferunt apædeusiæ assignat: qvæ

qvid

qvid ſit, totidem verbis mox declarat: Ἀπαιδευσία ἐστὶ περὶ ἕκαστον πρᾶγμα τὸ μὴ δύνασθαι κρίνειν τούς τε οἰκείους λόγους τοῦ πράγματος, καὶ τοὺς ἀλλοτρίους. Ideſt, *Ignoratio Pædiæ eſt, non poſſe judicare in unaqvaque re, qvæ rationes propriæ, qvæ alienæ afferantur.* Atqve hinc intelligi poteſt, ut qvis rectè de Politicis diſſerat, neqvaqvam ſatis eſſe, ſi vel multo ſtudio, vel rerum hominumqve uſu Politicam didicerit, ſed hoc amplius reqviri, ut ſit πεπαιδευμένος ſive pædia inſtructus.

Qvod ipſum tertio Politicorum capite ſeptimo vel undecimo in hunc modum affirmat: ἰατρὸς ὅ τε δημιουργὸς, καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς, καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τὴν τέχνην εἰσὶ γάρ τινες τοιοῦτοι περὶ πάσας, ὡς εἰπεῖν, τὰς τέχνας. Ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν. In his verbis fœde interpretes allucinantur, exiſtimantes πεπαιδευμένον περὶ τὴν τέχνην eſſe *uſu peritum artis*, ſive, *qvi à pueritia expertus ſit circa artem*, cùm revera is ſit, qvi ex Analyticis didicerit,

pri-

qvid in arte ſecusve tradatur, qvid proprium ſit ſive homogeneum, qvid heterogeneum ſive alienum. Alius nempe Medicinam facit ſive exercet, neſciens qvare hoc aut illud faciat, qvi eſt velut opifex, ſive uſu peritus aut empiricus: alius artem medendi ſcit, ut cauſam poſſit reddere, cur qvicqve faciendum ſit, qvi velut Architectus præeſt operi: alius deniqve qvamvis nec uſum nec ſcientiam medendi habeat, novit tamē, qvid malè aut benè ab eo dicatur, qvi Medicinam docet vel de illa diſſerit qvi eſt πεπαιδευμένος in arte Medica, ſicut alii in aliis artibus, nonnulli qvodammodo in omnibus. Rectè igitur princeps Peripateticorum Nunneſius in Phyſicarum Inſtitutionnm præfatione, ubi accuratiſſimè nec minus eleganter de Pædia diſſerit, ſic Ariſtotelis verba convertit: *Medicus eſt & Faber, & Architectus, & tertius qvi Pædiant tenet artis. Suut enim tales in omni prope arte periti, qvibus tam concedimus judicare de artibus, qvam iis qvi ſcientiam tenent.*

Idem ipſum Philoſophus de Scien-

tia & Pædia principiò libri primi de Partibus animalum docet, sed qvid sibi velit, propter locū infeliciter Latinè à Theodoro Gaza redditum, parum multi percipiunt. Verba ejus sunt. Περὶ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μέθοδον, ὁμοίως ταπεινοτέραν τε καὶ τιμιωτέραν, δύο φαίνονται τρόποι τῆς ἕξεως εἶναι. ὧν τὴν μὲν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος καλῶς ἔχει προσαγορεύειν, τὴν δὲ οἷον παιδείαν τινά. Πεπαιδευμένου γάρ ἐστι κατὰ τρόπον τῆς ἕξεως δύνασθαι κρίνειν εὐστόχως, τί καλῶς ἢ μὴ καλῶς ἀποδίδωσιν ὁ λέγων. Putat Gaza Pædian esse *Peritiam*, sive notitiam ex usu: cum sit τρόπος τῆς μεθόδου, velut in ipse docet Aristoteles in extremo ejusdem libri primi, idest, *ratio, modus, viaqve tractandi*, ut ibi rectè ipse Gaza interpretatur; qvam aliter Aristoteles in calce primi Metaphphysici minoris τρόπον ἐπιστήμης, id est, *Scientiæ modum* appellat. Proinde nec πεπαιδευμένος est *probe peritus*, ut Gaza vertit, sed Analyticus sive Pædia instructus : qvi novit, qva via ac modo artes & disciplinæ tradi debeant.

Tan

Tandem male Gaza *Methodum* interpretatur *viam & rationem docendi*, qvasi eadem esset ac Pædia; cum Aristoteli solemne sit ea voce uti pro cognitione, arte, scientia, qvod & interpres ejus Alexander in primo Topicorum testatur. Locum igitur totum rectius sic converterimus: *In omni contemplatione & disciplina, tam nobiliori qvam ignobiliori, duos esse habitus apparet, qvorum alterum rei scientiam, alterum Pædian qvandam*, seu tractandi modum, *recte qvis appellaverit. Ejus enim qvi Pædian habet munus est, posse solerter judicare, qvid rectè, aut qvid non rectè explicet is qvi dicit.*

Jam cum Pædiæ sit, rei ad tractandum propositæ οἰκεῖα sive sua ac propria, Apædeusiæ vicissim ἀλλότρια sive aliena in medium afferre: non illum modò ἀπαιδεύτως, id est, nulla Pædiâ nulloq; delectu disserere Aristoteles insimulat, qvi ea, qvę Loco, sed etiã qvi qvę Genere aliena sunt, tractat. De iis, qvæ *Loco aliena* sunt, totus liber primus de Partibus animalium argumento fuerit, cum in constituenda ejus tractationis

Pædia hoc potiſſimum conſilio occupetur, ne ſæpius eadem iterare, ſive de iisdem rebus pluribus locis dicere ſit neceſſe. Itaqve ut ſuo qvicqve loco diceretur, hunc Phyſiologiæ limitem ſive terminum, ideſt, methodi præceptum fixit: ut à generalioribus ad ſpecialiora fiat progreſſus. Sic enim fit, ut qvæ in Generis tractione diximus, poſterius in explicandis ejus formis ſive ſpeciebus iterare minime neceſſe habeamus. Qvæ *Genere* ſunt *aliena* ſive alterius generis, vel ad ipſum artis aut diſciplinæ ſubjectum pertinent, vel ad inſtrumenta qvorum in ſubjecto qvoqve tractando uſus eſt.

Itaqve in III. Metaphyſic. III. qvibusdam Philoſophis, ut ignorarent, qvid primo Philoſopho ſeu Metaphyſico ſubjectum ſit, δι' ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν, *propter Analyticorum pædiæ inſcitiam* uſuveniſſe affirmat: nec minus Rhetoribus, ut ſe pro Politicis venditarent, in I. Rethor. II. qvoniam ſcilicet fines artium Politicæ & Rhetoricæ, ſive

qvid

qvid utriqve earum proprium qvid alienum esset, ex Analyticis judicare non dicerint. Illa enim docent Pædiam, id est, artis cujusqve tractandi modum & viam; cujus inter prima præcepta est, ut demonstrationes sint propriæ, non alienæ, neu de genere ad genus fiat transitus. Qvod præceptum à Pythagora neglectum fuisse, in principio Magnorum Moralium qveritur, ὅτι τάς ἀρετὰς εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνάγων, οὐκ οἰκείαν τῶν ἀρετῶν τὴν θεωρίαν ἐποιήσατο, *qvoniam virtutes ad numeros referens neqvaqvam ea inqvirendi usus fuerit ratione, qvæ esse virtuti sua aut propria.* Ejusdem culpæ statim reum agit Platonem; partim qvod virtutem cum tractatione ejus, qvod se bonum est, miscuerit, partim qvod cum de humano bono dicere instituisset, de Deorum bono egerit. Rationem sic reddit: οὐ γάρ οἰκεῖον, non enim hoc ei disputationi proprium, sed alienum est. οὐδὲν γὰρ τούτῳ κἀκείνῳ κοινὸν *non enius huic & illi qvicqvam commune est.* ὑπὲρ τούτου

ϰ̀ ἀλλ☉ λόγ☉, ϰ̀ ἀλλοτρία ἡ σκέψις: *ſuper illo alterius loci ſermo, & aliena ejus eſt conſideratio.* Eamdem Apædeuſiæ notam III. Metaphyſ. IV. Philoſophis illis inurit, qvi omnium principia, cum certa ſint & probationem habeant nullam, probare nihilominus conantur. ἔστιν γὰρ ἀπαιδευσία, τὸ μὴ γινώσκειν τίνων δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, ϰ̀ τίνων οὐ δεῖ. *Eſt enim pædiæ inſcitia neſcire, qvorum oporteat qværere demonſtrationem, qvorum verò non oporteat.*

Idem ipſum habet argumenti, qvod principio qvarti Politicorum Platonem multa qvidem præclara de Optima Republ. ſcribere, ab utilitate tamen aberrare inſimulat. Nam Politica eſt utilitatis publicæ ſcientia, ſive eorum, qvibus uti poſſumus ad condendum tuendumqve ſtatum. Qvorum ergo nullus eam ad rem uſus eſt, ſunt cenſenda Aliena neqve ſine apædeuſia in ſchola Politica tractari poſſunt. Alienæ qvoqve ſunt Politicorum præceptorum rationes, qvamvis veræ, qvamvis utiles, ſi-

si ad sublimiores scientias pertineant; neqve πεπαιδευμένος, seu Pædia prædítus existimabitur, qvi eas vel ipse ad disputandum advocare, vel ab aliis exigere fuerit ausus. Hoc in principio Ethicorum Nicomachiorum Aristoteles his verbis perspicuè docet: Πεπαιδευμένου, (idest *ejus qvi pædiam didicit*) *munus est, eatenus exactam in unoqvoqve genere explicationem reqvirere, qvatenus pati rei ipsius natura potest. Simile enim vitium videtur, Mathematicum verisimilibus utentem approbare, & ab Oratore demonstrationes exigere.*

Atqve ex istis Aristotelis auctoritatibus exploratò judicari potest, qvatenʼ Principis pietate in acroasi Politicæ præcipi debeat. Cum enim pietas justitiæ species sit, justitia verò Philosophiæ morali subjiciatur, non est dubiū, Principi à parentibus & domesticis morum magistris veram pietatem accurate instillari debere. Rursum cum eadē sit inter causas administras sive instrumenta

ſalutis animæ, ejus tractatio ad Theologiam pertinet, adeoq; Theologi ejusqve qvi verbum Dei prædicat, officium eſt, Principem ad pietatem inflammare. Politicus & ipſe Pietatem ei præſcribit, non aliter tamen, qvam qvia ſit ad conſervandum ſtatum utilis. Nam *Finis* artis cujusqve vel diſciplinæ, omnium adjumentorum ſive inſtrumentorum vulgo Mediorum) ad finem idoneorum menſura ſeu norma eſt. Qvicqvid ergo in Politica præcipitur, niſi vim habeat efficiendi Finem ejus, qvi eſt Status conſervatio, neqvaqvam οἰκεῖον, ſive proprium, ſed alienum meritò perhibetur. Pietas igitur cum ingentes ad conſervandum ſtatum vires habeat, omninò à Polititico præcipi debet. Sed cum aliam ejus Utilitatem ex Theologia ſive ſacris literis, aliam ex Politica vitæqve civilis uſu notam habeamus, Pædia poſtulat, ut ſuam uterqve doctor, non alienam Utilitatem commemoret.

Sicut ergo Theologus Principem hortabitur eſſe Pium; ut Deum ſibi reddat propitium, eoqve pacto & imperium

um ejus prosperetur & anima salva fiat, qvoniã *Deus glorificantes se glorificat.* 1. Reg.2.& *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, qvæ nunc est, & futuræ 1. Tim.4.* Similiter Politicus Pietatẽ ante omnia Principi commendabit, qvoniam ea hominum animos illi reddat propitios, ut eum cum ament, tum revereantur, qvibus duabus rebus imperium conservari palàm est. Nam qvi Pius est, Deo reddit debitum, adeoqve justus est. Nam qvi Pius est, Deo reddit debitum, adeoqve justus est & vir bonus, unde aliorum erga illum exsistit Amor: & cum Deus sit justus, abesse non potest qvin Principem sui amantem & reverentem redamet, & adversus inimicos tueatur, unde eũ ab hominibus respectari coliq; contingit.

Sic, inqvã, & Theologus, & Politicus de Pietatis utilitate præcipere, non alter alterius fines debe invadere; nisi suspicionem movere velint, se cum Rationem nobis à Deo datam, tum Rationis Artem divino beneficio à Philophis inuentum & traditam, nihili facere, eaq;

C. V.

GASPARIS SCIOPPII
PAEDIA POLITICES,
seu
SUPPETIÆ LOGICÆ.

Um ſine controverſia ingẽs ſit plerumq; improbitas & impietas, qvi hodie Politici perhibentur, inprimisqve eorum, qvi à regibus ac principibus ſingularis prudentiæ opinionem conſecuti, conſuli ac ſententias rogari ſolent (horum enim conſiliis, ſi verum qværimus, nullo juſti injuſtiqve diſcrimine res geri, religionem, fidem, Juſtitiam proprio emolumento poſteriora duci: orbem Chriſtianum diſſidiis, turbis, ac bellis infeſtari: non dubium deniq; exitium regnis ac provincii comparari, faten-

† *Politicorum multorum improbitas*

† fatendum est) nullo tamen genere minor complurium videtur iniqvitas & acerbitas, qvi de optimo qvoqve & perfectissimo artis Politicæ doctore faciunt judicia. Cum enim Politica in tradendis iis tota occupetur, qvæ utilia sunt condendo & conservando imperio aut Statui publico, vix utilitatem commemorare scriptor Politicus potest, qvin nullam justi & honesti rationem ducere ab istius notæ censoribus existimetur.

§ Ut autem aliàs, similiter hic, tantæ injustitiæ fons & origo est Imperitia. Nam ut ait Comicus:

Homine imperito nunqvam qvicqvam injustius.
Qvi nisi qvod ipse facit, nihil rectum putat.

* Imperitiæ porro causa est, qvod Logicam non satis didicere, qvæ rationis ars est, adeoqve in judicio de subjectis artium

tium

† *Iniqva multorũ de Politicis doctoribus judicia.*

§ *Iniqvitatis ejus causa imperitia.*

* *Nata ex ignoratione Logices.*

tium & diſplinarum fœde allucinantur, hoc eſt, ratione in re maximi momenti ſine vitio uti neqveunt.

Qvamvis autem hoc in primis παράδοξον, & incredibile viſum iri ſciã de hominibus, qvi non modo ſe curriculum Philoſophiæ confeciſſe, ſed etiam artem Logicam non minus qvã cæteras Philoſophiæ partes, aliis præcipere poſſe gloriantur; non tamen vereor, ne fidem apud eos non inveniam, qvi ſuis ponderibus res examinare ſciunt, neq; ſibi judicium aliena auctoritate extorqveri patiuntur. †

Ut autem res tota fiat planiſſima, diſtinctius de natura Logicæ qvædam monebo: tum qvam longe ab ejus præceptis recedant, qvi notionem cenſoriam tam acerbè in Politicis ſcriptis exercent, qvam potero breviſſime demonſtrabo.

Logicæ igitur, qvemadmodum & reliqvarum perfectio in qvatuor rebus ſpectatur, qvæ ſunt Finis, Materia (aliter

† *Multi Logicæ doctores uſum ejus artis ignorant.*

ter subjectum, sive objectum); Offici-
† um, & Instrumenta. *Finis* est extre-
mum illud, ad qvod omnia præcepta
referuntur, cum ipsum aliò non refe-
ratur; qvod in Logica est *Differere*, ex
qvo *Ars differendi* definitur, id est ratio-
ne tractandæ cujusvis rei propositæ.
§ *Objectum* est vel internum sive artis,
vel externum sive artificis. Internum
sunt præcepta, qvæ in arte traduntur:
ut in Logicâ inveniendi ac disponendi
* præcepta. Externum est, in qvo co-
gnito artis præcepta exercentur, sive
ad rem conferuntur, aut ad usum ap-
plicantur. Tale Logicæ Objectum est
Qvæstio aut *Thema*, sive id, de qvo agi-
tur: aut res ad differendum aut tra-
ctandum proposita. Eaqve vel sim-
plex, vel composita aut conjuncta, ex
subjecto nimirum & attributo con-
⊖ stans. *Officium* est opus extremum,
qvod ab artifice præstari oportet, ut fi-
ne proposito patiatur. Sic in Arte Lo-
gica

† *Logicæ finis.* § *Objectum internum.*
* *Objectum externum.* ⊖ *Officium.*

gica officium est dirigere & rectificare mentis actiones sive operationes, ne qvid, dum ratione utimur, vitii faciamus. Artes enim juvandæ naturæ inventæ sunt, ut nimirum caveantur vitia, qvæ ab iis admitti observatum est, qvi naturalem modo artis usum habent. Sicut iis, qvi nullis Logicæ præceptis instructi de rebus disserũt, usu venire apparet, ut allucinētur ac velut rationis solæcismum faciant; sive illi simplicia apprehendant, sive componant aut diniqve argumententur, aut inventa ordinent. Nam qvicqvid mens agit, istorum aliqvid fit oportet. † §

Sicut autem sermonis vitia, qvæ puritati adversantur, sunt omnino qvinqve Barbarismus, Solœcismus, Novatio, Peregrinitas, & Archaismus, sive obsoleti verbi usus: similiter Rationis in universum qvinqve numerantur vitia, Obscurum, Ambiguum, Falsum, In- * †

† *Ars juvandæ naturæ inventa.*
§ *Actiones mentis sive rationis.*
* *Vitia sermonis.* † *Vitia rationis.*

Inconseqvens,& Alienum. Nam qvicqvid ad tractandum de re proposita affertur, aut explicationis, aut demon-
† strationis gratia adhibetur: ex qvo argumentum vel *Exegeticum* sive explicans, vel *Apodicticum*, sive probans, ex-
§ sistit. *Explicare* est qvæstionis seu rei propositæ naturam declarare per definitionem, distributionem, casus, effecta, subjecta, adjuncta, totum, partes, paria, similia, connexa, majora, minora, dissimilia, antecedentia, conseqventia, contraria, relata, qvæqve istis subjiciun-
* tur. *Probare* est aliqvid medium afferre, cujus vi prædicatum de subjecto rectè affirmetur aut negetur. Nisi autem intelligatur qvod affertur, nec ad probandum, nec ad explicandum erit idoneum. *Obscuritas* porro causa est, ut planè non intelligatur. *Ambiguitas* vero, ut aliter, atqve oportet, intelligatur. Probando vero ineptum est, si sit vel *falsum*, vel *inconseqvens*: qvorum illud in

† *Usus argumenti Logici duplex.*
§ *Explicare.* * *Probare.*

in compositione & divisione, sive in enunciatione, hoc autem in argumen- † tatione spectatur. Qvod deniqve *Alienum* est, nec explicationi, nec probationi est accomodatum. Potest autem dupliciter alienum considerari. Nam § *aut* est prorsus heterogeneon, seu diversi generis. Ut cum qvis in Physicis argumēta affert mathematica, & in politicis aut medicis theologica, qvod vulgo vocant, *De genere in genus transire*. *Aut* cum sit ejusdem qvidem ge- ♉ neris, & rem propositā explicandi aut probandi vim habeat, tamen prius aut posterius non præsenti loco afferri debet. Nam methodus doctrinæ sive artis suo qvidqve loco collocare jubet, ut vitetur confusio, qva veritatis cogni- * tio impeditur. Ista igitur rationis sunt vitia, qvæ ars Logica corrigere vel cavere docet, obscuris illustrandis, ambiguis distingvendis, falsis refellendis, in conseqventibus eneruan-

† *Alienum duplex.* § *Alienum genere.* ♉ *Alienum loco.* * *Logica docet corrigere vitia rationis.*

ruandis, & alienis excludendis. Cui consequens est, ut qvi in qvacunqve disputatione afferri aliena postulat (qvod faciunt qvi scrpitores Methodi legibus servientes, & aliena circum scribentes, reprehendere non dubitant) eos rationes non satis sincere uti, ac propterea in schola Logica merito vapulare fateamur.

Postremo instrumenta artis ea sunt, † qvorum adjumento, sive ope præstat artifex, qvæ sui sunt officii. Et Logicæ qvidem instrumenta sunt *Inventio* & *Dispositio*, sicut Rhetoricæ propria *Elocutio*, & *Actio*. *Inventio* est ratio excogitandi argumenti ad qvæstionem tractandam, id est, vel explicandam, vel * probandam. *Dispositio* verò est apta inventorum collocatio. Cujus tres sunt species, Enunciatio, sive Axioma, Argumentatio, & Methodus. Cum enim argumentum explicans collocatur cum qvæstione, vel themate simpli-

ci,

† *Instrumenta Logicæ Inventio.*
* *Dispositio.*

ci, vocatur *Enunciatio*, aut *Propositio* : †
in qva thema simplex est id, de qvo argumentum dicitur; argumentum vero explicans est id, de qvod de themate dicitur. Ut si dicam, *Virtus est habitus* : *Virtus*, est qvæstio, sive thema simplex *Habitus*, est argumentum explicans. Cum verò argumentum probans collocatur cum themate conjuncto dicitur *Argumentatio*. Ut si dicam, *Virtus est Habitus, cum crebris actionibus acqviratur*. Cū deniq; certa ratione alia argumenta & argumētationes priore, alia posteriore loco collocantur, dicitur *Methodus*. Verbi gratia. In- §
veni Virtutis definitionem, divisionem, causas, effecta, subjecta, adjuncta, partes, consentanea, dissentanea; sed aliud horum prius, aliud posterius colloco: qvoniam ejus rei certas habeo causas, nimirum *aut* veritatem, ut *
natura thematis, id est, Virtutis rectè cognoscatur (qvæ *Methodus doctrinæ* voca-

† *Enunciatio*. § *Methodus*.
*, *Qvæ est vel doctrinæ Vel Prudentiæ*.

vocatur) *aut* personas, tempora, loca, aliasq; rerũ appendices, sive attributiones, *aut* circumstantias, qvæ jam *Prudentiæ* est *Methodus*.

Videamus nunc, in qvibus artis Politicæ constet perfectio, ut de judicio istorum, qvi tam inclementer de scriptoribus Politicis statuunt, id qvod dixi fiat perspicuum.

Finis ergo Politices est Beatitudo, seu † felicitas civilis. Qvæ αὐταρχεία definitur, id est copia rerum omnium ad vivendum commodè & ex sententia necessariarum. Nam hæc res est, qvæ homines impellit, ut in societate velint vivere; qvoniam mutuis juvamur officiis, nec qvisqvam invenitur, qvi solus sibi præstare possit, qvæ vitæ usus reqvirit. § Materia subjecta, vel objectum hujus artis est Status, aut Respublica. * Officium, partim condere aut instituere, partim conservare, & corrigere ☽ rempublicam. Instrumenta sunt, utilia & noxia publicè. Nam con-

† *Finis Politices.* § *Objectum Politic.*
* *Officium.* ☽ *Instrumenta.*

conditurus aut conservaturus rempublicam, necesse habet effugere, qvæ statui nocent; præstare vero, qvæ statui conducunt. Ut fiat qvod universè Spiritus Sanctus monet: *Qvi vult dies videre bonos* (sive, cui velut finis proposita est felicitas) *declinet à malo, & faciat bonum.*

Dupliciter igitur errant isti Politicorum censores, cum qvod in arte nolunt tractari, qvæ sunt οἰκεῖα sive artis propria, tum qvod postulant ea tradi, qvæ suut aliena. De priori hinc existimari poterit. Proprium artis esse objectum, sive objecti tractationem ad artem pertinere, nemo nisi palam insanus negaverit. Respublicæ igitur ejusqve formæ omnes, sive species, qvæ Politicæ objectum sunt, à Politico tractari debent; ita ut præcipiat, qvæ cuiqve formæ sint utilia, & noxia; sive qvæ sint causæ sive modi instituendi, conservandi, & evertendi singulas reipub. spe- †

† *Iniqvi Politicorum censores dupliciter peccant.*

† species. At enim isti vitiosas reipub. formas præcipuè verò Tyrannidem, ab arte exclusam volunt, qvod tyrannidis condendæ aut conservandæ præcepta tradi piaculare censeant. In qvo qvantum eos ratio fugiat, non modò disputatio, sed & exemplum Aristotelis ac D. Thomæ luculentè demonstraverit. § Qvod ad disputationem eorum attinet, de Politicæ subjecto cum absolutè tum comparatè agunt. *Absolutè* qvidem, dum demonstrant, Politici esse, non tantum de optima, sed etiam de qvalicunqve reip. forma, qvamvis deteriori & vitiosa, præcipere. *Comparatè* autem dum Politico plus vitiosis, qvam de rectis & laudabilibus reipubl. formis, laborandum esse affirmant. Qvod nihil est aliud dicere, qvam tyrannidem cæterasqve vitiosas formas esse artis Politicæ abjectum, & qvidem magis proprium, qvam Regnum aliasqve rectas

ctas

† *Nolunt tractari Artis propria.*
§ *Eorum errorem Aristoteles, & D. Th. confutant argumentis.*

ctas & laudabiles formas. De priore inveniet Lector principio qvarti Politicorum accuratam Aristotelis, & D. Thomæ in ejus libri commentario disputationem: qva qvod veri Politici munus & officium sit, qvamqve parum Plato illud custodierit, operosè demonstrant.

Qvatuor porrò partibus id descri- † bunt, qvarum *Prima* est nosse, qvæ reipub. forma sit absolutè ac simpliciter optima, maximèq; optabilis: *Altera* nosse, qvæ sit optima pro conditione rerum copiarumq; præsentiũ, nam qvorundam populorum ingenia ad optimã illam minime sunt accommodata. Sicut Asiaticos Agesilaus in servitute bonos, in liberta pessimos esse ajebat: apud alios verò rerum ad commodè feliciterq; vivendum necessariarum inopia optimã rempubl. qvæ αὐτάρκειαν, id est,

† *Qvid debeat scire & docere Politicus.*

id eſt, rerum illarum copiam reqvirit, inſtitui non patitur. *Tertia* pars eſt, noſſe rempubl. qvamcumqve ſibi oblatam corrigere ad ſalutem, & conſervare, qvod genus Ariſtoteles *rem publ. ex hypotheſi vocat*. *Poſtrema* noſſe qvæ forma reipubl. ſit maximè communis, & plerisqve hominibus accommodata. Ratio hujus ſententiæ hæc ab illis affertur, qvoniam omnes artes, qvæ de genere aliqvo tractant, omnes etiam ejus generis ſpecies explicare debent, qvod inductione nonnullarum artium probant, ex qvibus eſt Medicina. Nam Medicus cum circa valetudinem, qvæ Genus eſt, occupetur, non unam modo, ſed omnes valetudinis ſpecies tractare, adeoqve non modo, qvæ optima ſit valetudo aut corporis conſtitutio, ſed etiam qvæ minus firma, qvæqve deterrima, qvæcumqve deniqve offeratur, eam noſſe, & reſtituere ac conſervare debet. Atqvi Politica eſt Ars, qvæ de Genere tractat, nimirum Repub. Itaqve omnes reipub. ſpecies explicare debet non modò eam, qvæ ſimpliciter ſit opti-

optima(qvæ nunqvam fortasse nec fuit nec erit)sed etiam qvæ pro conditione rerum sit optima: & qvæcumq; tandem ipsi offeratur, scire debet, qvomodo ea instituta fuerit, qvibusqve modis corrigi & conservari possit. Itaq; Platonem errasse, nec Politici munere satis functum insimulant, qvi tantum de optimo reipub. statu præceperit: nullũ enim ejus doctrinæ usum esse, qvod conditio rerum humanarum non ferat, ut optima repub. utantur: Politicus verò præcipere debeat ea, qvæ hominibus utilitatem afferant.

† Verba Aristotelis in Platonem sunt: *Etiamsi cætera præclarè dicat, & rebus tamen utilibus aberrat. Non enim videnda est Optima tantum reipubl. forma, sed etiam ea, quæ potest esse.* Et infra: *Oportet Politicam etiam iis, quæ in usu sunt, rebuspublicis mederi & opulari posse.* Sed qvoniam multi D. Thomæ verba malunt, eorum partem appingemus.

L Poli-

† *Aristoteles, & D. Tho. jubent Politicum tradere modos conservandi vitiosas respub.*

Politicus (inqvit) *debet considerare politiam optimam simpliciter, & optimam ex suppositione, & qvæ pluribus civitatibus congruit. Sicut Medicus non solum considerat sanitatem qvæ competit isti. In hoc autem multi loqventium de Politica defecerunt. Etsi in aliqvibus dicunt benè, tamen in iis Politiis, qvæ non qvidem sunt optimæ, oportunæ tamen aliqvibus civitatibus, defecerunt. Qvia Politicus non solum debet considerare Politiam simpliciter optimam, sed etiam optimam ex suppositione, & eam qvæ cuiqve congruit, & qvæ possibilis est. Similiter debet Politicus considerare Politiam faciliorem, & communiorem omnibus. Isti autem solum de optima politia determinaverunt, qvæ multis indiget, ad qvam pauci pertingere possunt. Et ideò solum de illa, qvæ vix, aut nunqvam esse potest, consideraverunt. Et ideo manifestum est, qvod erraverunt.*

† Jam qvod vitiosas & imperfectas reipubl. formas plus, qvam rectas ad Poli-

† *Iidem volunt Politicum magis de vitiosis, qvam de rectis, esse solicitum.*

Politici curam pertinere docuerint, hic Aristotelis locus 6. Polit. 6. argumento esse potest *Ea (inqvit) Oligarchia, quæ Tyrannidi simillima ut neqvissima est, ita majorem curam & cautionem desiderat. Quemadmodum enim corpora bene constituta, & ad bonam valetudinem probè conformata, similiter autem & navigi ad navigationem oportuna bonisq; nautis instructa, pulra incommoda sine læsione vel interitu sustinent: corpora verò morbosa, ac navigia fatiscentia milisq; instructa nautis, ne parva quidem incommoda fere possunt, ita & pessima quæq; reipub. forma plurimam cautionem desiderat.* Porrò D. Thomæ in hujus Aristotelici loci explanatione verba sunt; *Sicut corpora animalium, quæ bene disposita sunt ad sanitatem, propter bonam ad invicem primorum compositionē vel proportionē: & naves quæ bene compaginatæ sunt in ordine ad navigationem possunt sustinere plures errores, ut puta ictus vel passione ab extrinsecis, ita ut non facile corrumpantur propter illa. Illa autē corpora animaliū, quæ malè disposita sunt propter malā dispositionem*

 bu-

humorum: & naves non bene compaginatæ, sed qvasi resolutæ, habentes pravos nautas, non possunt sustinere etiam modicos errores: imo corpora animalium talium à modicibus passionibus corrumpuntur, naves verò hujusmodi ad modicos impulsum venti vel undæ, vel ad ictum rupis franguntur. Ita est de rebus publicis. Illæ qvæ optimè ordinatæ sunt secundum rationem, multos impulsus & magnos sustinere possunt. Malè autem ordinatæ à modicis corrumpuntur, & ideo majori indigent cautela.

Qvam deniq; exemplo etiam suo † Aristoteles & D. Thomas hanc suam de Politicæ subjecto doctrinam stabiliverint, nemini qvi librum qvintum Politicorum, in eumqve D. Thomæ commentarium legerit, obscurum esse potest. Ibi enim de vitiosis reipub. formis, earumqve conservandi modis, accuratissimè præcipitur. Et capite qvidem undecimo de modis conservandi Regni, seu boni Principatus, paucis verbis

† *Iidem exemplum præiuerunt Polititis.*

bis disputationem absolvunt; sed in præscribendis modis, qvibus Tyrannis conservari debeat, longè sunt copiosissimi, ita ut si qvis versus numeret, qvos in docenda utriusqve formæ conservatione expleverunt, duodecies tantum, & eo plus, Tyrannidi, qvam Regno, ab eis impensum esse comperiat.

Et adhuc qvidem satis planum fecisse videor, eos, qvi tam iniqvi sunt scriptorum Politicorum judices, contra qvam Ratio ac Methodi leges ferunt, in arte Politica ea, qvæ artis propria sunt, tradi nolle. Reliqvum est, ut eosdem ἀλλότρια, sive Aliena tractari velle, similiter demonstrem. †

Cum igitur supra aliud Genere, aliud Loco Alienum esse, ostenderim, qvorum illud semper Methodo artis ac doctrinæ, alterum etiam Prudentiæ methodo adversatur, utriusqve generis Alienum ab istis reqviri videmus. Primum enim hoc nomine Politicos scri-

 ptores

† *Iniqvi Politicorum censores volunt ab iis tractari Aliena.*

ptores graviter accusant, qvod non occupentur in describenda Tyrannidis fœditate seu turpitudine, ut ab ea vel † occupanda, vel retinenda hominum animos deterreant. Hoc autem à Schola Politica alienissimum esse, & ad Ethicam vel Moralem pertinere, etsi nemini verè Philosopho potest esse dubium, tamen propter alios, qvibus disciplinarum fines non æqvè noti sunt, distinctius probare volo.

Ethica seu Moralis Philosophia, * qvæ ars bene vivendi definitur, partim Regularis, est partim Exemplaris. Et illa qvidem vel Dogmatica, vel Parænetica seu Pædagogica: hæc autem vel Characteristica, vel Historica, vel Fabularis. Non minus enim qvam cæteræ artes, Moralis partim regulis, partim exemplis docetur. Regulæ verò sunt § vel generales, vel speciales. Illæ Dogmata seu Decreta: hæc Præcepta vocant

† *Vituperare Tyrannidem pertinet ad Scholam Ethicam.*

* *Ethicæ definitio ac divisio.*

§ *1. pars Regularis.*

cantur vel Paræneses aut Cohortationes. *Decreta* sunt generales sententiæ, † qvæ non ad certam aliqvam sed ad omnem vitæ partem diriguntur; & universè hominis animum informant, ac partim in tradendo fine hominis, seu summo bono; partim in iis, qvorum adjumento finem conseqvimur, in eorumq; contrariis occupantur. Cujus generis sunt qvæ docent, qvid sit felicitas hominis, qvid miseria, qvid bonum, qvid malum, qvid virtus, qvid vitium, qvot sint virtutes, separatæne sint, an connexa, ut qvi unā habeat & cæteras habeat. Atq; hoc ferè librorū Moraliū Aristotelis argumentum est. *Præcepta*, singulis vitæ * partibus inserviūt, & cum Actiones hominis, qvæ *Officia* vocantur, secundum temporum ac locorum varietatē ordinant ac disponunt, tum Passiones, sive affectus, aut Perturbationes moderari, & vel excludere vel corrigere docent. Ex hac nota sunt, qvid facere debeat, qvi vitam beatam traducere, qvi metu vacare, qvi [cupiditate], spe, amore,

† *Decreta.* * *Præcepta.*

invidia, omninoqve iis qvæ mala sunt, animum liberare velit: qvid pater filio, filius patri, vir uxori, uxor viro, servus domino, dominus servo, amicus amico, civis civi præstare debeat. Atqve hæc Philosophiæ Moralis pars à Cicerone in libris de Officiis & Tusculanarum disputationum uberrimè pertractatur: qvorum illis regulas Actionum tradunt, hi verò Passionum sive Affectuum regimen, id est, qvomodo vitiosos animi affectus medicari vel moderari oporteat. Qvod qvidem *Internum officium* distinctionis gratia vocare possumus: sicut *Externum* illud, qvod Deum & homines spectat Libri vero de Finibus bonorum & malorum sunt Dogmatici, & in tradendis Decretis occupantur. Plutarchi etiam Morali opuscula maximam partem præceptis vitam hominis ordinant. Qvemadmodum, & Theognidis, Phocylidis, qvæqve Pythagoræ vocantur Aurea carmina, & Distichia Catonis nomen præferentia. Seneca Philosophus etiam ipse

se Præceptivam Moralis partem potissimum coluit, planeqve in ea regnat: cui proximus est Epictetus Stoicus. Cum autem officium sit vel perfectum qvod κατόρθωμα vocant, vel Medium, qvod καθῆκον perhibetur, qvorum illud est actio vel constituens Heroicam virtutem vel ab ea proficiscens, hoc autem in communi ac velut ordinaria hominum virtute spectatur: apud Gentiles à Christiana doctrina remotos (Epicteto & Seneca exceptis) vix ullam perfecti officii regulam inveneris. Itaqve si qvis virtutis perfectionem adamet, Sacrarum literarum ac librorum vere κατορθωμάτων lectioni dedere se necesse habet: qvi à Theologis, qvorum alii *Casistæ*, alii *Spirituales* vulgò dicuntur, magno numero sunt editi.

Exemplaris seu Paradigmatica † Philosophiæ Moralis pars faciendorum fugiendorumqve exempla suppeditat. Nec enim tantum qvomodo qvidqve faciendum, sed etiam qvomodo non

† *Ethicæ paras Exemplaris.*

faciendũ sit, exemplo rectissimẽ docemur. *Tam hæc cogitãda sunt exempla quæ vites, quam illa è contrario quæ sequaris,* ait Seneca. Ismeniã clari nominis tibicinem Plutarchus auctor est, cum discipulis suis non eos modo qvi benè, sed etiam qvi secus tibiis canerent, ostendisset, monere eos solitum: *Ita canendum est, & Ita canendum non est.* Et Horatius 1. Satyr. 4. se à patre suo proponendis virtutum ac vitiorum exemplis, qvid invita agenda fugere qvidqve facere deberet, edoctum fuisse, pereleganter narrat. Qvem qvidem locum hisce verbis concludit:

avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisqve metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animo aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis.

Cum autem exempla, vel vera sint vel ficta, & Vera vel in genere omnium, vel in specie hujus aut illius, sive singulorum: eo fit, ut pars ista Philosophiæ, qvæ exemplis docet sit partim Characteristica, partim Historica, partim Fabularis.

bularis. *Characteristica* est, qvæ in † genere homines virtutibus ac vitiis præditos dictis ac factis suis qvotidianis velut signis ac notis qvibusdam describit; *qvæ res* (ait Seneca) *eandem vim habet, qvam præcipere. Nam qvi præcipit, dicit*: Illa facies, si voles Temperans esse: *qvi describit ait*: Temperans est qvi facit illa, qvi illis abstinet. Similiter qvi præcipit: Illa ne feceris, ait, si non vis esse intemperans. Sed qvi describit: Intemperans est, qvi facit illa, qvi non abstinet ab illis. Sic Zachariæ cap. 11. qvalem deceat esse bonum Pontificem sive Ecclesiæ Pastorem, Charactere seu notatione Pastoris stulti docemur: *Pastor stultus*, sive *pastor & idolum, derelinqvit gregem, derelicta non visitat, dispersum non qværit, contritum non sanat, id qvod stat non enutrit, sed carnes pingvium comedit, & ungulas eorũ dissolvit.* Ista Characteristica seu discriptiva docendi ratio eandem habet vim, ac si præciperetur, qvid fugere Pontifex, qvidq; facere debeat. Hanc porro

L. 6 Philo-

† *Characteristica.*

Philoſophiæ partem Theophraſtus Ariſtotelis auditor & ſucceſſor peculiari libro complexus fuerat, cujus hodie fragmenta extant, qvæ *Characteres morum* inſcribuntur.

Hiſtorica eſt, qvæ vera aliorum exempla ſic narrat, ut ex eorum, qvæ rectè ac ſecus facta ſunt, eventis, gloria puta & familia, utilitate ac damno, qvid faciendum fugiendumqve ſit, addiſci qveat. Nam qvi, verbi gratia; ebrietatem Alexandri gloriam ejus obſcuraſſe, ac multorum ei malorum cauſam fuiſſe narrat, is Principibus, ut ebreitatem fugiant, præcipere cenſendus eſt. Ita qvi Scipioni Africano continentiam, qva in capta virgine illuſtri ſponſo ſuo reddenda uſus eſt, cum glorioſam fuiſſe, tum animos hoſtium conciliaſſe, & Hiſpaniam ad ejus imperium adjunxiſſe narrat, eadem operâ iis qvi cum imperio ſunt præcipit, ut ipſi ſe in voluptatibus contineant, animoq; imperare velint. Atqve hæc cauſa eſt, cur Hiſtoriam Tullius non modo *teſtem temporum*, ſed etiam *vitæ magiſtram* vocarit. Nimi-

mi-

mirum non modò qvid qvoq; tempore contigerit narrare, sed etiam rectè factis laudem impertiri, sceleribus maculam adspergere: sic deniqve instituere narrationem debet, ut ex ea vitam suam lectores rectè moderari discant.

Fabularis est, qvæ fictis exemplis † hominum actiones dirigit: sive illa sint hominum, ut in narrationibus Milesiis; qvarum soluta est oratio, ut Apuleii, Heliodori, Bocaccii, tuum in poesi Epica & Scenica: sive belluarum aliarumqve rerum, qvibus ratio sensus & oratio affingitur, ut in Æsopi mythologia. Epicæ qvanta vis sit ad docendam Moralem Philosophiam, non uno loco Aristoteles, Strabo, Plutarchus, ex professo autem Horatius 1. Epist. 2. utriusq; Homerici poëmatis exemplo declarant. Nam ex Iliade præcipuè militatares, ex Odyssea verò pacis artes haurire licet. Scenica, præcipuèq; Comica, nihil aliud, qvam vitæ imaginem velut in speculo exhibet, in qvod inspicientes disce-

† *Fabularis.*

discere qveant, sibi qvid ex usu sit. Sicut ex diverso Tragœdia Regum Principumqve actiones & affectus ordinat: adeoqve ineptè & intempestivè populo spectante agitur. Mythologia deniq; sive Apologi & Fabulæ Æsopicæ qvid facere privatim ac publicè, qvidq; cavere conveniat, ad popularem captum accommodatissimè, minimaq; cum cujusqvā offensa & invidia præmōstrant.

† EX HIS facile est intellectu, qvam sit Ethicæ proprium, & Politicæ alienum qvod Censores isti à Politicis tractari postulant. Nam deterrere hominum animos ab affectanda vel tuenda Tyrannide ad partem Ethicæ Paræneticam seu præceptivam pertinet: Tyrannidis verò turpitudinem describere, ad partem Dogmaticam, cujus est de Honesto & Turpi disputare, qvæ sunt Forma, ac velut anima Virtutis & Vitii. Cum enim, verbi gratia, uterqve in alienanda re familiari versetur Liberalis & Pro-

† *Imperiti Politicorum censores Ethica postulant in Politicis tractari.*

Prodigus, ſicut viciſſim in eadem non alienanda, ſed qværenda aut retinenda, Frugalis & Avarus: honeſta & turpitudo facit, ut Liberalitas ſit virtus, Prodigentia ſive Effuſio vitium; virtus etiam ſit Frugalitas ſeu parcimonia, vitium vero Avaritia. Nam Liberalis alienat, qvoniam honeſtum eſt alienare, turpe verò retinere. Prodigus contra alienat, ubi turpe eſt alienare, honeſtum verò retinere. Ita Frugalis retinet, qvia turpe eſt dare, honeſtum verò retinere: Avarus contra, ſeu ſordidus, retinet etiam ubi dare honeſtum eſt, turpe verò retinere.

Neqve verò qvicqvam momenti habet, qvod contradici ab iſtis poteſt: de Tyrannide tractare Politici officium eſſe, † adeoqve ab eo de Tyrannidis turpitudine, velut Adjuncto, agi debere. Ut enim à Methodi magiſtris docemur, omnis qvæſtio aut diſputatio ejus artis propria eſt, cujus fuerit Prædicatum ſive Attributum.

Ut

† *Politicæ Artis non eſt de Tyrannidis turpitudine agere.*

Ut hæc Qvæſtio, *ſit ne Avaritia Liberalitati contraria*, non eſt Ethicæ, ſed Dialecticæ. Nam qvid ſit *Contrarium*, ex Dialectica diſcitur, qvamvis ſubjecta ſint Ethica. Docet autem Dialectica eſſe contraria illa, qvæ ſub eodem genere poſita plurimũ diſſident. Jam † verò Avaritiam Ethicus ſub alio genere ponit, ſub alio Liberalitatem. Nam Liberalitas eſt ſub habitu alienandi ſeu largiendi, Avaritia ſub habitu non alienandi, ſed acqvirendi aut conſervandi. § Liberalitati ergo contrario nomine opponitur Effuſio, Avaritiæ parcimonia. Cum enim Liberalitas & Effuſio ſint ſub eodem genere (ſub habitu nempe largiendi, plurimum inter ſe diſſident, qvoniam illa honeſta eſt, hæc verò turpis. Similiter Avaritia & parcimonia ſub eodem habitu non largiendi, ſed retinendi, plurimum inter ſe diſſident. Nã Parcus non dat, ſed retinet, qvia turpe eſt

† *Avaritia & Liberalitas non ſunt ſub eodem genere.*

§ *Non ſunt ergò contraria.*

eſt dare, honeſtum verò retinere; Avarus autem retinet, etiam ubi turpe eſt retinere, honeſtum verò largiri.

Similiter qvæſtio hæc, *ſit ne virtus mediocritas*, ſive in medio duorum vitiorum poſita, rectius in Logica aut Metaphyſica, qvam in Ethica, tractatur. Primum enim ex Metaphyſicis, diſcimus, unum uni tantum eſſe contrarium. † Ariſtotelis 10. Metaphyſ. 4. verba ſunt: *Planum eſt fieri non poſſe, ut uni plura ſint contraria.* Et c. proximo: *Unum uni contrarium eſt.* Philoponus ſimiliter 3. Phyſic. 3. *Abſurdum eſt* inqvit, *ut duo uni eidem ſint contraria.* Sed & prius Plato Alcibiad. 2. *Duo uni rei contraria nullo modo eſſe poſſunt.* Et in Protagora. *Unicuiqve contrarium unum ſolum eſt contrarium, non multa.* Fortaſſis autem ſupervacuum & περίεργον fuerit ſententiam hanc auctoritatibus ſtabilire, cum perſpicuè Spiritus Sanctus affirmet Eccleſiaſt. 33. *Contra malum bonum eſt, & contra mortem vita: ſic & contra virum juſtum*

† *Unum uni tantum eſt contrarium.*

justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & unum † *contra unum.* Igitur Metaphysicæ doctrinæ consentaneum est: virtutem inter duo vitia neqvaqvam esse positam: Aliter duo ei vitia essent contraria, cum semper virtus & vitium sint contraria.

Deinde ex Dialectica discimus, Cōtraria ut & reliqva Opposita, dici secundum idem, ad idem, & eodem tempore ac loco; cui conseqvens est, vitia § illa, qvæ vulgò defectus perhibentur Virtutum, neqvaqvam esse Virtutibus contraria: cum secundū idem minimè dici satis constet. Exempli causa: Avaritia non est defectus, neqve oppositum Liberalitatis, qvoniam revero non circa idem internum seu formale, ut sic dicam, objectum versantur. Nam formale

† *Igitur virtus non potest esse media duorum vitiorum*

§ *Nullum vitium est defectus virtutis, sed excessus.*

malè & internum Liberalitatis objectum est alienare rem familiarem, Avaritiæ verò non alienare, sed retinere. *Formale* voco, ut habitus istos circa rem familiarem materialiter tantum occupari significem: & formam vel formalitatem habitus ab objecti formalitate secerno. Ex eventu tamen, seu per accidens, Liberalitas & Avaritia contraria dici possunt, qvoniam ipsa eorum objecta, alienare & non alienare, inter se pugnant.

Sed eodem modò per accidens † vitium in medio duarum virtutum spectatur, velut alterius nimium sive excessus, alterius parum seu defectus. Nam Avaritia inter Liberalitatem & Parcimoniam media est, & à modo qvidem Liberalitatis deficit, Parcimoniæ verò modum superat. Sic Effusio in earumdem Virtutum medio collocatur, velut Liberalitas excessus, & defectus Parcimoniæ.

Sed de his alias; nunc ad propositũ

xe

† *Vitium est in medio duarum virtutum.*

ex diverticulo reverti res monet. Cum Honeſtum & Turpe ad Ethicam pertineant, fateri oportet de Tyrannidis turpitudine non in Politica ſed in Ethica tractari oportere, ut pareatur legibus, qvas Methodus artis ac doctrinæ præſcribit.

† Reliqvum eſt, ut de PRUDENTIÆ METHODO videamus, cui non tam veritas, qvam certa qvædam hominum utilitas, eſt propoſita. Hanc ultro fateor non modò permittere, ſed etiam exigere, ut in Politica tradenda etiam deformitas ſeu turpitudo Tyrannidis deſcribatur, ad eamqve averſandam verba conferantur. Cum enim rerum hominumqve uſus comprobet, eam in animis plerorumqve pravitatem eſſe, ut cum qvid ad illud conſeqvendum, qvod alioqvin eis allubeſcit, utile eſſe audiunt, clauſſis oculis, omniqve impetu illuc ferantur: prudentis Politici eſt providere, ne qvid ex doctrina ſua, qvam-

† *Prudentiæ Methodus de Tyrannidis turpitudine Politicum agere jubet.*

qvamvis vera, homines tam corrupti & ad neqvitiam proni, detrimenti capiant. Nam sine controversia omnis Politici disputatio non alio consilio veritatem exponit, qvam ut multum inde utilitatis ad alios redeat. Ut enim prædixi, Politicæ artis finis est publica felicitas, à publica verò felicitate alienissimum videtur ea præcipere, qvæ neqve eorum, qvi imperant, gloriæ, neqve subjectorum utilitatibus conducant. Qvod ii facere existimatur, qvi Tyrannidis condendæ & conservandæ vias ac modos subtiliter exseqvuntur. Nam neqve felix esse potest, qvi Tyrannidem tenet (qvippe qvi vi aut dolo utatur, & in perpetuo metu vivere necesse habeat) neqve qvi sub Tyrannide vivunt, cum vix unqvam eis desit qvod doleant aut formident.

Si tamen verum qværimus, ac subtilius rem totam limamus, longè ratio eos fugit, qvi disputationem de Tyrannidis †

† *Tyrannidis conservandæ modos tradere expedit.*

nidis conservandæ modis neqve ad Ty-
ranni, neque ad subjectorum utili-
tem qvicqvam momenti facere persu-
sum habent. Cum enim duos Poli-
modos tradant, qvibus imperium co-
servare Tyrannus possit; qvorum p-
orem D. Thomas *Intensionem* voc-
cum videlicet Tyrannis intenditur
augetur, ita ut nihil sævitiæ & aspe-
tates in ea fiat reliqvum: alterum *R-
missionem*, cum remittitur, & huma-
tate clementiaqve mitigatur: neutri-
modi tractatio singulari fructu pub-
† co caret. Nam prioris modi tract-
tio Tyrannidem impedit; alterius v-
rò emendat & tolerabiliorem redd-
Nec enim est dubium, impediendæ Ty-
rannidis vim habere, qvicqvid non m-
dò nihil Tyranno suppeditat, qvod
ad votorum summam fit usui, sed al-
etiam simul cum Tyrannidis odio n-
titiam artium Tyrannicarum instilla-
ut in servitutem à Tyranno redigi n-
velint, nec facilè possint.

T

† *Nam vel impeditur Tyrannis, vel*
mentatur.

Taliæ porrò sunt, qvæ Politici de † augenda sive indendâ Tyrannide præcipiunt: nam partim Vim sive crudelitatem, partim Frudem & perfidiam præmonstrant nullo cujusqvam Tyranni usu. Nam qvi Tyrannidem concupiscit, ei sua sponte, nemine monente, eadem in mentem veniunt. Cujus rei argumento est, qvod pleriq; Tyrannorum fuere à litteris remotissimi, neqve eos Politicorum lectio, sed improba regnandi libido modos edocuit, qvibus Tyrannidem sive conseqverentur, sive retinerent. Atqve haud scio, an vel indoctissimus maximeqve barbarus Tyrannus ipsi etiam Aristoteli, Politicorum sine controversia Principi, eam in rem præcepta dictare possit. Hoc qvidē planum est, Philosophos Politicos observatis, qvas vel viderant ipsi, vel legendo audiendove cognoverant, Tyrannorum actionibus

suas

† *Intensio Tyrannidis pertinet ad impediendum.*

ſuas de Tyrannidis tuendæ modis regulas confeciſſe.

† Jam eum, qvi Remittendæ ſive Emendandæ Tyrannidis viam præmonſtrat, perſpicuum eſt benè qvidem in rem Tyranni conſulere, ſed multo magis ſubjectorum utilitatem procurare. Si enim Tyrannus non palam ſit improbus, ſed ſtudio habeat diſſimulare ſua vitia, virtutes autem ſimulare, & ad boni Principis ſimilitudinem qvam proximè accedere, minus eum contemni, minusqve odio haberi continget. Qvanto autem minus contemnitur minusqve exoſus eſtPrinceps, tanto ſtabilius ac ſecurius eſt ejus imperium, cum odium & contemnitur minusqve exoſus eſt Princeps, tanto ſtabilius ac ſecurius eſt ejus imperium, cum odium & contemptus principes imperium evertendi cauſæ ſint. Subditorum porrò longè tolerabilior eſt conditio, ſi pareant Principi, qvi caveat videri improbus, ſtudeat autem videri bonus, qvam ſi

† *Remiſſio vera ad emendandum*

ſi ſub ejus ditione ſint, qvi ſe ſceleratum exiſtimari nihili faciat.

† Sic apparet, ne Prudentiæ qvidem Methodo alienam in Politicis judicari poſſe præceptionem de modis, qvibus Tyrannis, ſimiliter autem & reliqvæ vitioſæ rerumpublicarum formæ conſervari poſſint, cum tantum inde utilitatis humano generi oſtendatur.

* Nihilominus reprehenſioni locum eſſe fateor, ſi non cavit Politicus, ne oratio ſua eſſet Lubrica: hoc eſt, ejus notæ ut ex ea facilis in errorem aut falſam opinionem lapſus ſit, ac judicium de faciendis fugiendisqve, depravetur. Nam à Deo maledictus eſt *qvi ponit offendiculum cæco*: multo igitur magis, qvi præceptis ſuis efficit, ut homines imperiti in errorem incidant, ſeqve rectè facere ac laudem mereri cenſeant,

M ſi

† *Prudenter faciunt Politici, qvi Tyrannidis conſervandæ modos tradunt.*

* *Modo caveant, ne oratio ſua ſit Lubrica.*

si modis illis utantur, qvibus Tyrannidem cæterasqve vitiosas imperiorum formas stabiliri audiunt.

†, Verum distingvere oportet Lubrica vitio scriptoris, ab iis, qvæ culpa lectoris sunt lubrica. Usu enim venire potest, ut qvæ Politicus dextera præbet, sinistra lector accipiat, & ex benè dictis corruptelam hauriat. Qvoniam videlicet aut oscitat aliasqve res agit, nec condignam tantis rebus diligentiam adhibet: aut ad Politicam acroasin malitiam, in primisqve regnandi libidinem domo secum attulit, statimqve ea arripit, qvæ cupiditati suæ habenas laxare existimat.

Sed propter hujus generis Lubrica nullo jure Politicus reprehenditur, cum neqve Spiritus Sancti doctrina, sacrarum volumine literarum comprehensa non possit ab iis, qvi jam animo corrupti sunt, ad comprobandas impias

pias

† *Alia scriptoris, alia lectoris vitio sunt lubrica.*

pias sententias torqveri. Testatur hoc S. Petrus in verbis istis: *Frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit epistolas, in qvibus sunt qvædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur custodite, ne insipientium errore traducti exoidatis à propria firmitate.* †
Si qvis jam S Paulus reprehenderet, qvod cum esset *debitor factus non solum sapientibus, sed etiam insipientibus*, non ita scripserit, ut ne insipientes in verbis ejus intelligendis errare, & alios minus cautos in erroris societatem abducere possent: ei rectè responderetur. S. Paulum satis cavisse corruptelam, & insipientibus consulisse, cum digitum illuc eis intendit, unde veram verborum suorum sententiam discere *
 qveant.

† *Etiam S. Pauli verba sunt lubrica vitio lectorum.*

* *Sed ipse satis corruptelam cavit.*

qveant, nimirum ad Ecclesiam, ejusqve legitimos Pastores & doctores. Nam 1. Tim. 4. Ecclesiam vocat *domum Dei, columnam & firmamentum veritatis*: & Ephes. 4. docet, Christum *ad adscensu suo in cœlum usqve ad consummntionem, dare Ecclesiæ suæ pastores & doctores in o. pus ministerii, ut ne simus parvuli, qui circumferamur omni vento doctrinæ*. Si qvis ergo jam suo more Pauli verba intelligere, neqve veram eorum sententiam ab Ecclesiæ pastoribus & doctoribus discedere velit, labetur ille qvidem in errorem, sed sua, non Pauli culpa. Non enim Paulus offendiculum cæco posuit, cum obscurius scripsit, sed superbi isti de industria oculos suos clauserunt, ne videant. suopte igitur vitio labuntur: neqve lubrica sunt Pauli verba, sed ipsi superbi.

Similiter nec Politicum officio defuisse existimãdum est, si homines suopte ingenio improbi ex doctrina, Rationis arti, præcipueqve Methodi legibus

bus consentanea, corruptelam hauriunt: modò ipse qvod in se est fecerit, ac ne qvis, nisi volens & sciens, doctrina † sua depravari possit, sedulò caverit.

Cautionis autem duo summa sunt genera. Unum est Loqvendi modus non absolutus, simplex, aut Categoricus, sed Hypotheticus sive cũ exceptione aut conditione. Verbi gratia: *

Tyrannus, si qvovis modo imperium retinere velit, debet interficere sapientes, & magno animo praeditos.

Tyrannus statum suum conservat simulanda autem impietate, caeterisqve vitiis.

Bonum est ad conservandam Tyrannidem alere factiones & dissidia inter cives.

Male sive imprudenter facit Tyrannus, qvi non interficit homines nobiles & locupletes, qvibus invisum est ejus imperium.

† *Qvomodo* Politicus *caveat, ne lectores depraventur.*

* *Primùm, modo loqvendi hypothetico.*

Ista præcepta omnia sunt Hypothetica, & conditionem hanc sive apertam, sive occultam habent: *Si velit retinere, seu conservare Tyrannidem.* Si jam eas pro Categoricis habeat, & recte se facere statuat, occidendis sapientibus, magnanimis, locupletus & nobilibus; simulanda religione aliisqve virtutibus; alendis deniqve factionibus. Nempe culpa vacat Politicus, qvi modo loqvendi hypothetico satis capit, ne nisi sciens prudens ex verbis ejus in errorem præcipitare posset.

† Alterum cautionis genus est suæ sententiæ explanatio. Si nimirum ea præstitit Politicus, ex qvibus, qvid revera de bene secusve factis judicarit, homini non oscitanter legenti obscurum esse neqveat. Talis autem explanatio est vel directa apertior, vel * obliqva & occultior. Directa fit aut *Hoc agendo*, sive ex professo, videlicet

† *Deinde interpretatione propria.*
* *Directa interpretatio.*

licet: Adjunctis Tyrannidis declarandis, id est, fatendo eam esse turpem injustam, & velis remisqve fugiendam: aut *aliud agendo*, id est, explicandis causis & effectis Tyrannidis, ex qvibus eam turpem & fugiendam esse qvivis statim agnoscat. *Causæ* porro Tyrañidis sunt Vis & Fraus, bellua non homine digna. Nam Vis leonis est, Fraus vulpeculæ, sicut Jus hominis. Effecta verò sunt infamia perpetua, odium populare, ejusqve comes metus assiduus & solicitudo. Si ergo dicat Politicus, Tyrannum esse semi hominem & semibelluam, Leone puta & Vulpe compositum, & vivere in perpetuo metu, ac post obitum æternam ei paratam esse infamiam; censendus est clarè satis fateri, turpem esse Tyrannidem meritoqve fugiendam.

Obliqve sententiam suam explanat † Politicus, si promptum habeat suum

† *Obliqva interpretatio.*

consilium, sive propositum aut intentionem: ita ut conjicere facile sit, qvod ejus fuerit in præcipiendo consilium, sive, qvid eum, ut ista doceret, impulerit.

† Hujusmodi verò intentio aut Generalis est, aut Specialis. *Generalis* est operis totius scopus, sive id, qvod opere toto scriptor spectavit. Hoc si honestum esse, & ad utilitatem humani generis dirigi apparet, non est ullo modo credibile, scriptorem ea tradere voluisse, qvæ judicium Principis de rectè ac malè factis depravare qveant; qvod nihili ea re sit turpius ac magis utilitati * publicæ repugnet. Sic apparet, Generalem operis intentionem esse velut normam, aut regulam, ad qvam *Specialis* intentio debeat examinari, ita ut qvi explorato scire velit, qvæ scriptoris in hoc aut illo loco fuerit sententia, ad totius

† *Intentio generalis.*

* *Specialis intentio interpretanda ex generali.*

tius operis propositum respicere debeat. Illi enim consentire debet, qvicqvid qvacunqve operis ejusdem parte scriptum est. Atqve hoc tamen tum vel maximè reqvirit diligentiam, si scriptor sibi metum aliqvem obstare prę se tulit, qvo minus promptum haberet, qvod sentiebat. Verbi gratia. Conatus Scriptoris est, certum aliqvem Tyrannum patriæ infestum describere, eoqve pacto partim populare odium in eum commovere, partim artes ejus detegere, qvod est Tyrannidem ejus impedire. Hoc autem periculo neqvaqvam vocare intelligit. Ad hunc igitur modum de Tyrannide disputat, ut existimari possit Tyranni utilitatibus servire velle, cum ei tuendi imperii rationes præmonstrat. Alicubi tamen sibi, qvo minus sententiam suam dicat apertius, periculi metum obstare significat. Hîc oportet nos ad id respicere, qvod opere toto fuit ei propositum, & Specialis hujus intententionis rectitudinem ex Generali conjicere. Nam nisi hoc faciamus

mus nullo modo ne illi qvidem à justissima reprehensione abfuerint, qvos Politicam rectissime ac sine omni vitio docuisse, non temere qvisqvam negaverit.

† NON longè abiero. Aristoteles 5. Polit. 9. & D. Thomas in ejusdem capitis explanatione, extrema sectione septima, ubi Oligarchiæ conservandæ modos præcipiunt (id est, ejus status, ubi pauci nobilitate & opibus excellentes ex sua libidine suæqve utilitatis causâ dominantur) Sophismate Politico Oligarchas uti, ac status conservandi causâ benevolentiam erga plebeios simulare, eiqve simulationi jurejurando solenni fidem facere, docent: Aristotelis verba sunt;

Oportet Oligarchas videri semper plebis causam defendere, & aliter jurare, qvam nunc solent. Nunc enim in quibusdam Oligarchiis, cum ad imperium admittuntur, ita jurant: Ero plebi inimi-

† *Aristoteles, & D. Th. status conservandi causa docent simulare & peierare.*

inimicus,& qvicqvid mali potero faciam. *Atqvi oportet eos præ se ferre ac simulare contrarium ita conceptis verbis jurantes*: Plebem non afficiam injuria.

D. Thomæ qvæ seqvuntur: *Si debeat salvari Paucorum potentia, oportet eam videri facere pro populo, & facere* OPORTET *juramenta contraria iis qvæ faciunt. Consveverunt enim Oligarchæ, cum in principatu instituuntur, jurando dicere*: Juro, qvod populum odio habebo, & consilio anitar, ut male habeat. *Hoc autem non est faciendum, sed oportet opinari contrarium esse faciendum, & insinuare in juramento oportet; qvod Oligarchæ non facient injuriam populo.*

† Si qvis nunc Aristoteli ac D. Thomæ invidiam hinc facere conetur, qvod Status causa simulationem ac perjurium doceant, nempe iis, qvas

† *Nec propterea possunt reprehendi.*

modo exposui, rationibus: omni eos culpa vacare demonstrabitur. Primum nihil contra docuerunt, qvam Artis ac doctrinæ Methodus postulet. Nam nec falsum, nec genere aut loco alienum est qvod hic præcipiunt. Deinde etiam Prudentiæ Methodo paruerunt, cum satis caverunt, ne qvis nisi aut valdè oscitans, aut ab ingenio improbus, hac eorum doctrina depravari possit.

† Primùm enim modus loqvendi non absolutus est aut Categoricus, sed cum conditione, apud D. Thomam apertissima, apud Aristotelem satis significat: *Si debeat salvari Oligarchia, oportet benevolentiam ergà plebem simulare ac peierare.* Sive, qvod eamdem vim habet: *Simulatio benevolentiæ erga plebem jure jurando confirmata est causa conservans Status Paucorum.*

§ Atqve hoc loco oportunè Lectorem

† *Loqvuntur enim hypotheticè.*

§ *Causam effecti alicujus tradere est hypotheticè loqvi.*

rem velim monitum, ut qvandocumqve effecti alicujus causa traditur, conditionem inesse meminerit. Si enim dicam, *Ortus solis diei causa est, peccatum mortis*: non aliud audis, qvam hypotheses istas, *Si ortus est sol, dies est: si peccasti morieris.* Qvoties igitur Politici causas sive modos tradunt conservandi status, seu boni, seu vitiosi, toties hypothetice loqvi censendi sunt.

Præterea suam Aristoteles, & † D. Thomas sententiam de Oligarchæ simulatione ac perjurio satis explanarunt, ita ut si qvis non oscitanter eos legat, nec sua sponte corruptus sit, nullum ei ex hoc præcepto corruptelæ impendeat periculum. Nam inter vitiosas Reipubl. formas & injustas Oligarchiam numerant & Tyrannidi proximam faciunt, qvo ipso turpem ac fugiendam esse docent.

Si qvis condicat, hoc saltem loco * nihil

† *Aristoteles, & D. Th. ipsi suam mentem interpretantur.*

* *Etiamsi alio loco id faciant.*

nihil de Oligarchiæ injuſtitia ac turp tudine ab eis afferri, adeoqve lubrica eorum eſſe doctrinam: ei reſponde tur, non modo Artis, ſed neqve Pr dentiæ Methodum ea, qvæ loco Al na ſunt, tolerare. Nam qvidvis qu cunqve loco dicere confuſionem pa idem verò ſæpius iterare, tædium. I liticus, etiam cum hominum min acriter intelligentium utilitati præ puè conſulit, alio loco de Adjunct alio rurſum de cauſis conſervantib Oligarchiæ & Tyrannidis loqvitur. E qve in re Methodi leges cuſtodit, ne qvod prius dicendum erat, dicat p ſterius, aut vice verſa: neu ſæpius e dem dicendo lectoribus ſit faſtidi Cum igitur alio loco Ariſtoteles & Thomas adjuncta Oligarchiæ perſ cuè tradiderint, hoc loco, qvo cauſ ſive modos ejusdem conſervandæ e ſeqvuntur, eadem iterare minimè d buerunt.

† *Nam Methodus ſuo qvidq; loco* ... *care jubet.*

Ex qvo perspicuum fit, qvod supra demonstraturum me receperam: imperitos illos & iniqvos Politicorum Aristarchos contra Logicæ artis leges non modo, qvæ Genere, sed etiam qvæ Loco aliena sunt, à Politicis tractari velle.

Qvod si qvis hoc amplius Generalem & Specialem Aristotelis, & D. Thomæ intentionem inspiciat; id est, si consideret, qvid eis cum in toto opere Politico, tum vero in hac ipsa ejus parte, qva simulationem & perjurium præscribunt, fuerit propositum; nihil eos, qvod ipsorum potius, qvam lectorum, vitio lubricum, aut depravando de faciendis fugiendisqve judicio idoneū existimari debeat, præcepisse deprehendit. Nā qvod ad operis totius propositum attinet, eos Methodi lege de omnibus Reibpub. formis, earumq; con-

† *Aristoteles & D. Thomas sua illa de Olicharchia doctrina nullam culpam commisere.*

§ *Generalis eorum intentio.*

conſervandi rationibus præcipere debuiſſe comperit, etiam de vitioſis ac depravatis,qvas non niſi vitioſis modis conſervari poſſe,ſponte ſua qvivis ſanus † intelligit.Sin autem conſilium eorum expendat, qvod in hac operis parte ſecuti ſunt, eis utilia ad conſervandam Oligarchiam, nulla honeſtatis ratione habita, præcipere propoſitum fuiſſe animadvertit. Atqvi eam ad rem utile eſt ſimulare & falſum jurare, qvod nemo niſi prorſus rerum imperitiſſimus negaverit. Meritò igitur hunc qvoqve conſervandæ Oligarchiæ modum præſcripſerunt.

* Non alia ratione patrocinium iis commodari qveat, qvæ iidem Ariſtoteles & D. Thomas Tyranno imperium conſervare cupienti 5.Pol.11.præcipiunt, qvorum alia ſævitiæ & immanitatis habent plurimum, alia fraudibus & ſimulatione ac diſſimulatione ferè abſolvuntur.

De

† *Specialis intentio.*
* *Iidem Tyrannidem conſervare docent.*

De priore genere hæc D. Thomæ lectione II. verba sunt. *Ad salvationem Tyrannidis expedit excellentes in potentia vel divitiis interficere*, † *qvia tales per potentiam qvam habent, possunt insurgere contra Tyrannum.* Iterum: *Expedit interficere sapientes. Tales enim per sapientiam suam possunt invenire vias ac expellendam Tyrannidem. Nec scholas, nec alias congregationes, per qvas contingit vacare circa sapientiam, habere permittendum est. Sapientes enim ad magna inclinantur, & ideo magnanimi sunt, & tales de facili insurgunt. Ad salvandam Tyrannidem OPORTET, qvod Tyrannus procuret, ut subditi imponant sibi invicem crimina, & turbent seipsos, ut amicus amicum, & populus contra divites, & divites inter se dissentiant. Sic enim minus poterunt insurgere propter eorum divisionem. Oportet etiam subditos facere pauperes. Sic enim minus poterunt insurgere contra Tyrannus. Procuranda sunt vectigalia, hoc est, exactiones multa & magna. Sic enim citò de pauperari subditi.*

Tyran-

† *Per summam crudelitatem.*

Tyrannus DEBET procurare bella inter subditos, vel etiam ad extraneos, ita ut non possint vacare ad aliqvid tractandum contra Tyrannum autem ad salvandum Tyrannidem non debet confidere in amicis.

† Ad posteriorem modum hæc Aristotelis eodem capite verba pertinent: *Tyrannus videri debet supplicia quidem animo paterno constituere, non per contemptum; adolescentum verò congressibus uti ex causa amoris, non ex imperio ac potestate.* Hoc est, pueris & adolescentibus ad nefariam libidinem ita uti debet, ut illi eum amoris non contumeliæ causa, nec pro imperii licentia facere existiment.

Et hæc D. Thom in lectione *12. Expedit Tyranno ad salvandam* Tyranidem: *quod non appareat subditis sævus, seu crudelis. Nam si appareat sævus, reddit se odiosum. Ex hoc autem facilius insurgunt in eum. Sed debet se reddere reverendum propter excellentiam alicujus boni*

† *Et per simulationem ac dissimulationem.*

boni excellentis. Reverentia enim debetur bono excellenti. Et si non habeat illud bonum excellens, DEBET SIMULARE se habere illud. Tyrannus debet se reddere talem, ut videatur subditis, ipsos excellere in aliqvo bono excellenti, in qvo ipsi deficiunt, ex qvo eum revereantur. Si non habeat virtutes secundum veritatem, faciat ut opinentur ipsum habere eas. Tyrannus debet aut moderatus esse circa voluptates & delectationes corporales, aut si non sit, tamen se debet talem exhibere, ut videatur fugere eas &c.

§ Ista si qvis ea diligentia & integritate legat, qvæ virum bonum & Politica discere paratum decet, nullum omnino periculum est, ne in errorem labatur, aut qvicqvam horum, qvæ præcipiuntur, sibi faciendum putet. Nam † primùm satis cavent modo loqvendi hypothetico, velut paulo prius ostendi. Nec enim aliud dicunt, qvam si qvis ve-

§ *Sed nihil ita docendo peccant.*

† *Loqvuntur enim hypotheticè.*

velit ſervare Tyrannidem, debet aut usqve eo ſævitia in ſubditos graſſari, ut ultra neqveat: aut virtutibus ſimulandis & diſſimulandis vitiis bono Princi- † pi ſimilis effici. Dein ſuam ipſi ſententiam ſic variis modis explanant, ut niſi qvis legendis laborem fugiat, aut alioqvin animo ægrotet, ſit extra omne depravationis periculum. Primum enim 5. Polit. 10. Tyrannidem ſubjectis populis pernicioſiſſimam eſſe hoc probant argumento, qvoniam ex peſſimo tam Oligarchiæ, qvam Democratæ genere ſit conflata, & utriusqve vitia ac mala in ſe contineat. Et 4. Politic. 2. hoc afferunt argumentum, qvoniam optimæ ac diviniſſimæ Reipubl. formæ, Regno puta, maximè adverſetur.

D. Thomas præterea hoc ipſo capite ſuam & Ariſtotelis mentem totidem verbis interpretatur: *Iſta & ſimilia ſunt Tyrannica, & ſalvant Principatum. Sunt mala ſecundum ſeipſa, bona* tamen

† *Et ſe ipſi ſatis interpretantur.*

tamen ad ſalvationem Tyrannidis. Non ſunt facienda ſimpliciter homini,ſed ei,qvi voluerit ſalvare Tyrannidem qva ſecundam ſe mala eſt. Et iterum: *Qvamvis hoc* (præceptum de ſimulanda virtute qvam non habet) *non ſit in ſe bonum,ad hoc tamen bonum eſt, ut Tyrannus non ſit facilè contemptibilis.* Hic ſatis perſpicuè docet,iſtam conſervandæ Tyrannidis rationem abſolutè ac per ſe malam, ſed certo qvodam reſpectu bonam, hoc eſt, utilem,non honeſtam eſſe.

Itaqve ſi qvis jam Princeps his † D. Thomæ verbis ad neqvitiam abducatur aut depravetur, non eo contingere id dicendum eſt, qvod Thomæ verba ſint lubrica ac legentibus periculoſa, ſed qvoniam talis Princeps animum ad impietatem, voluptates fraudes, ac dolos propenſum domo ſecum ad lectionem attulerit, & honeſtate olim valere juſſu,ad ea modo, qvæ utilia videntur,toto animi impetu feratur.

Ad

† *Verba eorum non ſunt lubrica,niſi vitio lectoris.*

† Ad hæc Generalem Aristotelis & D. Thomæ in toto libro Politico intentionem esse apparet, ut Methodi legibus obsecuti Rempubl. & omnes ejus formas suis causis efficientibus, conservantibus & evertentibus explicent. Cui proposito conveniens est etiam de Tyrannide disputare, qvibusqve ea modis durabilis præstari seu conservari debeat, præcipere. § Specialis verò intentio est, tradendis Tyranno Utilibus, vel impedire Tyrannidem, vel emendare & tolerabiliorem reddere. Qvorum utrumqve cum sit ex usu generis humani, non modo nihil eos contra Artem sed neqve contra Prudentiam fecisse, ac propterea sine perspicua imperitia & iniqvitate reprehendi neqvitate reprehendi neqvaqvam posse, satis jam omnibus patere arbitror.

* UT AUTEM USUS EORUM, qvæ adhuc disputavi, multo

fiat

† *Generalis eorum intentio.*
§ *Et specialis.* * *Qvomodo reprehendi debearit Politici Doctores.*

fiat manifeſtior, qva Methodo ac via progredi debeat, qvi Cenſuram in Politicis ſcriptis exercere velit, diſtinctè præmonſtrabo.

Si qvis ergo ſcriptorem Politicum reprehendere cupiat, qvid is peccarit, planum facere debet. Si peccavit, aut Artis ſeu doctrinæ, aut Prudentiæ Methodum neglexit. Nam ſi neutrum fecit omni culpa vacat. Ut doceas peccatum ab eo contra Methodum Artis, † neceſſe eſt ut demonſtres, eum aut Aliena tractaſſe, aut Falſa. Si aliena, aut ea qvæ Genere, aut qvæ loco Aliena ſunt, tractavit. Aliena genere § vel ſubjectæ materiæ, vel inſtrumentorum ratione. Subjectæ materiæ ratione aliena tractat Politicus, ſi verbi gratia Principem, ut Deum ſibi reddat propitium, & æterna felicitate potiatur, verè pium ac religioſum eſſe, non autem pietatem

&

† *Si peccant contra Methodum artis.*

§ *Tractando aliena genere: Ratione objecti;*

& religionem præ se ferre, id est, id agere jubeat, ut qvalis est, pius nimirum & religiosis, talis etiam ab aliis existimetur. Nam hoc nihil est aliud, qvàm tractare de salute animæ, qvomodo scilicet Princeps animam suam servare vel salvare possit. At enim anima Principis, aut salus animæ non eo subjectum Politicæ, sed Theologiæ, cum in Politica tractari debeat salus sive incolumitas status. Igitur hoc est, qvod ajunt, *de genere in genus transire*. † Instrumentorũ ratione aliena tractat Politicus, si ea conservandi status media seu modos præscribat, qvæ ex sublimiori pendent scientia. Ut si dicat, Principem debere creberrimo Sacramentorum usu, & assiduis orationibus, dandisqve eleemosynis Deum sibi reddere propitium; sic enim futurum, ut Deus imperium ejus prosperet. Hoc etsi salutare inprimis præceptum ac Principis auribus animoqve instillari dignissimum

† *Et ratione instrumentorum.*

mum,tamen à PoliticaSchola alienum; cum propter arcanum Dei consilium, temporalium bonorum concessionem ex usu animarum nostrarum moderantis,nobis non explorato certum est. Nam istasDei propitiandi rationes esse, ex Theologia discimus: simul autem & hoc, Deum non aliter Principis, qvamvis religiosissimi, imperium prosperare,nisi sic ipsius & subjectorum ad animæ salutem interesse videat. Josiæ qvidem, S. Ludovico, aliisqve spectatissimæ pietatis regibus, non aliam ob causam parum prospere plurima evenisse scimus. Non lego,utilissimè,vel dicam necessario ista Principi tamqvam homini & Christiano præscribi. Itaqve suo loco & tempore id fieri debet. In Theologia (qvo & Catechismus, seu doctrinæ Christianæ institutio pertinet) & in Morali Philosophia similia præcipi debent: non id Politica, nisi contra qvam ratio à Deo nobis data dictat, scientiarum artiumqve fines tollere, & apædeusiæ, confusioni,

ſioni, tandemqve obſcuritati & ignorantiæ munire viam velimus. Si qvis autem dicat Politicus, Principem debere uſu ſacramentorum, orationibus, & ſimilibus pietatis exercitiis religionis famam & opinionem ſibi parare; neqvaqvam aliena docet. Nam opinio ſeu fama pietatis conſervat imperium, ſicut pietas ſervat animam. Ac propterea ſicut in ocroaſi TheologicaPrinceps, ut animam ſervet, jubetur eſſe verè pius, item in Politica ſchola, ut ſtatum ſervet, docetur exiſtimari pius. *Nobis neceſſaria eſt vita noſtra, aliis fama noſtra*, ait S. Auguſtinus. Nam pietatis opinio amorem & reverentiam Principi conciliat, qvæ primariæ conſervandi ſtatus cauſæ ſunt. Nam libenter ei homines parent, qvem amant ac reverentur.

† *Aliena loco* tractavit Politicus, ſi aut eadem ſæpius, aut qvæ prius dicere debuerat, dicat poſterius aut viciſſim. Reprehenſionem igitur meretur, ſi cum

prius

† *Peccant etiam contra Methodum artis, tractantes aliena loco.*

prius dixisset, Tyrannidem esse turpem ac fugiendam, idem postea inculcet, non jam de Adjunctis Tyrannidis, sed de causis conservantibus disputationem instituit.

† *Falsa* dixisse demonstrabitur, si verbi gratia inter status conserservandi causas ea præcipit, qvæ statum mutant sive produnt. Nam cum status forma mutatur, qvod fuerat status esse desinit. Ita religio ac veræ virtutes non conservant, sed perdunt sive evertunt Tyrannidem. Nam si Tyrannus incipiat esse vir verè bonus, justus ac pius, desinit esse Tyrannus; & vel in privatorum ordinem transit, vel in bonum Principem mutatur. Ineptum igitur est & imperiti judicis, Politicum reprehendere, qvod Tyranno imperium conservare cupienti non veram pietatem ac virtutem, sed simulationem pietas & virtutis præscripserit. Fclsi etiam Politicus accusabitur, si aut bonum Principatum reprehendit, aut vitiosum & injustum laudavit;

N 2 qvod

† *Et falsa affirmando.*

qvod id fit falsa Principatus Adjuncta tradere. Idem, si legitimo Principatui veras virtutes nocere dixi. Nam hoc est falsum Repugnans, sive falsam causam evertentem tradere. Non enim legitimo, sed vitioso tantum Principatui vera virtus repugnat.

Alia tamen res erit, si Politicus non de Virtute, sed tantum de opinione virtutis loqvatur. Sicut enim qvorundam vitiorum opinio nihil aut nocet aut disconducit saluti Principatus: similiter qvarundam virtutum opinio nihil prodest, sed potius obest. Qvod tamen non nisi ex ventu, seu per accidens usuvenire solet; qvoniam scilicet homines aut depravatis sunt moribus, aut vitia à virtutibus nesciunt internoscere. Itaqve Princeps aliàs nihil curabit, ut opinionem crudelitatis & avaritiæ effugiat, alias Clementiæ & Humanitatis famam à se ultrò amolietur. Nam imperium sive amore, sive reverentia aut respectu stabilitur. Amorem vero & reverentiam in animis subjecto-

jectorum efficit non Virtus in Principe, sed opinio in subditis de Principis virtute. Sicut è diverso odium & contemptum efficit non vitium in Principe, sed opinio, qvam de vitio ejus habent subditi. Nam si Princeps sit impius, avarus, & crudelis, habeatur autem pro pio liberali & clemente, sine dubio subditi eum amabunt & respectabunt sive reverebuntur. Contra si eum credant esse impium, avarum & crudelem, etiamsi revera pius, liberalis, clemensqve sit, odio eum proseqventur & contemnent. Itaqve si Politicus præcipit; Liberalitas & Clementiæ famam Principi nocere, nihil pro temporum conditione dixit falsi, modo ne ipsas virtutes Principi fugiendas esse dixerit.

Falsam similiter in Politico accusari poterit, si cum de Principatu disputat, non qvi aut absolutè ac simpliciter, aut pro rebus circumstantibus, aut ex hypothesi optimus, sed qvi maximè communis & plerisqve Principum accommodatus sit (nam de his

omnibus agere adPolitici officium pertinet, velut supra ex Aristotele & D. Thoma docuimus) tum igitur falsi arguetur, si talem Principatum rigida juris & æqvi ac fidei servandæ religione conservari affirmet. Hoc enim falsissimum esse, usus qvotidianus sive experientia comprobat. Nam plerosqve Principatus, qvi jam à ducentis circiter annis in orbe Christiano fuerunt, certissimum est, neqve simpliciter, neqve etiam pro locorum hominumqve conditione optimos fuisse: qvoniam potestas Principum nimis soluta ac libera erat, nec satis legum vinculis adstricte, ita ut Aristotele judice tolerabiliores qvædam Tyrannides existimari possint. Hoc tamen constat non tam jure ac legibus, aut fidei datæ observantia: qvàm partim vi aperta, partim dolo & fide violanda conservatos & notabilibus incrementis auctos, atqve in posteritatem propagatos fuisse, Deo propter occulta populorum peccata id permittente. Nihil igitur

igitur peccat Politicus, si tractet de Principatu maximè communi & usitato (nam in hoc subjecto eum occupari convénit) neqve si eum non semper juris & æqvi, sive honesti cura, sed ubi sit occasio, violentiâ, astutiâ ac perfidiâ servari doceat. Peccat tamen, si talem Principatum laudat, qvoniam falsum ejus Adjunctum tradit, cum laudabilis haud qvaqvam sit, sed multis modis injurius infamis.

Jam ut Politicum *Prudentiæ Methodum* neglexisse vincas, necesse habes demonstrare, nihil eum cavisse, ne Lectoris judicium de recte secusve factis depravetur. Hoc autem ut præstes, eum cum vitiosi Principatus conservandi modos tradit, Categoricè, simpliciter & qvemadmodũ vulgò loqvuntur, *assertivè*, † nõ hypotheticè, aut cum adjunctione seu conditione loqvi, nec ullã excusandi suã

† *Reprehendi possunt Politici si contra prudentiæ Methodum peccant.*

rationem suppeditare planum facies. Neqve sic ea excutias, qvæ ille alibi de vitiosi Principatus, aut etiam causarum ejus & effectorum Adjunctis tradidit, neqve si vel generalem ejus aut specialem intentionẽ scribendive consilium, eo qvo supra ostendit, modo expendas.

Si enim appareat, id, qvod toto libro habuit propositum, laudem mereri neqve utilitatibus humani generis disconducere, idqve qvod de vitiosi Principatus conserdi modis præcipit, aut impediendi aut emendandi ejusdem Principatus vim haberet: non magis eum, qvam aut Aristotelem aut D. Thomam imprudentiæ accusare possis: qvando eum istorum cum præceptis tum exemplo congruenter de repub. disputare, cumulatissimè demonstravimus.

ANIMADVERSIONES.

PAg. lin. 1. 7. *Suppetiæ Logicæ*) Propositum scilicet Scioppio est ostendere, immerito Politicos qvosdam scriptores, qvi docent malas artes regendarum qvarundam rerumpublicarum, interqve eas Tyrannici qvoqve regiminis, â censoribus nonnullis coargui, tanqvam illa doceant qvæ docere est nefas, vel saltim neutiqvam conveniunt Civili Philosophiæ. Ille verò conatur ex Paideutica Logices doctrina ostendere, etiam prava illa non aliena esse â Politica prudentia. Atqve illud qvidem non male. Ut autem post patebit, ita hoc argumentum tractat Scioppius, ut multa simul haud toleranda admisceat.

Pag. 1. l. 11. *Judicorum*) Wangnereckius Jesuita, præfatione ad Lectorem in Vindicias suas contra hunc Scioppii librum, testatur, Romanæ pri-

mæ omnium editioni, qvæ anno M DC XXIII ex typographia Andreæ Phæi prodiit, tituli verbis adjectum esse: *Ad Ludovicum Ludovisium S. R. E. Cardinalem & Camerarium.* Idem adducit nonnulla ex Scioppiana ad Cardinalem illum Epistola. Verum Romana illa editio hactenus non incidit in manus meas; eoqve coactus sum exprimere Mediolanensem anni seqventis, qvæ & Ludovisii nomen libri titulo, & præfatoriam epistolam libro ipsi detraxit, nescio qvo consilio aut qva de caussa. Non fuerit tamen abs re etiam hic addere, qvæ ex Epistola ista Scioppii Jesuita ille recitat. *Hoc* (inqvit) *Scioppius egit, cum in dedicatione ad Cardinalem Ludovisium scribere ausus est: Se summo Pontifici* (Gregorio XV.) *patruo ipsius, cum Mediolani superioribus annis fungeritur legatione, non semel in familiari sermone demonstravisse*, Machiavelli scilicet adversarios, *magnam hinc Ecclesiæ Romanæ invidiam facere conatos esse, quod pestifera, velut ipsi censent,*

sent, & regnus rebusqve, publicis exitiosa Politicorum qvorundam præcepta, conscio atqve annuente Pontifice, Romæ primum edita, atqve à pluribus deinde Pontificibus tolerata, ingentes in orbem Christianum calamitates invexerint: Et sub epistolæ finem jactat, hanc Artis pædiam ex ipsius Aristotelis & D. Thomæ præceptis & exemplo esse deformatam, & illorum peritiæ potissimum, oppositam, qui per latus scriptorum Politices Apostolicam sedem sauciare, & autoritatem Ecclesiæ Romanæ diluere conantur. Hæc Wangnereckius ex Scioppiana epistola. Rectè verò advertit idẽ ille, patere hinc, qvod Scioppius qvam maxime studuerit, Machiavelli Politica scripta à duris Ecclesiæ Romanæ censuris liberata revocare in liberas ligentium manus. De Machiavello enim ejusqve censoribus agere Scioppium, apertissimum est. Cæterum non satis prudenter censores illos cõsuluisse existimationi Romanorũ Pontificum, qvi Machiavelli illa initio amplissimis privilegiis & laudibus munita cura verant prodire in lucem, aut

aut qvi postmodum satis diu illa tolerarant, ipsemet etiam ego Scioppio assenserim. Non etiam censoribus credo *ingentes calamitates in Christiana orbem* Machiavelli illis scriptis *invectam esse.* Et verò de utroqve hoc prolixè à me jam tum multa sunt dissertata in Præfatione ad Machiavelli Principem. Non tamen dixerim, eo fuisse animo ipsos illos Romanos censores, ex qvorum consilio Machievellica Romæ proscripta sunt, ut *Romanæ Ecclesiæ invidiam facere conati sint.* Qvi enim suspicer adeo sinistrè de viris, magnæ eruditionis pariter & virtutis nomine laudatis? Aliis qvoqve Machiavelli reprehensoribus, inter qvos eminet Innocentius Gentilletus, qvi Romanis sacris non fuere addicti, illam qvidem criminationem per injuriam impingi, patet utiqve manifesto ex eorum scriptis; in qvibus profecto haud invenias istam Romanæ Ecclesiæ invidiam factam, Machiavello vero ipsi vitio datam pernitiosam doctrinam, perinde ut in

cen-

censura reliqvorum. Non item ferendum judicio, qvod hîc non obscure innuit Scioppius: qvasi scilicet censores isti perperam judicaveri, *pestifera & regnis rebusq; publicis exitiosa esse* Machiavelli *præcepta*. Ea sane fuisse in sententia Scioppium, recte demonstrat Jesuita cum ex ejus qvibusdam pro Machiavelli innocentia sermonibus, tum ex cataloco operum ejus affecturum typis edito: in qvo duo libri promittuntur hoc titulo. *Censura in omnia Nicolai Machiavelli opera Politica & Historica. Cujus censura usus est, ut nemo nisi valens & sponte sua improbus, librorum Machiavellicorum lectione ad neqvitiam & Pseudopoliticorum imposturas abduci possit.* Idem: *Machiavellica, hoc est Apologia duplex. Qvarum priore Ecclesiæ decreta de Machiavelli libris defenduntur. Posteriore innocentia ejusdem Machiavelli, adversus Calvinistas præcipue Italici nominis hostes, propugnatur.* Produnt hæc utiqve favorem Scioppii in Machiavellum. At verò qvoniam

præcepta solis injustis rebuspublicis & tyrannidi convenientia, sine ullo discrimine commendavit omnibus; vire perniciosa sevisse dogmata Machiavellum, abunde etiam à nobis est demonstratum in Animadversionibus. In qvibus simul ostendimus, plurima etiam alia consilia rebus gerendis perqvam inepta & Civili prudentiæ adversa, à Machiavello suggesta, & neutiqvam illam qvam habet Politicæ scientiæ laudem hominem promeritum. Clarissimæ luci hæc à me ita exposita sunt, ut si aliter Censuram suam instituerit Scioppius (seu fecisset videtur) operam luserit, aut ipse etiam in eundem cum Machiavello impegerit lapidem. Qvam vanum sane est qvod pollicetur illa duplex Apologia. Si innocens est Machiavellus, qvod posteriore probaturum sese promisit Scioppius, qvei defendi possint Romanæ Ecclesiæ decreta, qvæ librorum Machiavelli lectione, pestiferæ doctrinæ nomine, omnes interdixit?

Pag. 3. l. 7. *Ethicor. Eudemior.*) Bene

verba Aristotelis assecutus est Sciopius, secus qvam à Wangnerechio est factum. Perstrinxit nimirum Aristoteles nonnullos, qvi Philosophorũ sive sapientũ titulo sensebantur, qvod de rebus civilibus ad mores pertinentibus inepte disseruissent, qvamvis vulgò propter conciliatum sibi Philosophiæ nomen visi essent præclare docuisse: idqve qvandoqvidẽ & aliena ab instituto argumento proposuissent & inania, præ ἀπαιδευσίᾳ qva laboravere. Audit nimirũ Aristoteli passim Pædia cognitio scientiæ sive methodi alicujus, qvâ tenetur non ipsa sciẽtia sed ejus natura, h. e. qvod subjectum, qvas affectiones proprias, qvem modum probandi qvæqve vel habeat vel admittat. Qvale est argumentum libri nostri de Civili Prudentia & Propoliticorum.

Pag. 4. l. 14. *Nunnesius*) Qvid apud Aristotelẽ sit παιδεία, aut πεπαιδευμένος, non consentiunt etiam optimi qvivqve ejus interpretum. Qvæ hîc Hispanum Nuñesium secutus docet Scioppius, ea & duo illa magna Aristotelicæ Philo-

Philosophiæ apud Altorfienses lumina, Philippus Scherbius atqve Michaël Piccartus, probaverunt. Hujus Theses de Pædia conficiunt Disputationem Sextam Philosophiæ Aldorfinæ à Cl. Felvvingero editæ. Illius in Thesium Philosophicarum libro Disputatio octava est de *docendi discendiq; prudentia παιδεία*. In eandem sententiam docte disseruit ex Italis Jacobus Mazonius & Cæsar Cremoninus: uterqve ingenio & doctrina præstantissimus. Inseruit etiam nonnulla eruditissimo suo de Sermonibus Exotericis libello Octavianus Ferrarius. Imo jam ante illos, sunt qvi tradant, visa hîc qvædam satis acute Jacobo Fabra Stapulensi: cujus tamen ego doctrinam haud legi. Nec fortassis operæ fuerit pretium, post illos usqve adeo præclaros auctores, aliorum consensum anxie exspectare: qvi dudum me traxere in partes, postqvam Aristotelis scripta familiariora mihi reddita sunt. Qvæ porro Nunnesius præfatione illa Physici operis à Scioppio
lau-

laudata prolixius, illa breviter, sed tamen perqvã eleganter, præclarus idem ille Valentinus persecutus est, capite secundo libri qvem *de Curriculo Philosophiæ* inscripsit.

Pag. 5. l. 20. *totus liber*) Rectius dixisset hoc agi, bona libri illius parte. Est enim qvidem totus παιδευτικός: versatur tamen etiam circa alia illius argumenti capita.

Pag 7. l. 35. *conservandum statum*) Ni *Status* voce Scioppius solam regiminis formam intellexit, non plene usum Pietatis civilem expressit.

Pag 7. l. 31. *Status conservatio*) Qvod paulo ante diximus etiam hîc est repetendum. Nec enim finis unicus Politicis est Status conservatio, sed felicitas civilis societas, qvi revera absolvitur exercitio virtutis cum rerum sufficientia conjuncto.

Pag. 8. l. 11. *qvoniam ea hominum animos*) Imo verò juvat Pietas etiã ad felicitatem civilẽ divino auxilio & gratia conseqvendam: qvandoqvidem, ut ipse

ipſe Scioppius paulo poſt addit, *cum Deus ſit juſtus abeſſe non poteſt, quin Principem ſui amantem & reverentem redamet & adverſus inimicos tueatur.*

Pag. 10. l. 15. *natura Logicæ*) Qvæ hic interſerit Scioppius de natura Logices, parum ſani habent; qvandoqvidem nugis Petri Rami omnia pene ſunt infecta. Qvod in commune ſufficit añotaſſe. Nã in qvælibet animadvertere & operoſum nimis fuerit, & ab inſtituto alienum Et vero omne hoc debuiſſet etiam à Scioppio omitti: cum ad rem nihil omnino faciat, ſitqve alienum cum genere tum loco; ut ipſius verbis utamur. Obſervandum vero cumprimis eſt, credidiſſe Scioppium, de uno ſubjecto non niſi unam methodum agere oportere: turpi ſane errore, cum vel tyronibus ſit notum, unum ſubjectum multis ſcientiis commune eſſe pro diverſa ratione conſiderandi. Eſt autem hic error Scioppio fœcunda tradix complurium errorem per omnem hunc Librum ſparſorum.

Pag. 11. l. 17. *Sermonis vitia*) Etiam hic

in enumerandis Sermonis pariter & Rationis vitiis multum impegit Scioppius. Primo enim non omnis Novatio aut Peregrinitas semper est in vitio. Deinde præter illa qvinq; & alia sunt dictionis vitia, etsi non omnis alicujus tamen; perinde ut virtus dictionis alia est atq; alia pro sermonis diversitate: qvam varia flagitat tractandi ratio, Oratoria scilicet, Poetica, Philosophica, qvarum singulæ itidem variæ sunt. Similiter Obscurum, Ambiguum, & Alienum non sunt vitia propria Rationis, sed sermoni communia. Adhoc ubi demonstrandum est etiam Probabile in vitio est: & ubi persvadendum ipsa Demonstratio subtilior meretur reprehensionem.

Pag, 11. l. 24. *Exegeticum vel Apodicticum*) Atqvi omnis legitima explicatio conficitur probatione: nec omnis probatio est ἀπόδειξις, sed sola illa, qvæ scientiam parere est idonea.

Pag 12. 31. *Rhetorica propria*) Hæc etiam sapiunt Ramisticas Audomari

Tha-

Thalæi ineptias. Qvasi vero non potissimum munus sit Rhetoris, invenire argumenta commoda ad persvadendum & movendos affectus, totamqve orationem probe disponere.

Pag 13. l.3. *Cujus tres sunt species*) Nemo sanus ita docuit hactenus. Et qvi intelligas, Enunciationem vel Axioma esse dispositionem argumenti inventi? Qvi Axioma & Enunciatio sint duæ species, cum omne Axioma sit itidem enunciatio? Verum Scioppius Ramistice ludit vocabulis: nec hujus est loci in talia pro merito animadvertere.

Pag. 13. l. 28. *Qvæ* αὐταρκεία *definitur*) Nescio an qvis vel gentilium Philosophorum in copia rerum ejusmodi beatitudinem vitæ civilis collocaverit, si excipias Epicuri aliqvot asseclas. Stoici sane illam qvidem αὐτάρκειαν, sive rerum illarum sufficientiam, ne qvidem in parte felicitatis collocaverunt. Aristoteles partem esse credidit, sed minimam: potissimum verò

feli-

felicitatis illius absolvi virtutis exercitio. Idqve non in Moralibus duntaxat docuit, verum etiam in opere Politico; cujus liber septimus primis tribus capitibus eo de argumento præclare disserit. Hic error Scioppii multorum aliorum mater est perqvam fæcunda: indigna homine saltim Christiano.

Pag 14. l. 2. *Materia subjecta*) Homines civilem societatem sive desiderantes sive colentes, propriè si loqvaris, objectum sunt Politicæ; & Respublica cujusqve civitatis est Finis Politicæ internus. Sed hoc nunc Scioppio condonemus.

Pag. 14. l. 21. *Isti vitiosas reipubl. formas*) Hoc rectè docetur à Scioppio. Latius tamen longe hoc ipsum à nobis est demonstratum, cum in Propoliticis cap. 4. tum Libro de Civili prudentia cap. 5. Dicta etiam nonnulla huc pertinentia à nobis sunt Præfatione ad Machiavelli Principem nostræ editionis, alibiqve.

Pag. 15, l. 1. *esse affirmant*) Nusqvam id affir-

Introductionis in Politica Aristotelis cap. 2. Hodieqve superant hujus argumenti liber septimus, & pars octavi.

Pag. 18. 17. *Reliqvuum est ut*) In omni illa qvam nunc aggreditur Sciop• pius doctrina minus sese rectè gerit.

Pag. 18. l 28. *& ad Ethicam vel Moralem pertinere*) Vituperari Tyrannis potest & debet modo non uno: & Moraliter scilicet & Politicè Moraliter, eo qvod Tyrannis humanæ naturæ adversetur. sive Tyrannum ipsum videas sive eos qvi illius libidini sunt obnoxii. Politicè, eo qvod hic republicæ status *primo* non tendat in usum integræ civitatis, sed solius dominantis Tyranni, ac proinde neutiqvam possit annumerari bonarū rerumpublicarum ordini, imo ab illo longissimè omnium recedat: *secundò* qvod nec ipsi Tyranno conciliet qvidqvam veræ civilis felicitatis, qvicqvid autem pariat brevissimi id sit temporis. Prius vituperium non est Politicum: Posterius verò unicè ad Politicam pertinet doctrinam, ut sine culpâ im-

per-

affirmatum legas, sive ab Aristotele sive ab Thoma. Nusqvã illi itidem vel iñuerunt: *Tyrannidem cæterasq; vitiosas formas esse artis Politicæ objectum magis proprium qvam Regnum aliasq; rectas & laudabiles formas*: sed plane contrarium. Utpote qvi illos status vitiosos indignos reipublicæ nomine judicaverint.

Pag. 17. l. 5. *Jam qvod vitiosas*) Si de statu regiminis loqvaris, vera sunt qvæ hîc Scioppius docet: at si & reliqva civitatis attendas, longè est alia ratio. Certè qvi simpliciter optimã velit instituere civitatem, illi longè est pluribus opus præceptis: idq; qvoniam singula qvæq; accuratè ibi sint componenda, qvo civitas omni ex parte felix evadat. Loca autem illa Aristotelis pariter & Thomæ de solo statu regiminis loqvuntur; ultra formam regiminis vero multa sunt ad felicitatem civitatis necessaria.

Pag. 18. l. 1. *exemplo etiam suo Aristoteles*) At verò Aristolem integros sex libros instituendæ optimæ Reipublicæ impendisse, saltim simile vero fecimus

Intro-

mæ omnium editioni, qvæ anno M DC XXIII ex typographia Andreæ Phæi prodiit, tituli verbis adjectum esse: *Ad Ludovicum Ludovisium S. R. E. Cardinalem & Camerarium.* Idem adducit nonnulla ex Scioppiana ad Cardinalem illum Epistola. Verum Romana illa editio hactenus non incidit in manus meas; eoqve coactus sum exprimere Mediolanensem anni seqventis, qvæ & Ludovisii nomen libri titulo, & præfatoriam epistolam libro ipsi detraxit, nescio qvo consilio aut qva de caussa. Non fuerit tamen abs re etiam hic addere, qvæ ex Epistola ista Scioppii Jesuita ille recitat. *Hoc* (inqvit) *Scioppius egit, cum in dedicatione ad Cardinalem Ludovisium scribere ausus est: Se summo Pontifici* (Gregorio XV.) *patruo ipsius, cum Mediolani superioribus annis fungeritur legatione, non semel in familiari sermone demonstravisse*, Machiavelli scilicet adversarios, *magnam hinc Ecclesiæ Romanæ invidiam facere conatos esse, qvod pestifera, velut ipsi censent,*

sent, & regnis rebusqve, publicis exitiosa Politicorum quorundam præcepta, conscio atqve annuente Pontifice, Romæ primum edita, atqve à pluribus deinde Pontificibus tolerata, ingentes in orbem Christianum calamitates invexerint. Et sub epistolæ finem jactat, hanc Artis pædiam ex ipsius Aristotelis & D. Thomæ præceptis & exemplo esse deformatam, & illorum peritiæ potissimum, oppositam, qvi per latus scriptorum Politices Apostolicam sedem sauciare, & autoritatem Ecclesiæ Romanæ diluere conantur. Hæc Wangnereckius ex Scioppiana epistola. Rectè verò advertit idē ille, patere hinc, qvod Scioppius qvam maxime studuerit, Machiavelli Politica scripta à duris Ecclesiæ Romanæ censuris liberata revocare in liberas ligentium manus. De Machiavello enim ejusqve censoribus agere Scioppium, apertissimum est. Cæterum non satis prudenter censores illos cōsuluisse existimationi Romanorū Pontificum, qvi Machiavelli illa initio amplissimis privilegiis & laudibus munita cura verant prodire in lucem, aut

aut qvi postmodum satis diu illa toleraverant, ipsemet etiam ego Scioppio assenserim. Non etiam censoribus credo *ingentes calamitates in Christiana orbem* Machiavelli illis scriptis *invectam esse*. Et verò de utroqve hoc prolixè à me jam tum multa sunt dissertata in Præfatione ad Machiavelli Principem. Non tamen dixerim, eo fuisse animo ipsos illos Romanos censores, ex qvorum consilio Machievellica Romæ proscripta sunt, ut *Romanæ Ecclesiæ invidiam facere conati sint*. Qvi enim suspicer adeo sinistrè de viris, magnæ eruditionis pariter & virtutis nomine laudatis? Aliis qvoqve Machiavelli reprehensoribus, inter qvos eminet Innocentius Gentilletus, qvi Romanis sacris non fuere addicti, illam qvidem criminationem per injuriam impingi, patet utiqve manifesto ex eorum scriptis; in qvibus profecto haud invenias istam Romanæ Ecclesiæ invidiam factam, Machiavello vero ipsi vitio datam pernitiosam doctrinam, perinde ut in cen-

censura reliqvorum. Non item ferendum judicio, qvod hîc non obscure innuit Scioppius: qvasi scilicet censores isti perperam judicaveri, *pestifera & regnis rebusq; publicis exitiosa esse* Machiavelli *præcepta*. Ea sane fuisse in sententia Scioppium, recte demonstrat Jesuita cum ex ejus qvibusdam pro Machiavelli innocentia sermonibus, tum ex cataloco operum ejus affecturum typis edito: in qvo duo libri promittuntur hoc titulo. *Censura in omnia Nicolai Machiavelli opera Politica & Historica. Cujus censura usus est, ut nemo nisi volens & sponte sua improbus, librorum Machiavellicorum lectione ad neqvitiam & Pseudopoliticorum imposturas abduci possit.* Idem: *Machiavellica, hoc est Apologia duplex. Qvarum priore Ecclesiæ decreta de Machiavelli libris defenduntur. Posteriore innocentia ejusdem Machiavelli, adversus Calvinistas præcipue Italici nominis hostes, propugnatur.* Produnt hæc utiqve favorem Scioppii in Machiavellum. At verò qvoniam

præ-

præcepta solis injustis rebuspublicis & tyrannidi convenientia, sine ullo discrimine commendavit omnibus, vire perniciosa sevisse dogmata Machiavellum, abunde etiam à nobis est demonstratum in Animadversionibus. In qvibus simul ostendimus, plurima etiam alia consilia rebus gerendis perqvam inepta & Civili prudentiæ adversa, à Machiavello suggesta, & neutiqvam illam qvam habet Politicæ scientiæ laudem hominem promeritum. Clarissimæ luci hæc à me ita exposita sunt, ut si aliter Censuram suam instituerit Scioppius (seu fecisset videtur) operam luserit, aut ipse etiam in eundem cum Machiavello impegerit lapidem. Qvam vanum sane est, qvod pollicetur illa duplex Apologia. Si innocens est Machiavellus, qvod posteriore probaturum sese promisit Scioppius, qvei defendi possint Romanæ Ecclesiæ decreta, qvæ librorum Machiavelli lectione, pestiferæ doctrinæ nomine, omnes interdixit?

Pag. 3. l. 7. *Ethicor. Eudemior.*) Bene

verba Ariſtotelis aſſecutus eſt Sciopius, ſecus qvam à Wangnerechio eſt factum. Perſtrinxit nimirum Ariſtoteles nonnullos, qvi Philoſophorũ ſive ſapientũ titulo ſenſebantur, qvod de rebus civilibus ad mores pertinentibus inepte diſſeruiſſent, qvamvis vulgò propter conciliatum ſibi Philoſophiæ nomen viſi eſſent præclare docuiſſe: idqve qvandoqvidẽ & aliena ab inſtituto argumento propoſuiſſent & inania, præ ἀπαιδευσίᾳ qva laboravere. Audit nimirũ Ariſtoteli paſſim Pædia cognitio ſcientiæ ſive methodi alicujus, qvâ tenetur non ipſa ſciẽtia ſed ejus natura, h. e. qvod ſubjectum, qvas affectiones proprias, qvem modum probandi qvæqve vel habeat vel admittat. Qvale eſt argumentum libri noſtri de Civili Prudentia & Propoliticorum.

Pag. 4. l. 14. *Nunneſius*) Qvid apud Ariſtotelẽ ſit παιδεία, aut πεπαιδευμένος, non conſentiunt etiam optimi qviqve ejus interpretum. Qvæ hîc Hiſpanum Nuñeſium ſecutus docet Scioppius, ea & duo illa magna Ariſtotelicæ

Philo-

Philosophiæ apud Altorfienses lumina, Philippus Scherbius atqve Michaël Piccartus, probaverunt. Hujus Theses de Pædia conficiunt Disputationem Sextam Philosophiæ Aldorfinæ à Cl. Felvvingero editæ. Illius in Thesium Philosophicarum libro Disputatio octava est de *docendi discendiq; prudentia παιδεία*. In eandem sententiam docte disseruit ex Italis Jacobus Mazonius & Cæsar Cremoninus: uterqve ingenio & doctrina præstantissimus. Inseruit etiam nonnulla eruditissimo suo de Sermonibus Exotericis libello Octavianus Ferrarius. Imo jam ante illos, sunt qvi tradant, visa hîc qvædam satis acute Jacobo Fabra Stapulensi; cujus tamen ego doctrinam haud legi. Nec fortassis operæ fuerit pretium, post illos usqve adeo præclaros auctores, aliorum consensum anxie exspectare: qvi dudum me traxere in partes, postqvam Aristotelis scripta familiariora mihi reddita sunt. Qvæ porro Nunnesius præfatione illa Physici operis à Scioppio lau-

laudata prolixius, illa breviter, sed tamen perqvā eleganter, præclarus idem ille Valentinus persecutus est, capite secundo libri qvem *de Curriculo Philosophiæ* inscripsit.

Pag. 5. l. 20. *totus liber*) Rectius dixisset hoc agi, bona libri illius parte. Est enim qvidem totus περὶ παιδευτικὸς: versatur tamen etiam circa alia illius argumenti capita.

Pag 7. l. 35. *conservandum statum*) Ni *Status* voce Scioppius solam regiminis formam intellexit, non plene usum Pietatis civilem expressit.

Pag 7. l. 31. *Status conservatio*) Qvod paulo ante diximus etiam hîc est repetendum. Nec enim finis unicus Politicis est Status conservatio, sed felicitas civilis societas, qvi revera absolvitur exercitio virtutis cum rerum sufficientia conjuncto.

Pag. 8. l. 11. *qvoniam ea hominum animos*) Imo verò juvat Pietas etiā ad felicitatem civilē divino auxilio & gratia conseqvendam: qvandoqvidem, ut ipse

ipse Scioppius paulo post addit, *cum Deus sit justus abesse non potest, quin Principem sui amantem & reverentem redamet & adversus inimicos tueatur.*

Pag. 10. l. 15. *natura Logicæ*) Qvæ hic interserit Scioppius de natura Logices, parum sani habent; qvandoqvidem nugis Petri Rami omnia pene sunt infecta. Qvod in commune sufficit añotasse. Nã in qvælibet animadvertere & operosum nimis fuerit, & ab instituto alienum Et vero omne hoc debuisset etiam à Scioppio omitti: cum ad rem nihil omnino faciat, sitqve alienum cum genere tum loco; ut ipsius verbis utamur. Observandum vero cumprimis est, credidisse Scioppium, de uno subjecto non nisi unam methodum agere oportere: turpi sane errore, cum vel tyronibus sit notum, unum subjectum multis scientiis commune esse pro diversa ratione considerandi. Est autem hic error Scioppio fæcunda tradix complurium errorem per omnem hunc librum sparsorum.

Pag. 11. l. 17. *Sermonis vitia*) Etiam hic

in

in enumerandis Sermonis pariter & Rationis vitiis multum impegit Scioppius. Primo enim non omnis Novatio aut Peregrinitas semper est in vitio. Deinde præter illa qvinq; & alia sunt dictionis vitia, etsi non omnis alicujus tamen; perinde ut virtus dictionis alia est atq; alia pro sermonis diversitate: qvam varia flagitat tractandi ratio, Oratoria scilicet, Poetica, Philosophica, qvarum singulæ itidem variæ sunt. Similiter Obscurum, Ambiguum, & Alienum non sunt vitia propria Rationis, sed sermoni communia. Adhoc ubi demonstrandum est etiam Probabile in vitio est: & ubi persvadendum ipsa Demonstratio subtilior meretur reprehensionem.

Pag. 11. l. 24. *Exegeticum vel Apodicticum*) Atqvi omnis legitima explicatio conficitur probatione: nec omnis probatio est ἀπόδειξις, sed sola illa, qvæ scientiam parere est idonea.

Pag 12. 31. *Rhetorica propria*) Hæc etiam sapiunt Ramisticas Audomari Tha-

Thalæi ineptias. Qvasi vero non potissimum munus sit Rhetoris, invenire argumenta commoda ad persvadendum & movendos affectus, totamqve orationem probe disponere.

Pag 13. l.3. *Cujus tres sunt species)* Nemo sanus ita docuit hactenus. Et qvi intelligas, Enunciationem vel Axioma esse dispositionem argumenti inventi? Qvi Axioma & Enunciatio sint duæ species, cum omne Axioma sit itidem enunciatio? Verum Scioppius Ramistice ludit vocabulis: nec hujus est loci in talia pro merito animadvertere.

Pag. 13. l. 28. *Quæ* αὐταρκεια *definitur)* Nescio an qvis vel gentilium Philosophorum in copia rerum ejusmodi beatitudinem vitæ civilis collocaverit, si excipias Epicuri aliqvot asseclas. Stoici sane illam qvidem αὐτάρκειαν, sive rerum illarum sufficientiam, ne qvidem in parte felicitatis collocaverunt. Aristoteles partem esse credidit, sed minimam: potissimum verò feli-

felicitatis illi9 absolvi virtutis exercitio. Idqve non in Moralibus duntaxat docuit, verum etiam in opere Politico; cujus liber septimus primis tribus capitibus eo de argumento præclare disserit. Hic error Scioppii multorum aliorum mater est perqvam fæcunda: indigna homine saltim Christiano.

Pag 14.l.2. *Materia subjecta*) Homines civilem societatem sive desiderantes sive colentes, propriè si loqvaris, objectum sunt Politicæ; & Respublica cujusqve civitatis est Finis Politicæ internus. Sed hoc nunc Scioppio condonemus.

Pag. 14.l.21. *Isti vitiosas reipubl. formas*) Hoc rectè docetur à Scioppio. Latius tamen longe hoc ipsum à nobis est demonstratum, cum in Propoliticis cap. 4. tum Libro de Civili prudentia cap. 5. Dicta etiam nonnulla huc pertinentia à nobis sunt Præfatione ad Machiavelli Principem nostræ editionis, alibiqve.

Pag. 15, l. 2. *esse affirmant*) Nusqvam id affir-

Introductionis in Politica Aristotelis cap. 2. Hodieqve superant hujus argumenti liber septimus, & pars octavi.

Pag. 18. 17. *Reliqvuum est ut*) In omni illa qvam nunc aggreditur Scioppius doctrina minus sese rectè gerit.

Pag. 18. l. 28. *& ad Ethicam vel Moralem pertinere*) Vituperari Tyrannis potest & debet modo non uno: & Moraliter scilicet & Politicè Moraliter, eo qvod Tyrannis humanæ naturæ adversetur. sive Tyrannum ipsum videas sive eos qvi illius libidini sunt obnoxii. Politicè, eo qvod hic republicæ status *primo* non tendat in usum integræ civitatis, sed solius dominantis Tyranni, ac proinde neutiqvam possit annumerari bonarũ rerumpublicarum ordini, imo ab illo longissimè omnium recedat: *secundò* qvod nec ipsi Tyranno conciliet qvidqvam veræ civilis felicitatis, qvicqvid autem pariat brevissimi id sit temporis. Prius vituperium non est Politicum: Posterius verò unicè ad Politicam pertinet doctrinam, ut sine culpâ im-

per-

affirmatum legas, ſive ab Ariſtotele ſive ab Thoma. Nusqvã illi itidem vel iñuerunt: *Tyrannidem cæterasq; vitioſas formas eſſe artis Politicæ objectum magis proprium qvam Regnum aliasq; rectas & laudabiles formas*: ſed plane contrarium. Utpote qvi illos ſtatus vitioſos indignos reipublicæ nomine judicaverint.

Pag. 17. l. 5. *Jam qvod vitioſas*) Si de ſtatu regiminis loqvaris, vera ſunt qvæ hîc Scioppius docet: at ſi & reliqva civitatis attendas, longè eſt alia ratio. Certè qvi ſimpliciter optimã velit inſtituere civitatem, illi longè eſt pluribus opus præceptis: idq; qvoniam ſingula qvæq; accuratè ibi ſint componenda, qvo civitas omni ex parte felix evadat. Loca autem illa Ariſtotelis pariter & Thomæ de ſolo ſtatu regiminis loqvuntur: ultra formam regiminis vero multa ſunt ad felicitatem civitatis neceſſaria.

Pag. 18. l. 1. *exemplo etiam ſuo Ariſtoteles*) At verò Ariſtolem integros ſex libros inſtituendæ optimæ Reipublicæ impendiſſe, ſaltim ſimile vero fecimus

Intro-

mæ omnium editioni, qvæ anno M DC XXIII ex typographia Andreæ Phæi prodiit, tituli verbis adjectum esse: *Ad Ludovicum Ludovisium S R. E. Cardinalem & Camerarium.* Idem adducit nonnulla ex Scioppiana ad Cardinalem illum Epistola. Verum Romana illa editio hactenus non incidit in manus meas; eoqve coactus sum exprimere Mediolanensem anni seqventis, qvæ & Ludovisii nomen libri titulo, & præfatoriam epistolam libro ipsi detraxit, nescio qvo consilio aut qva de caussa. Non fuerit tamen abs re etiam hic addere, qvæ ex Epistola ista Scioppii Jesuita ille recitat. *Hoc* (inqvit) *Scioppius egit, cum in de dicatione ad Cardinalem Ludovisium scribere ausus est: Se summo Pontifici* (Gregorio XV.) *patruo ipsius, cum Mediolani superioribus annis fungeritur legatione, non semel in familiari sermone demonstravisse*, Machiavelli scilicet adversarios, *magnam hinc Ecclesiæ Romanæ invidiam facere conatos esse, qvod pestifera, velut ipsi censent,*

sent, & regnus rebusqve, publicis exitiosa Politicorum quorundam præcepta, conscio atqve annuente Pontifice, Romæ primum edita, atqve à pluribus deinde Pontificibus tolerata, ingentes in orbem Christianum calamitates invexerint. Et sub epistolæ finem jactat, hanc Artis pædiam ex ipsius Aristotelis & D. Thomæ præceptis & exemplo esse deformatam, & illorum peritiæ potissimum, oppositam, qvi per latus scriptorum Politices Apostolicam sedem sauciare, & autoritatem Ecclesiæ Romanæ diluere conantur. Hæc Wangnereckius ex Scioppiana epistola. Rectè verò advertit idē ille, patere hinc, qvod Scioppius qvam maxime studuerit, Machiavelli Politica scripta à duris Ecclesiæ Romanæ censuris liberata revocare in liberas legentium manus. De Machiavello enim ejusqve censoribus agere Scioppium, apertissimum est. Cæterum non satis prudenter censores illos cōsuluisse existimationi Romanorū Pontificum, qvi Machiavelli illa initio amplissimis privilegiis & laudibus munita cura verant prodire in lucem, aut

aut qvi postmodum satis diu illa tolerarant, ipsemet etiam ego Scioppio assenserim. Non etiam censoribus credo *ingentes calamitates in Christiana orbem* Machiavelli illis scriptis *invectam esse*. Et verò de utroqve hoc prolixè à me jam tum multa sunt dissertata in Præfatione ad Machiavelli Principem. Non tamen dixerim, eo fuisse animo ipsos illos Romanos censores, ex qvorum consilio Machievellica Romæ proscripta sunt, ut *Romanæ Ecclesiæ invidiam fac re conati sint*. Qvi enim suspicer adeo sinistrè de viris, magnæ eruditionis pariter & virtutis nomine laudatis? Aliis qvoqve Machiavelli reprehensoribus, inter qvos eminet Innocentius Gentilletus, qvi Romanis sacris non fuere addicti, illam qvidem criminationem per injuriam impingi, patet utiqve manifesto ex eorum scriptis; in qvibus profectò haud invenias istam Romanæ Ecclesiæ invidiam factam, Machiavello vero ipsi vitio datam pernitiosam doctrinam, perinde ut in

cen-

censura reliqvorum. Non item ferendum judicio, qvod hîc non obscure innuit Scioppius: qvasi scilicet censores isti perperam judicaveri, *pestifera & regnis rebusq; publicis exitiosa esse* Machiavelli *precepta*. Ea sane fuisse in sententia Scioppium, recte demonstrat Jesuita cum ex ejus qvibusdam pro Machiavelli innocentia sermonibus, tum ex cataloco operum ejus affecturum typis edito: in qvo duo libri promittuntur hoc titulo, *Censura in omnia Nicolai Machiavelli opera Politica & Historica. Cujus censura usus est, ut nemo nisi volens & sponte sua improbus, librorum Machiavellicorum lectione ad neqvitiam & Pseudopoliticorum imposturas abduci possit.* Idem: *Machiavellica, hoc est Apologia duplex. Qvarum priore Ecclesiæ decreta de Machiavelli libris defenduntur. Posteriore innocentia ejusdem Machiavelli, adversus Calvinistas præcipue Italici nominis hostes, propugnatur.* Produnt hæc utiqve favorem Scioppii in Machiavellum. At verò qvoniam

præ-

præcepta solis injustis rebuspublicis & tyrannidi convenientia, sine ullo discrimine commendavit omnibus; vire perniciosa sevisse dogmata Machiavellum, abunde etiam à nobis est demonstratum in Animadversionibus. In qvibus simul ostendimus, plurima etiam alia consilia rebus gerendis perqvam inepta & Civili prudentiæ adversa, à Machiavello suggesta, & neutiqvam illam qvam habet Politicæ scientiæ laudem hominem promeritum. Clarissimæ luci hæc à me ita exposita sunt, ut si aliter Censuram suam instituerit Scioppius (seu fecisset videtur) operam luserit, aut ipse etiam in eundem cum Machiavello impegerit lapidem. Qvam vanum sane est qvod pollicetur illa duplex Apologia. Si innocens est Machiavellus, qvod posteriore probaturum sese promisit Scioppius, qvei defendi possint Romanæ Ecclesiæ decreta, qvæ librorum Machiavelli lectione, pestiferæ doctrinæ nomine, omnes interdixit?

Pag. 311. 7. *Ethicor. Eudemior.*) Bene

verba Aristotelis assecutus est Sciopius, secus qvam à Wangnerechio est factum. Perstrinxit nimirum Aristoteles nonnullos, qvi Philosophorũ sive sapientũ titulo sensebantur, qvod de rebus civilibus ad mores pertinentibus inepte disseruissent, qvamvis vulgò propter conciliatum sibi Philosophiæ nomen visi essent præclare docuisse: idqve qvandoqvidē & aliena ab instituto argumento proposuissent & inania, præ ἀπαιδευσίᾳ qva laboravere. Audit nimirũ Aristoteli passim Pædia cognitio scientiæ sive methodi alicujus, qvâ tenetur non ipsa sciētia sed ejus natura, h. e. qvod subjectum, qvas affectiones proprias, qvem modum probandi qvæqve vel habeat vel admittat. Qvale est argumentum libri nostri de Civili Prudentia & Propoliticorum.

Pag. 4. l. 14. *Nunnesius*) Qvid apud Aristotelē sit παιδεία, aut πεπαιδευμένος, non consentiunt etiam optimi qviqve ejus interpretum. Qvæ hîc Hispanum Nuñesium secutus docet Scioppius, ea & duo illa magna Aristotelicæ

Philo-

Philosophiæ apud Altorfienses lumina, Philippus Scherbius atqve Michaël Piccartus, probaverunt. Hujus Theses de Pædia conficiunt Disputationem Sextam Philosophiæ Aldorfinæ à Cl. Felvvingero editæ. Illius in Thesium Philosophicarum libro Disputatio octava est de *docendi discendiq; prudentia* παιδεία. In eandem sententiam docte disseruit ex Italis Jacobus Mazonius & Cæsar Cremoninus: uterqve ingenio & doctrina præstantissimus. Inseruit etiam nonnulla eruditissimo suo de Sermonibus Exotericis libello Octavianus Ferrarius. Imo jam ante illos, sunt qvi tradant, visa hîc qvædam satis acute Jacobo Fabra Stapulensi: cujus tamen ego doctrinam haud legi. Nec fortassis operæ fuerit pretium, post illos usqve adeo præclaros auctores, aliorum consensum anxie exspectare: qvi dudum me traxere in partes, postqvam Aristotelis scripta familiariora mihi reddita sunt. Qvæ porro Nunnesius præfatione illa Physici operis à Scioppio lau-

laudata prolixius, illa breviter, sed tamen perqvã eleganter, præclarus idem ille Valentinus persecutus est, capite secundo libri qvem *de Curriculo Philosophiæ* inscripsit.

Pag. 5. l. 20. *totus liber*) Rectius dixisset hoc agi, bona libri illius parte. Est enim qvidem totus προπαιδευτικὸς: versatur tamen etiam circa alia illius argumenti capita.

Pag 7. l. 35. *conservandum statum*) Ni *Status* voce Scioppius solam regiminis formam intellexit, non plene usum Pietatis civilem expressit.

Pag 7. l. 31. *Status conservatio*) Qvod paulo ante diximus etiam hîc est repetendum. Nec enim finis unicus Politicis est Status conservatio, sed felicitas civilis societas, qvi revera absolvitur exercitio virtutis cum rerum sufficientia conjuncto.

Pag. 8. l. 11. *qvoniam ea hominum animos*) Imo verò juvat Pietas etiã ad felicitatem civilẽ divino auxilio & gratia conseqvendam: qvandoqvidem, ut ipse

ipse Scioppius paulo post addit, *cum Deus sit justus abesse non potest, quin Principem sui amantem & reverentem redamet & adversus inimicos tueatur.*

Pag. 10. l. 15. *natura Logicæ*) Qvæ hic interserit Scioppius de natura Logices, parum sani habent; qvandoqvidem nugis Petri Rami omnia pene sunt infecta. Qvod in commune sufficit añotasse. Nã in qvælibet animadvertere & operosum nimis fuerit, & ab instituto alienum Et vero omne hoc debuisset etiam à Scioppio omitti: cum ad rem nihil omnino faciat, sitqve alienum cum genere tum loco; ut ipsius verbis utamur. Observandum vero cumprimis est, credidisse Scioppium, de uno subjecto non nisi unam methodum agere oportere; turpi sane errore, cum vel tyronibus sit notum, unum subjectum multis scientiis commune esse pro diversa ratione considerandi. Est autem hic error Scioppio fæcunda tradix complurium errorem per omnem hunc librum sparsorum.

Pag. 11. l. 17. *Sermonis vitia*) Etiam hic

in

in enumerandis Sermonis pariter &Rationis vitiis multum impegit Scioppius. Primo enim non omnis Novatio aut Peregrinitas semper est in vitio. Deinde præter illa qvinq; & alia sunt dictionis vitia, etsi non omnis alicujus tamen; perinde ut virtus dictionis alia est atq; alia pro sermonis diversitate: qvam varia flagitat tractandi ratio, Oratoria scilicet, Poetica, Philosophica, qvarum singulæ itidem variæ sunt. Similiter Obscurum, Ambiguum, & Alienum non sunt vitia propria Rationis, sed sermoni communia. Adhoc ubi demonstrandum est etiam Probabile in vitio est: & ubi persvadendum ipsa Demonstratio subtilior meretur reprehensionem.

Pag, 11. l. 24. *Exegeticum vel Apodicticum*) Atqvi omnis legitima explicatio conficitur probatione: nec omnis probatio est ἀπόδειξις, sed sola illa, qvæ scientiam parere est idonea.

Pag 12. 31. *Rhetorica propria*) Hæc etiam sapiunt Ramisticas Audomari

Tha-

Thalæi ineptias. Qvasi vero non potissimum munus sit Rhetoris, invenire argumenta commoda ad persvadendum & movendos affectus, totamqve orationem probe disponere.

Pag 13. l. 3. *Cujus tres sunt species*) Nemo sanus ita docuit hactenus. Et qvi intelligas, Enunciationem vel Axioma esse dispositionem argumenti inventi? Qvi Axioma & Enunciatio sint duæ species, cum omne Axioma sit itidem enunciatio? Verum Scioppius Ramistice ludit vocabulis: nec hujus est loci in talia pro merito animadvertere.

Pag. 13. l. 28. *Qvæ αὐταρκέια definitur*) Nescio an qvis vel gentilium Philosophorum in copia rerum ejusmodi beatitudinem vitæ civilis collocaverit, si excipias Epicuri aliqvot asseclas. Stoici sane illam qvidem *αὐτάρκειαν*, sive rerum illarum sufficientiam, ne qvidem in parte felicitatis collocaverunt. Aristoteles partem esse credidit, sed minimam: potissimum verò feli-

felicitatis illius absolvi virtutis exercitio. Idqve non in Moralibus duntaxat docuit, verum etiam in opere Politico; cujus liber septimus primis tribus capitibus eo de argumento præclare disserit. Hic error Scioppii multorum aliorum mater est perqvam fæcunda: indigna homine saltim Christiano.

Pag 14.l.2. *Materia subjecta*) Homines civilem societatem sive desiderantes sive colentes, propriè si loqvaris, objectum sunt Politicæ; & Respublica cujusqve civitatis est Finis Politicæ internus. Sed hoc nunc Scioppio condonemus.

Pag. 14.l.21. *Isti vitiosas reipubl. formas*) Hoc rectè docetur à Scioppio. Latius tamen longe hoc ipsum à nobis est demonstratum, cum in Propoliticis cap. 4. tum Libro de Civili prudentia cap. 5. Dicta etiam nonnulla huc pertinentia à nobis sunt Præfatione ad Machiavelli Principem nostræ editionis, alibiqve.

Pag.15.l.1. *esse affirmant*) Nusqvam id affir-

affirmatum legas, sive ab Aristotele sive ab Thoma. Nusqvã illi itidem vel inuerunt: *Tyrannidem cæterasq; vitiosas formas esse artis Politicæ objectum magis proprium qvam Regnum aliasq; rectas & laudabiles formas*: sed plane contrarium. Utpote qvi illos status vitiosos indignos reipublicæ nomine judicaverint.

Pag. 17. l. 5. *Jam qvod vitiosas*) Si de statu regiminis loqvaris, vera sunt qvæ hîc Scioppius docet: at si & reliqva civitatis attendas, longè est alia ratio. Certè qvi simpliciter optimã velit instituere civitatem, illi longè est pluribus opus præceptis: idq; qvoniam singula qvæq; accuratè ibi sint componenda, qvo civitas omni ex parte felix evadat. Loca autem illa Aristotelis pariter & Thomæ de solo statu regiminis loqvuntur; ultra formam regiminis vero multa sunt ad felicitatem civitatis necessaria.

Pag. 18. l. 1. *exemplo etiam suo Aristoteles*) At verò Aristolem integros sex libros instituendæ optimæ Reipublicæ impendisse, saltim simile vero fecimus Intro-

Pag.19.l.2. *partim Regularis*) Qvæ hîc instituuntur partitiones Ethices rigidum examen haud ferunt. Qvadamtenus tamē tolerari possunt. De Moribus scilicet alia novimus Sensu atq; experientia, alia Ratiocinatione. Posteriora comprehendit Ethica, qvæ Scioppio Regularis audit: Priora qvæ eidem Exemplaris dicitur.

Pag.19.l.7. *Illa Dogmata seu Decreta hæc Præcepta*) Divisionem illam Ethices in Dogmaticam & Parænéticam, jam dudum Stoici veteres agnoverunt. Cum primis legi merentur, qvæ de utraq; disseruntur à Seneca in Epistolis post nonagesimam qvartâ & qvintâ. Stoica illa adhuc juvenis Scioppius produxit in suis *Elementis Philosophiæ Stoicæ Moralis cap. 119.* hîc nonnihil aliter senex pinxit, meliora tamen haud redditi. Cæterū facile apparet, omnes illos longe diverse vocabula illa accipere atq; ab aliis fieri solet. Nec enim alius qvisqvam solas Generales morum instituendorum regulas *Decreta*, aut Speciales *Præcepta* appellavit: sed utrumq; vocabulum de utrisq; promiscue usurparunt boni qviqve auctores alii. Qvi di-

O scri-

ſcrimen omne utriusqve vocabuli collocant in ſola diverſitate enunciandi. *Imperative* nimirum fit Præceptum, qvod *Indicativè* eſt Decretum; ac viceverſa. Sic: *Deus eſt colendus*, Decretum eſt: *Deum cole*, Præceptum. *Uxor marito amanda*, *eſt* Decretum qvamvis ſpecialis Regula: *Marite ama uxorem*, Præceptum.

Rectius diviſeris Moralem doctrinam in Eam qvæ nude ſcit qvid agendū omittumve, & Eā qvæ [illegible] ras cauſas reddit, qvare qvid agendum [illegible] aut omittendū. Qvarum utramq; tamen poſſis nunc Dogmaticam nunc Parænetică dicere; ſed poſteriorem ſolam Philoſophiæ aut ſcientiæ Moralis nomine dignari ſi qvidem vere demonſtrativis utatur probationibus, Oratoriam vero ſi Rhetoricis, hoc eſt plebi perſvadendæ idoneis, argumentis duntaxat rem conficiat, cujusmodi ſolent eſſe plæraqve Parænetica.

Hanc diverſam Moralia tractandi rationem etiam Epicteto Stoico fuiſſe obſervatam, liqvet ex *c. 76. Enchiridii*. Poſidonio qvoq; neceſſariam viſam *cauſarum inqviſitionem* teſtatur Seneca *epiſtola 95*. Qvin & ipſe

ipſeSeneca ita interdum differit in ipſa illa Epiſtola, qvaſi Dogmaticæ doctrinæ voce illam αἰκολογικὴν intellectã velit. Etſi minus conſtanter ita doceat. Et vero utraq; illaEpiſtola eſt confuſionis & multum turbulenta.Ut proinde nec J.Lipſius *l. 2. diſſ. 13. Manuductionis* ab illa Stoicæ ſcabie cavere ſeſe potuerit.

Pag 19.l 17.*Atq; hoc fere*)Imo vero Ariſtoteles ſtudioſe in culcat, in omni vita etiam atq; etiã videndum,qvid huic aut illi,hoc aut illo loco vel tempore, conveniat,non autẽ duntaxat *univerſe hominis omnia informat*. Ad hoc, ut dixeris hoc fere erſſe argumentum primorum qvinq; vel ſex librorum Moralium Ariſtotelis, in longe aliis tamen verſantur libri reliqvi.

Pag.19.l.24. *qvi vitam beatum traducere*) At vero hoc generale qvid eſt? deberet itaqve Dogmatici eſſe argumenti.

Pag. 19. l. 26. *Qvid pater filio*) Rectius Ariſtoteles hæc & ſimilia bonam partem ab Ethicis ſejunxit,& partim Oeconomicæ partimPoliticæ docenda commiſit.Ad Ethicen ſcil.docere tantum pertinet, qvid jure naturalis amicitiæ pater filio, liberi

parentibus & ſibi mutuo conjuges & cognati affinesq; debeant: inqvantum autem & hæc & alia vel domeſticæ vel civili ſocietati utilia ſint, alterius eſt operæ.

Pag.19.l.29. *In libris de Officiis*) Id qvidem haud omnino negaverim. Ipſemet enim Cicero ita Stoicè *l.1.de Officiis* loqvitur: *Omnis de officio duplex eſt qvæſtio. Vnũ genus eſt, qvod pertinet ad finẽ bonorum: Alterum qvod poſitum eſt in Præceptis, qvibus in omnes partes uſus vitæ confirmari poſſit. Superioris generis hujuſmodi exẽpla ſunt: omnia ne officia perfecta ſint, numqvid officium aliud alio majus ſit: & ſi qvæ ſunt generis ejusdem. Qvorum autem Officiorum Præcepta traduntur, ea qvanqvam pertineant ad finem bonorum, tamẽ id minus apparet, qvia magis ad inſtitutionem vitæ communis ſpectare videntur, de qvibus eſt nobis his libris explicandum.* Obſervandum verò qvod hic ipſemet Cicero fateatur, Officiorum præcepta iſta *pertinere ad bonorum finem, etſi minus id appareat.* Reapſe igitur utiq; hæc etiam doctrina fuerit Dogmatica dicenda. Similiter vero & illa qvæ ad finem bonorum pertinere ait, reapſe ſunt Præce-

pta,

pta, qvamvis magis communia & generaliora.

Ibid. l. 30. *Illi regulas actionum*) Regulæ *actionū* sanè traduntur in libris de Officiis; sed non sensu Scioppiano, ut *actiones* scilicet sint distinctæ à *regimine affectuum*.

Pag. 20. l. 6. *Plutarchi etiam Moralia*) Clarius dixisset & magis ex vero Scioppius: Plutarchum & reliqvos istos qvorum paulo post meminit, aut simpliciter præceptive aut additis qvidem probationib9 sed plærumq; oratoriis moralia tradidisse: ἐπιστημονικῶς aut verè φιλοσοφικῶς neminem illorum omnium.

Ibid l. 13. *qvod κατόρθωμα*) Vocum illarum Græcarum interpretatio isthæc itidem est ex etveri porticu. Nemo tamen veterum affirmavit: *κατόρθωμα esse actionem vel constituentem Heroicam virtutem vel ab ea proficiscentem*. Nescio etiam an qvisqvā tenere probaverit id qvod pronunciat Scioppius: *apud gentiles vix ullā perfecti officii regulā inveniri*: nisi sanè respexeris ad illud, qvod omnia sint agenda in gloriam Dei & vitæ æternæ caussa: qvē scopum gentilium præcepta nulla habēt,

ne Senecæ qvidem & Epicteti, qvos solos hic excipit Scioppius. Cæterum videtur, Scioppio jam tū seni adhuc placuisse adolescentiæ suæ illud in Elementis parte 1 c. 74. defēsum dogma: *Aristotelis Philosophiā totam nullam esse & effœminatam, & sine Stoicai Phisophia parum prodesse.*

Ibid. l. 22. *Casistæ*) At profecto non hi solent tantum circa κατορθώματα sed etiam τὰ καθήκοντα, & qvidem potissimum circa hæc, occupari.

Ibid l. 24. *Exemplaris sive Paradigmatica*) Exemplaris morum doctrina, aut nudè duntaxit in exemplo monstrat virtutū & vitiorum naturam proprietatemqve: aut simul, bono an malo eventu gestum aliqvid omissumve sit. Illa parum apta est ad docendum: hæc vero suppeditat sæpenumero optimas probationes laudabilium & vituperandorum operū. Sæpenumero inqvam. Nec enim semper eventu prospero aut adverso, qvam narrāt historię, discere est qvid honestum sit, qvid turpe: ut qvidem in vita habent sese res moralium. Qvò respiciens Aristoteles dixit, πλάνην ἔχειν καὶ τἀγαθὰ διὰ τὸ πολλοῖς συμ-

συμβαίνειν βλάβας ἀπ᾽ αὐτῶν: & ipſemet S. Apoſtolus docet, miſerrimos fore fidelium Chriſtianorum optimos; & hujus vitæ eventibus metienda ſit vera felicitas. Qvandoqvidem vero Philoſophię nomen meretur deniq; illa qvæ firmis rationibus ſubnixa eſt rerũ cognitio, facile apparet, nõ promiſcue omnem Exemplarem morum doctrinam Philoſophiæ parandæ eſſe idoneam. Sic ſane Characteriſtica vulgo potius prodeſt qvam Philoſophiæ Moralis ſectatori, ut videre eſt in libello Theophraſti. Fabularis itidem non inſerphit Philoſophiæ ſed communi potius vitæ. Argumenta ſcilicet Philoſophica neceſſum eſt vera eſſe: adeoq; nihil ficti admitti in probatione Philoſophia. Multo minus ergo & Mythologia huc facit qvisqvam. Sola Hiſtoria Philoſophiam juvat. Ut tamen ante jam diximus, non etiam illa ſemper firma ſuppeditat argumenta recti & iniqvi; idq; qvoniam omnis hiſtoria verſatur tantùm in hujus vitæ eventibus & actibus narrandis, cum tamen vera felicitas demũ ſit exſpectanda, factâ mortuorũ corporum reſurrectione & æterna cum immor-

mortali anima redunitione, qvod nos hactenus docuit omnium optime sola doctrina Christiana.

Hæc sufficit notasse ad omnia qvæ de Exemplari morum doctrina omnibusq; ejus partibus hic disserit Scioppius: falso omnem illā doctrinā Philosophiæ nomine dignatus. Neq; verò patitur institutū plenius hoc agere, aut in singula pro merito animadvertere.

Pag 23. l. 12. *qvam Ethicæ proprium*) De vero discrimine Ethices & Politices egimus nos latius l. de Civili Prudentia c. 6. & in Propoliticis cap. 5. Inde vero manifestum est, de turpitudine qvidem morali Tyranni agere non esse proprie Politici: Politici tamen in officio esse, ostendere, qvantum à felicitate civili absit regimen Tyrannicum, qvamq; adeo miser & corruptus sit reipublicæ ille status. Si docere id negligat Politicus, non profecto officium facit sed peccat graviter. Ex parte igitur vera sunt qvæ hic docet Scioppius magna tamen ex parte à vero recto & abeunt plurimum.

Pag. 24. l. 3. *à Methodi magistris*) Præter P. Ra-

P. Ramum & sectatores ejus, non crediderim qvenqvam illam qvidem ineptam methodum docuisse: utpote qvæ evertat omnem scientiarũ limitem apud doctos qvosq; receptissimum. Non est hujus loci delirium illud pluribꝰ coarguere. Sufficit notasse, qvod aliæ disciplinæ agant de affectone aliqva tantum in abstracto, aliæ autem de eadem sed in concreto. Ut Gometra de linea in abstracto, de linea in visu posita Opticus. De numero in abstracto Arithmeticus, de eodem in sonis Musicus. De communissimis entium affectionibus in abstracto Metaphysicus, de eisdẽ in concreto omnes reliqvæ agunt sciẽtiæ.

Ibid. l. 6. *Ut hæc Qvæstio*) Omnia qvæ subjungit Scioppius usq; ad pag. 26. iterum toto genere esse ab instituto aliena, nemo non videt. Rejicienda hinc igitur merito sunt & ableganda in suum locum. Et vero satis apparet, adducta huc esse tantum causa ostentandi peritiam aliqvã subtilitatũ Philosophicarum. Qvanqvam ipso statim in limine prodat potius Scioppius suam Ramisticam ἀπαιδευσίαν, asserens *qvid sit contrarium ex Dialectica disci:* cum tamen id docere non Dialecticæ sit sed

sed Metaphysicæ. Cæterum contra ea qvæ subtiliter hîc disputata ab sese credidit Scioppius, adversus Aristotelem & unaninem pene omnium sententiam, qvod nemde ut Horatius etiam cecinit,

Virtus est medi ū vitiorum utrinq; redactū, non est qvod à nobis qvidqvam hîc adferatur in medium, ne denuo *in vitium rapiamur vitio alieno*: ut S. Hillarii verba mutuemur: præsertim qvum nihil habeant, cui refutando aliqvis ex Lyceo tyro non par sit.

Pag. 26. l. 14. *Cui non tam veritas*) Prudentiæ est definire qvid expediat homini qvid noxium. Vetat itaq; Prudentia docere id qvod turpe est; nisi id aliunde jam sit notum, aut ita id fiat, ne ex doctrina illa verum turpium vita humana capiat qvidqvam detrimenti. Reapse igitur aliud interdum exigit Prudentiæ qvam Scioppius hîc appellat methodus, qvam Doctrinæ methodus: utpote qvum illa doctrinam aliqvam interdum plane esse jubeat humana vita. Sic Elephantidis libellos aut Priapcjata interpretari Grammaticæ qvidem exegeticæ methodus jubet, ne qvidqvam veteris illius spurcitiei non

aper-

aperte doceatur. Vera tamen Prudentia & Pietas jubet potius, omnino abolere ferro & igne qviqvid illius generis & librorũ & doctrinæ est; gnara scilicet, plus valere ignorantiam vitiorum qvam cognitionẽ virtutis, & vetera illa scelera sine culpa imperitiæ nesciri, vix autem sine morũ labe intelligi posse. Ut proinde & ipse Scioppius in Priapeis edendis interpretandisq; vehementer in Prudentiam morum, cumprimis Christianum, peccaverit. Perinde út & hic non satis recte dixit: *Prudentia methodo non tam veritatem qvam certam qvandam hominum utilitatem esse propositam:* cum utiq; veritas ipsa definiat illam hominum utilitatem, & nihil hominibus reapse sit utile qvod non idem verum sit.

Ibid. l. 16. *ut in Politica tractanda*) Ut in Politicis doceatur, Tyrannidem esse pessimam omnium reipubl. speciem, & penè indignam reip. nomine, non illa tantum Scioppiana Prudentiæ sed etiam Doctrinæ methodus exigit. Nec opus est, ut ulterius in Politicis qvidẽ, turpitudo tyrañidis doceatur. Eoq; hosce intra limites substitit ipsemet etiam Aristoteles. Atq; adeo

nides, nisi ab iis demum qvi herilium & tyrannicarum artium sunt gnari Ut autē optimè & plenissime eas intelligas commodissima utiq; est doctrina. Fere sane hic usu venit qvod ille in Comœdia servus palmarium credidit sui facti, cum herilem filium in meretricias ædes astu deduxisset qvod scilicet reperisset, *qvomodo adolescentulus meretricum ingenea & mores posset noscere, maturè ut cum cognorit perpetuo oderit : nosse enim omnia hæc salutem esse adolescentibus.* Neqve vero boni qviq; intelligentes simul sunt malarum vitæ civilis artium, qvin ex suo ingenio alios æstimantes sæpe decipiuntur & circumveniuntur graviter. Ut recte autem vitam civilem agas opus profecto est illo etiam Servatoris nostri aureo monito:ut nempe *simus qvidem simplices sicut columbæ, simul tamen etiā prudentes veluti serpentes.* Qvod verò hac doctrina abuti qvis etiam possit ad scelera, negari haud potest. Observandum verò est, hanc fere esse communem naturam omnis scientię præter solam virtutem,utpote qvæ sola cedere in abusum neqveat : alias item res plurimas posse ab improbis in pravos usus verti, nec tamen

propterea nō,ob insignia etiā commoda, solere in magno haberi pretio, & vitā iis carere non posse. Qvo ipso & oratoriam doctrinam excusavit Aristoteles.

Pag.28.l 22. *Odium & contemptus*) Consentanea hæc sunt Aristotelicæ doctrinæ l.v.Polit. c. 9. Eoq; sine caussa Wagnereckius & inepte l. 2.§.6. cavillatur.

Pag.29.l. 2. *ne oratio sua sit lubrica*) Qvæ hîc docet Sciopius usq; ad seqvētis pag.l. vicesimam septimā, nullam reprehensionem,me qvidem judice,commerentur.Ut proinde hic etiā lib. 2.§.7.Wangnereckius nodū in scirpo qværat, culpans Scioppiū qvasi ille de industria S.Petri verba falsaverit,cum facile appareat,voluisse Scioppium illa tantum verba recitare, qvæ ad propositum facere visa sunt.

Pag.30.l.28. *Loqvendi modus*) Sive hypothetice sive cathegorice loqvaris parū ad rem facit. Nec vero etiā Cathegoricæ propositiones de Tyrañide conservāda qvidqvā habent culpæ, modò prædicatū semper vero subjecto jungatur,h.e.modo illa qvæ de solo tyraño prenuncianda & vera sunt nō referantur promiscue ad Principē qvem vis. Æqve scilicet vacaveris culpa si cathegorice dixeris,exēpli caussa: *Tyran-*

nus conservandi imperii sui ergo interficere debet sapientes magnoq; animo praeditos:atq; si hypotherice formaveris ex praescripto Scioppii sermonem: *Tyrannus si quovis modo imperium retinere velit, debet interficere sapientes magno animo praeditos.*

Pag.31.l 13.*pro cathegoricis habeat, & rectè se facere*) Cathegoricæ propositiones non mul affirmāt, recte illos facere qvi ita sese gerunt. Nec verò Cathegorica propositio qvævis mortalem attingit rectitudinem.

Ibid.l.28.*aut aliud agendo*) Non semper hoc satis est,sed tum demum, si facili negocio ex obiter dictis intima scriptoris mens qveat intelligi.Qvod profecto non semper fieri potest.

P.32.l.4.*Si ergo dicat Politicus*) Nō dubito respicere hic voluisseScioppiū Machiavelli excusationē qvasi scilicetMachiavell⁹ directè turpitudinē tyrañidis indicaverit adductis primo ej⁹ caussis,vi & fraudib⁹, deinde & effectis, odio nēpe populari & infamia perpetua. Et vero illud de vulpino ac leonino ingenio legitur *c.18. Principis*.De infamia &odio populari in eodē libro passim multa reperias. At profecto hęc qvidē est inanis excusatio. primo enim

loqv-e

loqvitur Machiavellus nõ de Tyraño, sed de qvovis Principe; qvo ille ingenio esse debeat, eiq; spernendam omnem famã sinistram qvæ dominatui officiat Deinde nemini temere ist hæc qvidẽ veniat dicta hæc à Machiavello ut turpitudo tyrannidis innotescat. Qvantumvis sane hoc fortasse voluerit Machiavellus, oratio tamen excusari non potest, qvin *lubrica* judicari debeat, vel *ejus notæ, ut ex ea facilis in errorem aut falsam opinionem lapsus sit.*

Ibid. l. 9. *oblique sententiam*) Ista obliqva interpretandi ratio itidem sæpe non sufficiat ad *lubricæ* doctrinæ culpam diluendam: nisi demum *perfacile* sit conjectu bonum scriptoris consilum. Hinc interdũ *intentio libri generalis* pravis opinionibus prævertendis neutiqvam par est, cum qvidem specialis doctrina vitio scribentis non satis generali intentioni respondet.

Ibid. l 23. *(specialis intentio debeat)* Si omnia rectè sese habeãt, oportet sane specialem qvamq; doctrinam Generali intentioni convenire At vero contingit haud raro, ut scribenti im vitio minime isthæc sibi sint conformia. Ac proinde non tuto semper de specialis doctrinæ intentione ..nerali accipi præjudicium potest.

Ibid. l. 31. *Conatus scriptoris est*) Etiam hæc tanqvam pro Machiavello dicta accipi voluisse Scioppiũ, qvamvis publicas pœnas metuens dissimularit, nemo doctior dubitaverit. Et vero hoc, qvem ille laudat, animo à Machiavello Principem conscriptum editũqve, etiam alii persvadere nituntur: qvos interfuit qvondam & Albericus Gentilis & Jacobus Gaddus, qvorum ego verba protuli in Epistola ad Alvenslevium editioni meæ præfixa. Qvamvis autem nec ego negaverim, vafro & fraudulento consilio Machiavellum illa sua de Principe commentatum esse. (Nec enim usqvã, laudatã ab ipso tyrañidem: ex adverso hanc damnatam, cum alibi passim tum cumprimis decimo libri capite ejus ad Livium dissertationum, traditas item artes evertendæ tyrañidis servãdæq; libertatis, legere est. Qvin animo à Mediceo Florẽtiæ patriæ principatu alienum Machiavellum fuisse, doceat vel illud, qvod Paulo Jovio testebis fuerit reus initæ conspirationis.) Saltim à culpa tamen *lubricæ* & pestilentis doctrinæ Machiavello defendẽdo, neutiqvã hæc etiam

Sciop-

Scioppiana paria ſunt. Nec vero vel levisſimũ reperire indicium lucerit in toto de Principe libro, vel contra animi ſententiã, vel ex metu, vel turpium tyrañidis artium prodendarum cauſſa, librum illum conſcriptum eſſe. Contra ita loqvi Machiavellũ videas, qvaſi ad præſcriptã à ſe neqviter normam omnes ſine diſcrimine Principes conſilia & res ſuas debeãt inſtituere. Nullus etiam eſt juſtus metus, qvo minus tyrannidum malæ artes in lucem produci poſſint, ſine ulla morum labe. Feliciter ſane id ab aliis factum eſt.

Pag. 33. l 12. *Nam niſi hoc faciamus*) Neqvaqvã aliorum iſtorum exemplo poteſt excuſari Machiavellus. Longe enim aliter improbas artes hic aliter illi docuerunt. Si ad illorũ exemplum doctrinam ſuam compoſuiſſet Machiavellus, non minus atqve illi à juſta à reprehenſione abeſſe.

Ibid l. 16. *Ariſtoteles*) Non Ariſtoteles duntaxat & Thomas ante Machiavellum, ſed ante ipſum Ariſtotelem Plato etiam & Xenephon tyrannicas artes prodiderunt: ac proinde etiam hos potuiſſet Scioppius

lau-

laudare auctores. Nihil tamen ad Machiavellum excusandum horum omnium vestigia faciunt antegressa. Nemo non illorum simul apertè in iisdem libris docuit, qvantum tyrannis absit à recta & vera republica, ab omni item vera civili felicitate: qvorum nihil est à Mechiavello factum libro de Principe. Qvod porro in margine hic à Scioppio est scriptum: *Aristoteles & D. Thomas status conservandi caussa docent simulare & pejerare*; bono qvidem sensu scriptum est: qvin tamen potuisset & debuisset aliter formari oratio offendiculi vitandi caussa, nemo probus prudensqve dubitaverit.

Pag. 34. l. 9. *Si qvis nunc Aristoteli*) Merito de Scioppianis dixeris:

Non defensoribus istis.
Tempus eget.

Frustra sane operose adeo Aristotelis & Thomæ patrocinium hoc suscipit Machiavellus, cum nemo sit qvi eos reprehendat, nemini etiam non jam tum liqveat eos jure reprehendi non posse.

Ibid. l. 19. *Primum enim*) Modus loqvēdi Thomæ

Thomæ etsi fuisset categoricus,tamen vacasset culpa. Aristoteles certe hypothetica dictione non est usus. Ipsemet imò Scioppi' paulo post agnoscit, sine vitio dici: *Simulatio benevolentiæ erga plebem jurejurando confirmata, est causa conservans status popularis.* Qvæ proposito est categorica.

Reliqva Sciopianæ defensionis,pro Aristotele & Thoma Oligarchicas artes docentibus heic institutæ,justam reprehensionem haud merentur. Wangnereckius sane l. 2.cap. 1.§.12. 13.14.15. & 16. non nisi vel cavillatur vel calumniatur; nonnunqvam,ut §. 16. apertè etiam nugatur.

Pag. 36. l. 21. *Non alia ratione*) A loqvendi moto hypothetico nō potuit Scioppius hic invenire vel Aristoteli vel Thomæ patrocinium; cum uterqve usus sit propositionibus cathegoricis. Qvoniam tamē etiam hic omni vitio caret utriusq; doctrina, iterum liqvet, nihil referre utrū cathegorica vel hypothetica fuerit oratio, modo aliàs sese rectè habeat. Ut autem nec sibi opus sit ullo patricinio, ipsimet illi præclari magistri caverunt. Nec tamen non etiam hic alias rectum est Scioppii

oppii patrocinium;qvamvis ſiterum à cavillationibus §. 17. & 18. non abſtinuerit Wangnereckius.

Pag.39.l.29.*Ut autem uſus eorum)* Qvaſi ἀνακεφαλαίωσιν eorum qvæ anteceſſerunt inſtituere hîc incipit Scioppius: eoq; fortè non fuerit opus, qvidqvam noſtris Animadverſionibus addere; qvandoqvidem ſcilicet jam tum errores Sciopianos cenſura noſtra ſimus proſeqvuti. Et verò repetuntur hic nonnulla,in qvæ jam tum animadvertimus:ut proinde non ſit opus illorum qvidem cauſa qvidqvam hîc addere. Unum & alterum tamen novum occurrit,qvod citra animadverſionem prætererire non liceat.

Pag 40.l.6. *Aut aliena tractaſſe)* In methodum artis (ut Scioppiana φράσει utamur)peccatur etiam, *primò* ſi ea qvæ argumentū pertinebant non ſint plenè tradita, *ſecundo* ſi non ex iis qvibus debeat principiis inſtituta ſit tractatio, *tertio* ſi non juſto dictionis charactere doctrina propoſita ſit. Qvorum nihil vel *alieni* vel *falſi* nomine poteſt accuſari. Utiq; enim doctrina illa vitio laborat, qvæ multum negligit vel officio & inſtituto ſuo non ſatis·

tisfacit;non minus atq; illa qvæ in alienis occupatur. Adhoc vitium est, probabilibus duntaxat aut Oratoriis vel Dialecticis ratiunculis uit cum demonstrationes exigit doctrina:ut vicissim culpa est,ἀποδείξεις producere,in medium, cum Oratoriis aut Dialecticis persvadendum vulgus esset: id qvod & Aristoteli jam est monitum 1.*Ethicor.cap.1.*& *Metaphys. minor. cap.ultim.* Fieri etiam non potest ut artifex commode doceat, nisi apto adhibitio scribendi dicendiq; charactere. Nisi fallor,rectius à nobis,cum alibi tum initio Animadversionum in Machiavelli Principem, præmonstratæ sunt veræ cujuslibet boni scripti virtutes, & juxta qvas censura fit instituenda: qvam hic àScioppio est factum. Sed & ipsemet Machiavellus jam dixerat,qvinq; esse Rationis vitia: Obscurum,Ambiguum,Falsum,Inconseqvens & Alienum. Non itaq; hic debuisset ab ipso censura omnis restringi ad Aliena & falsa.

Ibid.l.19. *Salus sive incolumitas status*) Agendum sane hoc est,sed non solùm. Hinc ipsemet Aristoteles longe altius insurgit formatur9 optimã rempublicam.l.7.& 8.

Ibid.l.29.*tamen à Politica schola alienum*) Non est alienum à Politico docere, qvũ à Dei nutu & benevolentia pendeat bonã partem rerũ publicarum vera & diuturna salus, modos qvibꝰ illa parari potest unice esse observandos. Optima porro & undiq; beata respublica cum citra pietatem esse neqveat, patet, hîc cumprimis pietatis usum ostendum.

Pag.41.l.19.*Opinio pietatis conservat imperiũ.*) Aristoteles, qvamvis gẽtilis, de tyrañide sola qvid docuit, neqvaqvã de omni imperio, *l.5.Politicor.c.11.* Qvis ferat igitur Scioppium, *fama pietatis conservari imperium*, simpliciter asserentem?

Pag.42.l.11.*qvod tyranno imperium*) Vera hæc sunt de Tyranno: at non simpliciter de Principe, qvemadmodum doctrinam suam instituit Machiavellus.

Pag.43.l.2. *Non virtus in Principe*) Machiavelli pravo more Principem vocat heic Scioppius eum, qvi reapse est tyrannus aut herilis monarcha.

Ibid.l 17. *sed qvi maximè communis*) Attamẽ qvi simpliciter pollicetur acturũ sese de Principe; illi non satis esse debet, agere

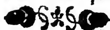
de

dePrincipatu maximè communi plærisq; Principibus accommodato, sed omnino de singulis Principatus speciebus.

Ibid.l.23.*Nam plærosq; Principatus*)Principatus in Italia intra ducentos años nati bonā partē malis artibus & invitis civib9 cæperunt,& multum proinde participarunt τῆ τυραννικῆ. At alibi inEuropa non eadem fuit Principatuum conditio : plæriqve hactenus fuerunt Principatus legitimi & salva populi liberate, eoqve status non simplices sed mixti.

Pag.44.l.5. *nam in hoc subjecto*) Convenit qvidem in hoc subjecto occupari, sed non solo. Et verò cumprimis opus fuerit,docere & formamPrincipatus mixti, & rationem qva ille debeat & possit conservari ; cum hæc Germanicis gentibus per universam Europam diffusis per qvamplurima secula unice in usu fuerit, longe communior monarchia herili aut tyranno.

Ibid.l.*Cum enim vitiosi Principatus*)Multa heic qvidē occurrunt minime ferenda: sed qvoniam ante jam vapularunt,nostra censura hîc acqviescit.

Catalo-

Catalogus plærorumq; Autorum qvi in Bibliographia Politica G. Naudæi & Epistola Coleri recensentur.

Prior numerus paginam; Posterior paginæ lineas denotat.

A

P *An-*

The-

Bur-

Die

G

Al-

Leo

Ja-

Pitar

Sa-

Posse-

Simon

T.

T.

U.

Varro

Xe

FINIS.

